

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

13 - 19 decembrie 2000
(Anul XXXIII)

49

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Interviurile
„României literare“

Julian BARNES
DESPERADO
SAU NU?

(pag. 20-21)

Jurnalul lui Alceste
de Gheorghe Grigurcu

(pag. 5)

INEDIT

Cu André Serima despre
SPIRITUL EUROPEI

(pag. 12-13, 14)

DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

Încă un
martor al
Gulagului

(pag. 7)

In memoriam

HORIA
BERNEA

(pag. 7)

STAFIA
ARE PULSUL
MĂRIT

(pag. 2)

Specii pe cale de dispariție

ÎNCERCAM nu demult să-mi pun ordine în hîrtii. Am dat, cu acest prilej, peste cîteva sute (poate, mii) de scrisori pe care le-am primit în decursul timpului de la tot felul de lume. Destule au astăzi valoare documentară. Printre autori se numără scriitori cunoscuți din vechile generații, care nu mai sînt în viață. Locul scrisorilor este în cadrul operei fiecăruia. Cineva va trebui să le așeze unde se cuvine, după ce eu voi găsi timpul și răbdarea să le clasez și să le comunic.

Le-am recitit nu numai cu încîntare, dar și cu melancolie. Unele scrisori sînt emoționante, prin parfumul altor vremi care se răs-pîndește din paginile lor. Dar nu doar afit. O scrisoare este omul care o scrie. Începînd de la literă și de la hîrtie. Mă uitam la felul cum se aștern rîndurile, la foaia de hîrtie și la chenarul ei, la grafie și la caligrafie. Sînt unii corespondenți care scriu frumos la propriu. Le citești printre rînduri firea. Unii par, judecînd după scris (deși n-am idee de grafologie), agitați, anxioși, temători, alții, cumiți, plini de răbdare, înțelepți; unii dovedesc exces de personalitate, temperament energic, hotărît; alții au structuri feminine, delicate; literele unora dintre scrisori se rotunesc, ale altora se ascut; cuvintele se urmăresc cîteodată ca oile cînd le mîna ciobanul sau se împrăștie altă dată ca potârniche amenințate de pușca vîntătorului.

Multe se pot închipui doar privind scrisorile, darămite citindu-le. Mi-am reamintit, fie și frunzărindu-le, o groază de întîmplări, de figuri, unele de acum trei sau patru decenii. Și m-a surprins un lucru. În prima mea tinerețe, abia intrat în lumea literară, nu primeam cine știe cîte scrisori, deși nu locuiam în București; ceva mai firziu, numărul scrisorilor crește pe măsura înmulțirii contactelor mele personale și a brumei de celebritate de care mă bucuram; numărul scade din nou la un moment dat, iar astăzi se apropie de zero. M-am întrebat de ce.

Un răspuns relativ evident este că, în anii '80 mai ales, renăscuse teama că plicurile ar putea fi deschise și că securitatea își vîră nasul în corespondența particulară. N-am descoperit dovezi în *Cartea albă* pentru această intruziune, dar ea nu este exclusă și, în orice caz, noi o bănuiam ca foarte posibilă. Alt răspuns privește epoca mai dincoace. Deja telefonul a dat o lovitură grea corespondenței. Deceniile din urmă, cînd aproape fiecare familie posedă un astfel de instrument de comunicare, nici prea scump, pînă deunăzi, n-aveau cum să fie favorabile înfloririi genului epistolar. Confortul convorbirii telefonice duce la răriră scrisorilor. Noi citim și scriem din ce în ce mai puțin. De cîțiva ani, poșta electronică (*e-mail-ul*) a pus capac genului epistolar. Gata, nu mai scriem scrisori adevărate, ci surrogate electronice, de cîteva rînduri și care nici nu se mai păstrează, fiindcă nu e nimeni nebun să-și umple fișierele computerului cu frazele banale ale acestor corespondențe impersonale.

Urmașii noștri nu vor mai avea problema mea de azi, cu pusul ordinei în scrisorile primite. Edițiile din operele lor nu vor mai conține capitolul cu pricina. Marii epistolieri ca Alecsandri, Ghica, Hasdeu, Odobescu, Maiorescu, Caragiale, Barbu, Steinhardt și alții vor aparține definitiv trecutului, laolaltă cu specia pe care au ilustrat-o cu geniu.

CONTRAFORTde *Mircea Mihaies*

Stafia are pulsul mărit

FRAZA pe care-am auzit-o cel mai des în ultimele zece zile, rostită, invariabil, pe-un ton definitiv-sapiential este: "Va trebui să tragem acum toate învățămintele!" Toate învățămintele din ce? Cu un parlament populat în proporție de douăzeci și cinci la sută de haidamaci lui Vadim Tudor ce mai e de evaluat? E ca și cum ai ține conferințe de înalt nivel academic în fața unui surd, mut și orb, ori ți-ai face griji pentru pulsul mărit al sângelui unui cadavru. Nu știu, în clipa când scriu aceste rânduri, dacă Ion Iliescu a înfrânt sau nu pe "iluminatul" pe care tot el (împreună cu inspiratul Petre Roman!) l-a creat în martie 1990: atunci, Eugen Barbu și C.V. Tudor s-au oferit să intre în solda puterii feseniste, jurând să le "termine" adversarii. Fericit că cineva se va ocupa de treburile murdare, osul de ardelean al lui Petrică a iscălit imediat, fără să-și dea seama ca-și semnează și propria condamnare!

Știu, însă, că într-un interviu arogant la B.B.C. același Ion Iliescu, întrebând despre apelul în favoarea sa al membrilor societății civile, a spus textual: "Un asemenea sprijin îmi este nefavorabil!" Și, pentru a nu lăsa nici un dubiu asupra orientării sale, a adăugat: "Ce motiv aveam noi să-l contracaram pe Vadim?" Într-adevăr, nici unul! Așa încât, poate e cazul să-l lăsăm în pace, să-și regleze singur socotelile cu monstrul politic pe care l-a adus la viață! Iar noi vom rămâne, după cum spune adagiul de mai sus, să tragem toate învățăturile! Ca exercițiu intelectual, poate fi o plăcută trecere a timpului!

Așadar, cu Iliescu sau fără Iliescu la Cotroceni, răul a fost făcut. Am devenit, prin decizia unui electorat adus în pragul disperării, nu doar oaia neagră a Europei, ci și poporul înfricoșător de care orice popor civilizată se ferește ca de Satan. Să facem un exercițiu de imaginație: cine doarește, în clipa de față, să aibă de-a face cu regimurile extremiste din America de Sud? Cine are chef să stabilească relații — de la cele politice la cele economice și comerciale — cu o țară dominată de indivizii a căror singură calificare politică e instigarea la ură iar suprema viziune economică — amenințarea cu etatizarea? Resentimentari blocați în utopia anilor cincizeci își imaginează că în relațiile economice se mai tratează, astăzi, de la stat la stat. Bieți prostănaci idiotizați de odele, scrise și necrise, la adresa lui Pingelică și a Analfabetei!

Or, când investitorul străin e anunțat în propoziții simple, clare (despre care ireponsabilii spun c-ar fi ironice!) că n-are ce căuta în România, să fim siguri că el a înțeles mesajul! Și să fim la fel de siguri că se va opri la granițele României. Adică în Ungaria, în Bulgaria, în Slovacia și chiar în Iugoslavia! Și atunci, nu va fi prea mult să le cerem inșilor de teapa lui Neacșu ori Ciontu să-și asume, până la ultima centimă, consecința politică de subminare la adresa României începută în seara funestă de 26 noiembrie 2000? Dacă asasinii morali ai poporului român de dinainte de '89 au scăpat pentru că lipseau probele materiale ale vinovăției lor, acești bezmetici vor fi serviți din plin: casetele video și audio, declarațiile din ziare vor fi probe indubitabile!

La fel, va sosi momentul să-i cerem socoteală celui mai bizar dintre jurnaliștii români, Ion Cristoiu, pe numele său. Omul care a introdus în presa românească vulgaritatea fără perdea face, în acest moment, un joc nu doar cinic, dar și periculos. În loc să atragă atenția românilor mai puțin informați asupra primejdiei mortale în care ne aflăm, titantul din Găești face pe nizaiful și, cu eforturi supraumane, practică tehni-

ca "adormirii vigilenței". Ion Cristoiu nu e atât de prost încât să nu cunoască forța presei într-o țară democrată. Cu toate acestea, el se dedă la o diversiune de cea mai joasă speță: după ce afirmă că articolele din marile ziare occidentale sunt scrise "după ureche" și, mai grav, la comanda unor personaje din elita intelectuală românească, el declară, la "Antena 1", spre liniștirea nației: de fapt, n-are nici o importanță ce scriu ziarele occidentale, noi să fim sănătoși!

Ei bine, tocmai în asta constă ticaloșia: contează al dracului de mult ce spun ziarele și televiziunile occidentale! Dacă la București politicieni de două parale își permit să ignore opinia presei, la Washington, la Berlin sau la Londra așa ceva e de neimaginat. Dacă "New York Times"-ul scrie (cum a și scris!) că România nu mai are ce căuta în N.A.T.O., să fie limpede că părerea editorialistului e automat însușită de politicieni! Dacă "Frankfurter Allgemeine Zeitung" sfătuiește ca românii să nu li se dea vize, pentru că au votat masiv pentru un partid extremist, dar să li se dea bulgarilor, așa se va întâmpla! (Drept dovadă, astăzi la Sofia se bea șampanie, iar la București doar pelinul de la "cina creștină"!)

Dacă "The Times" ori B.B.C. spun că România nu va intra cât îi haul în Uniunea Europeană, să fim siguri că nu vom intra — asta dacă nu vom reboteza proprietatea de la Butimanu a "Tribunului" în "Spațiul Schengen"!

Probabil că în spatele politicii uluitoare a lui Ion Cristoiu, ca și în al multora din votanții lui Vadim, stă resentimentul. Dl. Cristoiu nu mai e astăzi vedeta publicistică de acum șapte-opt ani. Astăzi, el e doar directorul unei publicații cu tiraj confidențial, tocmai potrivit să facă din el precupețele cometuri pentru seminte! E limpede că Ion Cristoiu nu va mai fi niciodată ce-a fost, după cum România însăși e, pentru occidentali, o frumoasă amintire! Însăși mântătoare simetrie! Și, ciudat, o simetrie legată de ascensiunea lui Vadim!

Astăzi (ca și ieri, de altfel!) între Iliescu și Vadim sunt doar diferențe de nuanță. Nu-l ved capabil pe cel care, între 1990 și 1996, ne-a ținut în afara civilizației, să ne propulzeze acum în Europa! Cum? Prin ce mijloace? Și, mai ales, cât de repede? Dacă principalul vehicol spre U.E. îl constituie guvernul în care strălucesc cozmâncii și alte nulități din guvernările anterioare, ne-am lămurit! E bine că în jurul României a coborât cortina de fier: tare mi-e teamă că, în nici un an, în țară vor rămâne doar invalizii în cărucioare, doar ciobanii din creierul munților și gușa supradimensionată a lui Eugen Florescu!

În fața acestei tragedii naționale, președintele Constantinescu tace! Până în clipa de față, el n-a gasit de cuviință, din înălțimea ciocoimii sale, să adreseze vreun mesaj nației. Principal vinovat de ascensiunea naționalismului xenofob în România, dl. Constantinescu n-are altceva mai bun de făcut decât să înalțe o altă șleahță de burtoși la rangul de generali! Oare pentru ce fapte de vitejie? Doar pentru că sub ochii lor vigilenți România a devenit țara tuturor posibilităților? Pentru că aici, la poalele Carpaților, nu trebuie să te mai mire dacă, din senin, te trezești cu o ghioagă în cap? Sau dacă, întorcându-te seara acasă, o să fii doar înjunghiat, și nu executat cu mitraliera, așa după cum promite Vadim?

Sper, de asemenea, că judecătorii, poliștii, jandarmii, ofițerii de armată și sereștii în care P.R.M. își pune toate speranțele își dau seama la ce s-au înhamat. Sper ca, peste un an sau doi, să nu ia în brațe, asemeni lui Postelnicu, aria lui "Am fost un imbecil!", pentru că nu-i va asculta nimeni. De-acum, în România a început număratoarea inversă.

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

NU-MI dau încă seama cât suflu își rezervă în viitor autoarea pentru care ați intervenit cu noroc, numele ei aparând în *Foaie...* și în *Astra*, dacă poate mai mult și dacă pastelul nostalgic de pâna acum i se va metamorfoza sub condei în pledoarii lirice de mai mare anvergură și profunzime. Sunt destule versurile mai mult decât promițătoare, la care ați vibrat și pe care le-ați apreciat corect. Ați făcut, cu alte cuvinte, o faptă bună. Rândurile despre ruda brașoveană, amintirea luminoasă pe care a lăsat-o ca profesor colegilor și elevilor săi, mi-a încălzit inima, memoria lui lăsându-mi și mie un orizont de nerisipit. Vă mulțumesc pentru gest și vă doresc numai bine. (*Olimpia Cucu, Brașov*)

☒ Nădăduiesc că verdictul meu nu vă va clătina prea tare în bucuria de a scrie și în intenția de a publica. Deocamdată lucrurile nu stau prea bine. Va trebuie curaj și pricepere, și multă răbdare în a vă trece versurile cu bine dincolo de pastişă și de romanță. Evitați metrica minoră și cadența facilă, rima comodă și temele care nu vă aparțin. De la un moment dat încolo este imperios necesară despărțirea de modelul eminescian. Depozitat în memoria lor, destul de mulți începători în ale scrisului transcriu din el, pur și simplu, stări și versuri întregi, așa cum ați făcut și dvs., fără măcar să prindeți de veste. Conștientizați pericolozitatea fenomenului și evitați repetarea lui, ca să puteți spera liniștită în norocul numelui dvs. și în viitor. (*Diana Jigănie, Oradea*)

☒ Nu așezarea în pagină lasă un gust mai puțin bun, ci cele câteva greșeli copilărești în transcriere, *feciară* pentru *fecioară*, *sate-nțeleagă* pentru *să te-nțeleaga*, *par bălai* pentru *păr bălai*, *acea* pentru *aceea*, *ochi mei* pentru *ochii mei*, *într-una* pentru *întruna*, *nu da-ți* pentru *nu dați*. În fine, mi se pare cam forțat să spuneti *Mirificându-ți fruntea*, verbul *a mirifica* nu există. Dacă versurile sunt, deocamdată, modeste, măcar să rețineți, fără supărare, și să efectuați corecturile pe dactilogramă. (*Ciprian Ban, Roman*)

☒ V-am răspuns și rândul trecut cu sentimentul urgenței, deoarece am înțeles din lunga dvs. dramatică și de nestins confesiune că sunteți de multă vreme la ananghie cu lumea, că scrieți versuri ca să vă mai ușurați sufletul, că încercați să comunicați și drumurile vă sunt barate de propriile neputințe. Aflați, deci, că mai mult decât să vă înțeleg necazurile, să vă citesc mesajele, n-aș putea altceva. Poate să vă urez de pe-acum La mulți ani cu sănătate. Și poate să transcriu în acest chenar un fragment din *năluciri*: "Așa am spus eu prima dată în fața oglinzii, cu mâinile întinse în față, care îmi tremurau în nălucirea mea. Doamne, viața Tu ne-ai dat/ Cu durere și păcat/ Doamne, umilintă acum./ Măreție am avut/ Și putere în cuvânt/ Doamne, Doamne, cine sînt,/ Doamne, pe pământ? Așa spuneam în nălucirea mea mergând pe străzi și vorbind singur. Vreau să scriu și o carte cu nălucirile mele. Așa spuneam, în nălucirea mea, pe străzi..." (*Gheorghe Paul, Tulcea*)

☒ Pentru cei numai 16 ani ai dvs., aflați că scrieți excelent. Negăsind în plic nici un semn, nici o scrisoare din care să înțeleg care vă este dorința și voința, am decis să risc, și vă propun un debut deocamdată aici, în spațiul modest al rubricii, pe care să-l privim însă ca pe o nobilă rampă de lansare. Întâi *Autoportret*: "Cred că sunt un auz./ Tot ce se aude dinspre fătu-barză/ Sunt ce-mi este în afara pielii/ ce este dinăuntru aerului dinăuntru meu/ și orice intersectează șoptitorul poeziilor mele pe inconștientul meu ca un gol de balon/ Sunt.// Sunt atât de puțin cât numele meu aduce a autoportret/ Tot ce e fătu-barză/ tot ce-mi este în afara pielii/ tot ce e dinăuntru aerului dinăuntru meu/ tot ceea ce intersectează șoptitorul poeziilor mele pe inconștientul ca un gol de balon/ și asta atâta timp cât/ eu sunt autoportret". Continuați cu *Dorințele sinuciderii*, pe care îl dedicați lui Pablo Neruda: "Plânsete-răsete-n grădina botanică./ iar copacii îngropați până la pântec erau palizi/ iar eu eram verde ca niciodată, atât de verde ca niciodată, atât de verde încât n-aș putea/ scrie despre moarte sau boală./ Iar copacii erau din lemn/ și dorința lor sinuciderea lor nu ieșea din nici o scorbura./ Plânsete-răsete-n grădina botanică iar./ iar tu frumoasă toamnă în fundițe roșii/ simți pentru mine negru/ negrul/ și nici o dorință nu iese din noi/ doar sinuciderea copacilor sub scoarța lor/ îngrădim/ Și eu zâmbitor,/ eram întins de o penulă verde în grădina cu răsete-plânsete-n grădina botanică". Trec cu o ușoară suspiciune pe care cred că o să mi-o și explic cândva, peste "Sfârșitul viitorului" și peste "Grotescul stalactitelor", și închei cu poemul *De pe ultima pagină a altui maculator*, care-mi place de asemenea foarte mult: "Cărarea de timp pe care mergeam de șapte zile șapte nopți/ de șapte vieți și șapte morți...//... îmi spunea că nicăieri nu trebuie să-mi calc pașii/ cu tălpile mele nesigure.// Că trebuie să fac în disperarea mea/ nesigurul salt al acrobatului-domn/ să ocolesc în disperarea mea/ pașii, acei pași/ ca o umbră/ ca o urmă/ ca o apăsare a tălpilor mele ucigașe între sine și mine/ și să inghit cu regret/ și să mă-nghit/ în lumea strivită a tălpilor mele". (*Alex Nedea, Iași*)

☒ Răspunsul este afirmativ. (*Cris Radu, București*)

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redactia: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvolescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară”, — Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,

Fundația pentru o Societate Deschisă România

Ambasada SUA, secția cultură-presă

«LIMBAJ LEMNOS»

ÎN VÎLTOAREA comentariilor postelectorale consacrate interpretării și explicării rezultatelor, mai mult sau mai puțin previzibile, dar totuși neașteptate, s-a invocat, printre multe alte motivații, și *stilul*, particularitățile de prezentare a discursului electoral. Evaluarea stilistică a prestației electorale a fost formulată de unul dintre analiști sub forma opoziției dintre *'limbajul lemnos'* și cel *'viu'*, iar succesul candidatului partidului România Mare a fost pus pe seama discursului său *'colorat'* și *'percutant'*, care l-a deosebit în percepția electoratului de toți ceilalți candidați la președinție. În aprecierea comentatoarei, discursul acestora, cantonat în formulări seci și stereotipe, nu a reușit să-și transmită mesajul alegătorului. În contextul situațional în care a fost folosită, formula *limbaj lemnos* - trimițând fără echivoc la sintagma *limbă de lemn*, larg încetățenită în uzul lingvistic al ultimului deceniu - presupune o *'alunecare'* semantică, circumscrisă situațional și favorizată de structura sa originară metaforică.

Deși evoluția semantică - schimbarea sensului, ca și îmbogățirea semnificațiilor unui cuvânt sau ale unei grupări lexicale mai mult sau mai puțin fixate - reprezintă un fenomen lingvistic general și firesc, mutațiile înregistrate de sintagma *limbă de lemn* reprezintă o situație oarecum aparte sub aspectul modalităților specifice de realizare, care implică o complexă condiționare socială atât din perspectiva uzului, cât și din cea a situării în sistemul limbii.

Formație metaforică la origine, creată în limba rusă - cum arată Françoise Thom în binecunoscuta lucrare căreia i se datorește largă răs-

pindire a sintagmei - a fost utilizată inițial pentru a denumi *'percutant'*, în exprimarea comună, *variante administrativă* a limbii. Metafora se întemeiază pe comparația, sub aspectul rigidității, a *limbajului administrației* - caracterizat, în raport cu alte variante ale limbii, prin abundența formelor fixe, stereotip și obligatoriu repartizate în interiorul textului - cu *lemnul*.

Ulterior, gruparea *limbă de lemn*, transpusă în cele mai diverse limbi, își realizează strălucita odisee internațională ca *termen politic*.

Asemănarea superficială, caracterul repetitiv al formulării *'adevărurilor'* doctrinare, al lozincilor mobiliza-toare în discursul ideologic totalitar, de tipul celui care a dominat și comunicarea socială românească a ultimei jumătăți de secol, explică extinderea sintagmei *limbă de lemn* în referirea la forma de expresie a textelor, a discursului totalitar, ale cărui particularități de organizare au fost puse în evidență de profunda analiză efectuată de autoarea franceză. În această etapă a evoluției sale, sintagma își păstrează caracterul metaforic, utilizarea ei referindu-se, în primul rând, la *rigiditatea de expresie* asociată discursului politic.

Translarea sintagmei de la nivelul exprimării curente la cel al terminologiei științifice presupune rafinări care, depășind nivelul expresiei, vizează *conținutul*, *mesajul* și asociază conceptul *limbă de lemn* cu discursul persuasiv ideologic, caracterizat prin interpretare partizană, adeseori (conștient) deformantă a fenomenelor, ca și prin intenția persuasiv manipulatorie a discursului. *Limba de lemn* se delimitează astfel la nivel conceptual de *expresia iterativă* (reluarea anumitor

forme de exprimare verbală poate fi determinată de intenții artistice ori de necesități sau preferințe ale comunicării sociale), dar și de *minciună*, expresie lingvistică (fie și *'vie și percutantă'*) a unor informații contrare realității, adevărului.

Formularea *limbaj lemnos*, înregistrată cu ocazia recentelor comentarii electorale, reactualizează semnificația simplistă, care absolutiza componenta superficială a conceptului *limbă de lemn* (de la care în mod evident se revendică), dar o și relativizează: afirmația comentatoarei viza în mod expres a b s e n ț a *'culorii'*, supraestimând verbalizarea facil atracțională și făcând totodată abstracție de mesajul discursului. Or, dacă stilul flamboiant, colorat, adeseori abuziv, este adecvat pamfletului și satirei (care se adresează în primul rând expectației ludice a adresantului), discursul politic programatic impune - în măsura în care, ca orice operație deliberativă, se adresează nu visceralului, ci *intelectului* alegătorului - coerență și precizie ideatică și claritate în expunere.

Într-o societate democratică modernă, finalitatea discursului electoral - prezentat într-o formă mai realizată sau mai puțin realizată - solicită capacitatea de *înțelegere* a electorului, finalitatea unei campanii electorale democratice corecte fiind determinarea opțiunii și câștigarea adeziunii, deci a votului electoratului, prin *convingerea*, nu prin *seducerea* lui. Discursul electoral corect, care satisface *'condiția sincerității'* implică comunicarea, în viziune proprie (determinată de concepția economică și ideologică) a soluțiilor propuse de diversele formațiuni politice pentru problemele dificile ale momentului și ale comunității

sociale date. În aceste condiții, alegerea presupune ca temei evaluare a diverselor programe sub aspectul concordanței cu realitatea a problematicii sociale identificate și al gradului de adecvare a soluțiilor propuse. Adresându-se discernământului, puterii de înțelegere a alegătorilor, discursul electoral astfel înțeles pune în prim plan *mesajul* și recepționarea lui.

Discursul electoral pasional poate găsi o mai largă audiență, dar, dacă exploatează fără simț de răspundere reacțiile viscerale ale populației și exacerbează, în interes personal sau de grup, resentimente, făcând să prevalze reacțiile afective asupra judecății lucide, este nociv și iresponsabil.

E drept însă că succesul unui asemenea discurs presupune și un electorat pe măsură, orbit de resentimente și acționând mai ales sub formă de reacție afectivă, refuzând *'uzul rațiunii'*, discernământul lucid și realist între posibilități (social-istorice) și dorințe personale (care, nu arareori, vin în contradicție cu cele ale ansamblului societății). Din păcate, în viața socială și politică românească a ultimului deceniu au prevalat - contraproductiv - reacțiile și atitudinile visceral-afective asupra deliberării calme și responsabile și a deciziilor circumstanțial realiste. Inconsistența fundamentării teoretice a guvernării, lipsa de viziune a clasei politice, erorile și corupția au contribuit la dezorientarea electoratului, pus - cu totul nepregătit, în urma abolirii totalitarismului - în situația de a se încadra în complexe mecanisme ale democrației.

Valeria Guțu Romalo

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

Eça de Queirós (final)

DACĂ înrudirea Caragiale-Eça de Queirós rămâne în cercul veșnic al astrelor vag asemănătoare, dar cu traiectorie distinctă, o altă întâlnire luso-română e posibil să fi avut loc cu adevărat și sub cea mai concretă formă. Numit consul la Paris în 1888, post în care va rămâne până la moarte, Eça devenea atunci colegul lui Vasile Alecsandri, din 1885 Ministru al României în capitala Franței: se vor fi întâlnit oare? Nu încape îndoială, pentru că lumea diplomatică dintr-o capitală e foarte mică, iar în secolul al XIX-lea era încă și mai mică. Nimic nu ne împiedică să visăm la o serată în saloanele palatului de secol XVIII ce adăpostea Legația română și unde, în capul scării, Alecsandri cel încărcat de ani strângea plin de curtoazie mâna consulului portughez, despre care aflase că e și scriitor. O fi încercat chiar să se informeze despre statura literară a mai tânărului său coleg, răsfoindu-i vreunul din romanele traduse în franceză. Fără ca ironia ucigătoare a lusitanului să-i fi spus probabil mare lucru întârziatului romantic moldav, ajuns la vârsta îndiferenței suverane.

Întâlnirea Eça-Alecsandri, extrem de probabilă, aproape atestată documentar (Alecsandri oferea numeroase recepții, o știm din corespondența lui), posedă însă și o latură la rândul ei astrală, surprinzătoare. Există un paralelism perfect între Alecsandri

și cel mai cunoscut romantic portughez, Almeida Garrett. Amândoi nobili și bogați, amândoi cu vocația teatrului, amândoi considerați în viață cei mai mari poeți ai țărilor lor, amândoi revoluționari și liberali, amândoi deveniți gloriei naționale, încărcăți de onoruri. Dar, mai presus de toate, amândoi descoperitori ai folclorului local și autori de poezie în stil popular; versurile celor doi, scrise la Lisabona ori Mircești, seamănă uneori până la identitate, degajă aceeași mediocritate luminoasă și săltăreață.

În fine, o ultimă înrudire, pe lângă multe altele: amândoi au scris o proză încântătoare, spontană, parcă în joacă, dar care ulterior se va dovedi mai rezistentă decât poezia. La acest capitol începe surpriza. Cea mai bună carte în proză a lui Garrett, *Călătorii în țara mea* (ea sună uneori ca *O primblare la munți!*), reprezintă unica anticipare a stilului lui Eça de Queirós prin ironie, naturalețe și imitarea frazei franceze. Poate că tocmai această întâietate l-a iritat intim pe creatorul lui *Os Malas*: generos cu toți scriitorii portughezi care l-au precedat, marele Eça a fost nedrept doar cu Garrett. Într-o istorie detașată a literaturii portugheze, Eça de Queirós îl continuă pe Almeida Garrett, iar iritabilul romancier n-ar fi vrut, probabil, să continue pe nimeni. Ar fi vrut să fie unic. *Inde irae!*

Dacă ar fi știut consulul Eça de Queirós că, atunci

când strângea mâna bătrânului diplomat român Vasile Alecsandri, el atingea Sosia literară a lui Garrett, rivalul său nenumit!... Poate că n-ar mai fi dat curs invitației la recepție...

Lumea diplomatică are curiozitățile ei. În șirul de asemănări dintre Portugalia și România, una rămâne indiscutabilă: sunt, poate, singurele țări care, în anii 1888-1890, aveau în misiune la Paris doi mari scriitori. Din întâmplare, desigur, dar există mereu un suflu nevăzut care comandă întâmplările. La 1888, atât Portugalia, cât și România aspirau la recunoaștere europeană; pentru a o realiza, numeau în "capitala lumii" de atunci două personalități făcute să atragă atenția prin excepționala lor dimensiune culturală, cu speranța că o parte a faimei literare deja dobândite se va revărsa, politic, și asupra micilor țări reprezentate.

Calculul s-a vădit exact. Încă o dovadă că puterea banului și marii politicieni știu de minune să utilizeze, în folos propriu, serviciile dezinteresate ale scriitorilor, atunci când asta le convine, și că sunt dispuși uneori să pună între paranteze (pentru scurtă vreme, desigur) disprețul plin de milă pe care îl simt pentru acești zăpăciți, ușor de amețit cu vorbe frumoase și aflați imprudent în căutarea himerei nemuririi.

ZOE PETRE ȘI COMUNISMUL

Prezență insolită în publicistica românească de azi

O PARTE din eseurile, articolele polemice și discursurile prin care Zoe Petre a participat la viața publică în ultimii ani pot fi citite (sau recitate) în elegantul volum *Vârsta de bronz*, apărut la una din editurile Doinei Uricariu (Editura Persona). Autoarea precizează că s-a inspirat din Hesiod când a ales titlul cărții, sintagma "vârsta de bronz" desemnând în opera istoricului grec o perioadă a războiului dezlanțuit și fără reguli, de genul celui care răvășește după 1989 societatea românească.

Zoe Petre, descendentă dintr-o familie ilustră (fiica lui Emilian-Grigore Condurachi și a Floricăi C. Moisil) și profesoară universitară eminentă, specializată în istorie antică și arheologie, este o prezență insolită în publicistica românească de azi. Înalta ei ținută intelectuală face notă discordantă cu amatorismul multora dintre ziaristii numiți cu emfază "analști politici". Comparat cu Zoe Petre, un publicist prolific și rudimentar ca Ion Cristoiu, de pildă, devine comic.

În SUA, universitarii sunt furnizori de competență ai Casei Albe. Zoe Petre practică acest stil american în România, fiind consilier prezidențial pentru probleme de politică internă și externă. Există vreo legătură între istoria antică și politica românească din vremea noastră? Există. Cea mai bună dovadă o constituie chiar textele din volumul *Vârsta de bronz*, în care judecarea comunismului și a postcomunismului dintr-o perspectivă istorică este mai edificatoare decât orice aproximare impresionistă. Zoe Petre, care și-a luat doctoratul în 1978 cu teza *Formarea ideologiei democratice în Grecia antică*, înțelege mai bine ce se întâmplă azi la noi decât comentatorii transformați în prizonieri ai actualității politice.

Comunismul văzut de foarte sus

LA ÎNCEPUTUL volumului sunt plasate două eseuri de mare interes ("schite de antropologie culturală") referitoare la stilul de viață comunist: *Adio, scump tovarăș!* și *Promovarea femeii sau despre destructurarea sexului feminin*. Rareori s-a scris ceva mai profund și mai clarificator în legătură cu alienarea suferită de ființa umană într-un sistem totalitar marxist-leninist.

În *Adio, scump tovarăș!*, obiectul de studiu îl constituie ritualurile funerare specifice regimului dinainte de 1989. Autoarea începe cu o mărturisire surprinzătoare, urmată de o explicație sarcastică: "Toată adolescența, așteptam cu interes zilele de doliu național,

fiindcă atunci eram siguri că vom putea asculta la radio, de dimineața până seara, muzică exclusiv clasică, de o calitate cu totul excepțională: inevitabila *Eroica* și orice altă operă incluzând un marș funebru, dar și multe altele, adesea foarte rar sau deloc îngăduite în emisiunile curente sau chiar în concert: oratorii, requiemuri etc. Reflectând mai târziu asupra acestor suspendări temporare de interdicții, mi-a devenit evident nu doar că, aproape folcloric, culturnicii echivalau muzica clasică cu absența oricărei bucurii fiindcă pe ei muzica «grea» îi întrista la culme, ci și că această opțiune exprima, deopotrivă, refuzul oricărei trimiteri la tradiția autohtonă și instituirea unui artefact cultural care trebuia să devină, vrînd-nevrînd, ceremonialul funerar al noii orînduirii."

Cu aceeași sagacitate mefistofelică, Zoe Petre explică de ce preferau comuniștii incinerarea în locul înfîmării:

"Situat, la origine, în prelungirea scientismului, comunismul părea a fi sortit să preia incinerarea ca opțiune fondatoare a propriului său ceremonial: condamnată de toate religiile tradiționale, incinerarea genera un spațiu funerar - afit în sens concret, de necropolă, cât și în sensul unui spațiu imaginar - pe care nici una dintre religiile constituite nu avea cum să-l revendice; era prin ea însăși o provocare la adresa simbolisticii eschatologice tradiționale, fiindcă purta explicit mesajul contra-eschatologic al materialismului triumfător, și exprima - deopotrivă direct și a *contrario* - minimalizarea morții individuale și cea reduționistă și abstractă imortalitate pe care doar disoluția individului în colectivitate prin asumarea necesității «bine înțelese» o putea oferi."

Urmează descrierea tehnicilor prin care familia era îndepărtată de pe scena ceremonialului funebru, în favoarea "partidului", a comunității "tovarășilor de luptă". Sunt evocate camioanele utilizate ca vehicule funerare pentru defuncții din rândurile "clasei muncitoare", dar și mausoleele destinate "tovarășilor cu munci de răspundere". Totul este văzut de foarte sus, dintr-un loc de unde poate fi cuprinsă cu privirea întreaga desfășurare a istoriei lumii. Altitudinea îi permite eseistei să rămână neatinsă de vacarmul propagandistic al epocii, care perturbă orice reprezentare, fie și aparținând unui adversar al comunismului. De la o asemenea înălțime, comunismul, cu tot triumfalismul său, apare ca o biată comedie macabră.

Un posibil panopticum

E SEUL asupra condiției femeii în comunism se remarcă prin aceeași capacitate de a surprinde esențialul. Inițiativa autorităților din timpul lui Ceaușescu de a controla natalitatea, cu prețul imixtiunii brutale în viața intimă a femeii, este descris de Zoe Petre ca un "viol de partid și de stat". Eseista analizează cu subtilitate *concepția despre sexul feminin* care a făcut posibil un asemenea abuz. Comuniștii aveau și ei un ideal de femeie, ideal, bineînțeles, grotesc, dar extrem de activ, care a generat o tipologie pe măsură. Autoarea cărții ne invită să ne aducem aminte cum arătau "eroinele" comunismului:

"Pentru cine își mai amintește azi figurile acelor înalte doamne ale ceaușismului, cu taioarele lor de supraelas-

ZOE PETRE

Zoe Petre, *Vârsta de bronz*, București, Ed. Persona, col. "Eseuri", 2000, 208 pag.

roz-embé sau prăzului, cu cocurile lor țuguiate și steatopigia lor obligatorie și greoaie, e limpede că promovarea femeii făcea parte nemijlocit din modelul de univers răsturnat în care bîlbîții vorbeau și analfabetele conduceau destinele științei."

Se evidențiază în acest pasaj - și în altele - remarcabilul talent literar al eseistei. Zoe Petre face parte dintre nescriitorii care scriu mai bine decât mulți scriitori. Cu mențiunea că scopul său nu este să facă paradă de talent, ci să-și utilizeze talentul pentru a fi persuasivă. Expresivitatea ceremonioasă, dar și energică a scrisului său reprezintă o adevărată armă, căreia aproape nici un polemist de azi nu poate să-i reziste.

Multe alte texte din sumarul recentului volum ar merita aduse în prim-plan și analizate. Inepuizabilă, eseista incriminează și denunță toate mistificările puse în circulație de succesorii de azi ai comunismului. De o atenție aparte se bucură (e un mod de a zice) reprezentanții PDSR. Zoe Petre ia de exemplu, în discuție, la un moment falsificările rezultatelor sondajelor de opinie de către pretenșii sociologi ai acestui partid, pe care îi numește cu umor "sondorii de serviciu". Iată pasajul:

"Nu e nici o lună de cînd un grup de ziaristi al căror curaj civic merită toată cinstea descoperirii, în podul fostului ICECHIM, o officină zisă de sondaje, care manipula primitiv, sub eticheta unei cercetări independente, opțiunile electoratului. Tehnicile de inginerie a conștiințelor lăsate pe mîna subtilului Miron Mitrea au sfîrșit, de la indignare la ilaritate, un sentiment de silă în fața degradării sondajelor, de la sensul lor de măsură a stării de spirit la condiția de sluga a puterii. Această descoperire a readus, cu ironie, în discuția publică enunțul lui Ion Iliescu cu privire la metodele moderne «s sofisticate» ale campaniei sale, și cumva ne-a liniștit: dacă asta e sofisticarea de care era vorba, halal!"

Ce ar mai putea răspunde Ion Iliescu, în limbajul său de lemn, unei asemenea interpelări, de o ironie caustică? Oricum, Zoe Petre l-a transformat de multă vreme - și pe el, că pe atîția alții - într-un personaj mut și imobil, într-un "exponat", dintr-un panopticum al comunismului.

Zoe Petre domină stilistic comunismul. Toate studiile și articolele din *Vârsta de bronz*, inclusiv cele care se referă exclusiv la antichitate, *umilesc* ideologia marxist-leninistă, printr-o gândire elevată și prin eleganța exprimării.

Cărți primite la redacție

- Mihai Eminescu, *Șapele, când îl doare capul...*, articole polemice și pamflete, ediție îngrijită, prefață, cronologie de Simona Cioculescu, București, Editura Muzeului Literaturii Române, 2000, 280 pag.

- Titu Maiorescu, *Critice (1866-1907)*, ediție îngrijită de Domnica Filimon, studiu introductiv de Dan Mănuță, București, Editura Elion, 2000, 676 pag.

- Gala Galaction, *Jurnal*, vol. IV, ediția a II-a, text integral, ediție îngrijită și note de Teodor Vărgolici, București, Editura Albatros, 2000, 266 pag.

- Leonid Dimov, *Versuri*, ediție îngrijită, postfață, tabel cronologic și referințe critice de Nicolae Bărna, București, Editura 100+1 Gramar, 2000, 262 pag.

- Marin Sorescu, *Scrințele vremii*, poezii în majoritate inedite din perioada 1980-1995, ediție îngrijită de Mihaela Constantinescu Podocea și Virginia Sorescu, București, Fundația "Marin Sorescu", 2000, 200 pag.

- Mircea Nedelciu, *Zodia scafandru-lui*, roman inedit, notă asupra ediției de Adina Keneres, București, Editura Compania, 2000, 150 pag.

- Petre Sălcudeanu, *Paznic la porțile*

- raului*, reeditarea romanului *Ochiul și marea* cu titlul inițial restabilit, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2000, 516 pag.

- Angela Marinescu, *Fugi postmoderne - Poeme din ce în ce mai exacte*, București, Editura Vinea, 2000, 68 pag.

- Nicolae de Popa, *Marți Dumnezeu e în tura de noapte*, poeme, București, Ed. Vinea, 2000, 78 pag.

- Al. Cistelean, *Celălalt Pillat*, București, Ed. Fundației Culturale Române, col. "Critică și istorie literară", 2000, 264 pag.

- Gherasim Cucușel Putneanu, Constantin Hrehor, *Mierea din drumul pelinului*, convorbiri după vecernie, Botoșani, Ed. Gea, col. "Ihtis", 2000, 216 pag.

- Dragomir Magdin, *Un ochi la lume, un ochi la cer*, sonete, prefață de Marcel Crihană, București, Ed. Perpessicius, 2000, 88 pag.

- Dora Pavel, *muncile lui don quijote*, poezii, Pitești, Ed. Paralela 45, col. "80", seria "Antologii", 2000, 106 pag.

- Oscar Pastior, *33 poeme cu Petrarca*, trad. de Nora Iuga, București, Ed. Fundației Culturale Române, 2000, 80 pag.

Din jurnalul lui Alceste

● Cît de greu e să scrii despre un autor pe care-l apro- fundezi! Îndrăznesc să spun că o condiție a unui bun comentariu e o anume superficialitate a informației. Prea multe amănunte te sufocă, împiedicînd propria-ți sensibili- tate și propria-ți fantezie să respire liber. Ne vine în sprijin Goethe: "Foarte multe lucruri le-am cunoaște mai bine dacă n-am vrea să le cunoaștem prea exact".

● În actul liric, bucuria și spaima coexistă.

● "Ca să fii fericit, îți trebuie un stomac bun și un suflet rău" (Fontenelle). Curios că nefericirea ar putea fi definită exact prin inversul acestei ecuații.

● N-ai altă soluție: trebuie uneori să vorbești cu oamenii, închipuindu-ți că vorbești cu zeii.

● Speranța: latura feerică a voinței.

● O naivitate primitivă, fioroasă, parcă populată cu dinozauri.

● Banalitatea e un stigmat al evoluției ființei. Copilăria nu poate fi niciodată banală.

● Cît de ușor, de cald comunică oamenii între ei, ca bolnavi internați! Într-un spital, umanitatea e aproape tot atît de nudă ca într-o morgă.

● În centrul ființei noastre sufletești se află generalități, stări, concepte, emoții care în lipsa unei expresii salvatoare pot friza banalitatea. Decantîndu-le în idei și-n imagini, ne dăm seama că pentru a deveni "creatori", ne superficiali- zăm. Părăsim miezul greu de trăire confuză în favoarea ingeniozității, care se susține mai mult prin ea însăși decît prin trăirea noastră.

● Vorbirea ca simplă angoasă a tăcerii.

● Au devenit oare românii mai frumoși? Preumblindu- mă prin Cluj, la mai bine de patru decenii de la terminarea facultății, mă izbește mereu marea diferență dintre chipul tinerilor (mai cu seamă al fetelor) de azi și chipul lor de odinioară, marcat parcă de o mizerie istorică ce a acționat pe plan somatic nu mai puțin coroziv decît pe cel psihic. Acum, tinerii înalți, zvelți, prosperi aduc între noi o adiere de basm septentrional...

● Uritul, o salvare extremă din banalitate. O salvare deznădăjduită.

● A contempla înseamnă că-ți pasă mai puțin de viața ta proprie decît de viața din afara ta. Așadar o atitudine altruistă.

● Postura perdantă a celui ce propune un stil personal, care, cu cît e mai seducător, cu atît va fi preluat cu mai multă rîvnă de învățăcei, desăvîrșit de aceștia pînă la ges- tul facilității industriale care-și îngăduie a sfida modelul. Formal, ucenicii își întrec de regulă maestrul.

● De la un punct, prin excesul său, ascetismul poate apărea drept un pandant al depravării.

● Adesea iubirea, prietenia, devotamentul sînt mai utile prin *poza* lor, prin acea convenție sublimă care ne stimulează, împiedicîndu-ne a despica firul în patru.

● N-ați observat că, dizolvînd obstacolele lăuntrice, oboseala poate favoriza "inspirația"?

● Mă uit la acest tînăr înalt și bine făcut, înveșmîntat ca un clown și, bineînțeles, cu coada de păr chinezească la ceafă, extravagant, dar nu ridicol. "Forma" sa fizică exce- lentă neutralizează ridicolul, care e compatibil doar cu șovăiala biologiei. Hercule sau Adonis nu se pot face de rîs, oricum s-ar îmbrăca.

● Viață: ai senzația că te afli într-o sală de spectacole unde, fiind toate locurile ocupate, trebuie să rămîi în picioare.

● A scrie înseamnă a nu mai putea amîna nimic, a fi tu însuți, cît se poate de reprezentativ, *hic et nunc*.

● Viața e amina, scrisul e urgență.

● Tristețea, o cruzime difuză.

● Obsesiile: vitalitatea monotoniei.

● Caracterul violent al speranței, legată, conform lui Valéry, de "o spărtură în cuirasa lucrurilor".

● Incertitudinea ca treaptă pregătitoare, dar și ca anti- dot al deznădejdiei. O reală deznădejde nu se poate întea- meia decît pe o certitudine răsturnată.

● Aplicată momentelor de criză, orice înțelepciune își dezvăluie o notă de cinism.

● Dumnezeu cu adevărat s-a întrupat în om, adică în cei pe care-i iubim și care nu mai sînt.

● Pe buza Neantului, încearcă încă a fi de bon ton. Înainte de-a se arunca în prăpastie, își încheie toți nasturii hainei.

● Gustul de impostură pe care-l încerci a- tunci cînd izbutești a produce cuiva o "impre- sie bună".

● Nu trebuie să dai la o parte locurile co- mune, ci să le reînvi cu propria-ți suflare.

● Conflictul incitant dintre biografie și des- tin.

● Gloria: putere abstractizată, deci "purifi- cată".

● Fatalitatea cu care cochetezi, pe care o curtezi, o fatalitate mondenă.

● A-ți cultiva discipolii, adică a te degrada, pretîndu-te la propria ta maimuțarire prin inter- mediul celui alt.

● Mai mult decît orice, simt nevoia de odihnă și - ciudat - mi se năzare că boala mi-o poate satisface.

● Fugim de simplitate (Valéry: "Ceea ce e simplu e totdeauna fals"). Căci simplitatea se identifică cu anonimatul ori cel mult cu condiția tipizată a individului ce aspiră la creație ca la o maximă diferențiere, *ergo* la un dans ritual, somptuos, al eului.

● Ne familiarizăm mai repede cu spațiul decît cu timpul, care e impalpabil și capricios, înșesat de imprevizibil, jucîndu-se fără milă cu dezorientarea noastră.

● Virtuțile minore (economia, acuratețea, ordinea etc.) degajă un miros de săpun.

● Recunoaște: e ușor să desconsideri ceea ce ai obținut, e greu să desconsideri ceea ce n- ai obținut. Celor realizați le șade bine un pic de masochism.

● Ocolești să spui lucrurilor pe nume, iată de unde provine opulența artei. Să fie la mijloc un rest al mentalității tabuizante?

● Originea fiziologică a tabuurilor: ter- menul provine din limba indoneziană veche, în care *tapoor* indica însușirile sacre ale ciclului feminin.

● Se întimplă să-ți descoperi (reliefezi, ac- centuezi) firea adevărată (fibra ei bună) atunci cînd e prea tîrziu s-o mai poți pune în valoare.

● Orice mare efort e un martiriu, fie și in- conștient, incluzînd, prin urmare, o șansă de izbăvire.

● Martirul: un decăzut în sus, salvat.

● Înțelegerea: surogatul profan al milei.

● Suferința ratată prin vanitatea ei.

● Regretul nu este, cum socotește cineva, contrariul speranței, ci doar umbra ei delicată, care o apără de arșița infernală a deznădejdiei.

● Nu poți "cunoaște în profunzime" decît un lucru profund, nicidecum o bagatelă, dar "profunzimea" obiectului e inepuizabilă.

● Cît de îndoielnic e, în fond, spiritul critic al umanității rezultă din faptul că a reușit să-l demonteze și pe Dumnezeu.

● Triumful substanțial al negativului: "E nevoie de mai mult spirit ca să elimini un cuvînt decît ca să-l folosești" (Valéry).

● Scriînd, simulezi vrînd-nevrînd eternitatea.

● Există o sinceritate naturală, simlifizologică, a ființei omenești. Sentimentele noastre reale ies la iveală precum uleiul la suprafața apei: "E mai greu să ascundem sentimentele pe care le avem decît să ne prefacem că le avem pe cele care ne lipsesc" (La Rochefoucauld).

● Trăim prin așteptare, între două ficțiuni, trecutul și viitorul (trecutul: o așteptare retrospectivă, speculară). "Pentru om, a căpăta conștiința prezentului său înseamnă a nu mai aștepta nimic" (Camus).

● "Umorul este un haos emoțional de care îți amintești cînd ești pe deplin mulțumit" (James Thurber). Altfel spus, e latura distractivă a liniștii noastre, spectacolul său de varietăți.

● Corupția ecoului: "Ecoul își batjocorește originea, pentru a-și dovedi originalitatea" (Rabindranath Tagore).

● Boala: o extravagantă a ființei, o derogare de la locul comun al sănătății.

Ștefan DRĂGHICI
(1953-2000)

viață liniștită

îndrept ascuțișul penitei spre dușmanul nevăzut/
foaia albă

monștrii se preling din adînc gelu- it proaspăt transformat în figuri
mă uit uit

în miezul lucrurilor și al ființelor ființe lucruri
alte-ntreguri

vor domni vor muri înmormântarea va avea loc
în fața ochilor uimiți ai celorlalți

trecători sufletul
sufletul...

pietrei va aduce la suprafață nisipul
orașului umbrele și de-aici vor pomi peregrinii

cei care-au mințit
au urât au
furat sau ucis

piatra de temelie o voi pune/ voi zidi un altar
astfel ca materia
astfel ca spiritul

imaginea timpului împregnată-n mortar
cu cei cu care m-am înfilnit

vorbărie goală ei despre experiențe
eu despre strategii

ei despre lucrurile obișnuite eu
despre motivații/ negociator al rețelei active

înfrunt prejudecăți mă bazez pe resurse
ce rezultă dă o nouă imagine și despre experiențe

și despre strategii
asupra ideilor ignorate calităților care

mai trebuie lucrate

se întunecase demult în apele liniștite vertebre
nevertebrate

necrofagi în zilele noastre restricții
intervale dezgust la alt nivel

repetiție generală și aud bătaia în geam
gust hazul și satisfacția iubitorilor de spectacol

mă destind

nu de alta dar licitația se apropie
negustorii transpiră

cuvintele încropesc o istorie falsă

am învățat cum nu se sinchisea nimeni de asta am cunoscut
personajele povestirii

pot da ajutor cu doamna cutare am făcut o greșeală
cu doamna cutare mi-a plăcut foarte mult

teorii despre păcat cel cu piatra mărturisirii sub semnul
răzbunării și fricii

mă prind în cursele care pe alții trebuiau
să-i absoarbă presupun și provoc vizualizez

nimic din închipuirea bolnavă din
halucinațiile cunoscute deja și nu voi mai găsi nici o

rudă nici un cunoscut ba nici strada/ casa
din amalgamul devastator al ideilor diferențele și

fugim chiar de noi
indecizi care decid soarta altora faptele personajului

singular

liniștit și împăcat sparg cercul strîmt în care eram acuzat cum c-
aș sta

un substitut de acțiune
sminteala unei alte căderi și

îmi tot pare că am dreptate că m-am spovedit de nevoie
că-s prea puține cuvintele/ proiectul cu argumente

cu tot

● Ceea ce Malraux numea "virtuțile învinșilor" sînt, în principiu, superioare virtuților învingătorilor (moleșite, egosite; fără perspectivă) deoarece au un caracter regenera- tor.

● A suferi, adică a-ți merita revanșa.

● Precum orice negație, boala își are vitalitatea speci- fică. O vitalitate concurențială, neezitînd a arunca mînușa sănătății.

● Fanatismul: un fond fără formă, haotic, asemenea unor celule neoplazice.

● Formele perversiunii sînt frecvent mai nocive decît fondul conceptual corespunzător, întrucît se adresează nu doar minții, ci și simțurilor noastre. Iată de unde provine cumplita incontinență propagandistică a totalitarismelor.

● Aerul sfîșietor, de *despărțire*, pe care-l are boala, aidoma unei române.

O americană la Athénée Palace

O AMERICANĂ poartă în vara anului 1940 la unul dintre cele mai celebre hoteluri din Balcani: Athénée Palace din București. De aici, această doamnă trecută de patruzeci de ani, cu o biografie senzațională, suspectată de spionaj, cu un titlu de noblete îndoielnic (contesă de Waldeck), urmărește viața politică și socială a Bucureștiului timp de șapte luni, probabil cele mai dense în evenimente din istoria acestui secol. Amanuntele picate despre autoare le aflăm din postfața lui Ernest H. Latham Jr., în carte întâlnim un autor foarte discret, care nu ne spune nimic despre aventurile sale galante, un personaj neobosit care frecventea restaurante de lux, se amesteca în mulțime, se emoționează împreună cu ea atunci când luminile sînt aprinse la etajul doi al palatului regal sau participa la discuții aproape filosofice despre evenimentele delirante din jur. În spatele tuturor relatărilor se simte însă sensibilitatea, dar și voluntarismul acestei femei născute o dată cu secolul, în care se regăsește deopotrivă marea mondenă, dar și corespondentul de război al ziarului „Newsweek”, și care semnează ambiguu: R.G. Waldeck.

Relatăriile ei sînt amănunțite și de obicei neutre, romanul-reportaj pe care îl scrie la întoarcerea în America cuprinde așteptate evenimente, așteptate povești și observații toate interesante pentru noi azi, încît e foarte greu să selectezi cîteva. Toate evenimentele sînt văzute cu un ochi foarte avizat, documentația fiind diversă și adaptată poveștii la care se asistă, Waldeck nu privește ca o străină lumea românească. Căderea Parisului care coincide cu venirea ei în București e comentată din perspectiva francofiliei autohtone pentru justificarea căreia autoarea sapă adînc în istoria noastră. Relația dintre Carol al II-lea și Elena Lupescu e reconstituită și comentată dintr-o perspectivă aflată de interior, încît te întrebă dacă nu cumva fermecătoarea ziaristă a stat mai puțin decît declara în luxosul hotel și mai mult în palatul neterminat de alături. Portretul regelui Mihai e demn de condeiul marilor biografi, din frînturi de știri, dintr-o plimbare în trei (regina-mamă, fînărul rege și mareașul) pe Calea Victoriei, autoarea desenează un personaj de neuitat. E un continuu și inspirat blow-up realizat de o ziaristă americană care ne aduce istoria aflată de aproape, încît uităm sau trecem cu vederea că tehnica ei ar fi probabil incriminată de către istoricii de meserie. Toate convulsiile la care asistă, abdicarea lui Carol, întoarcerea reginei Elena, ezităriile îmbufnate ale regelui Mihai, ascensiunea lui Antonescu, singeroasele răzbunări gardiste sînt contrapunctate de lungi discu-

R.G. Waldeck, *Athénée Palace*, Editura Humanitas, București, 2000, 347p., f.p.

ții cu oficialii germani sau cu “fostele Excelențe” (personaje mateine cărora americanca le prinde savoare). În restaurantul Cina oficiază chelnerii cu o adevărată filosofie a discreției și a profesionalismului, o specie dispărută azi. Dealtfel întreaga imagine a Bucureștiului interbelic compune un fel de muzică melancolică și continuă în spatele acestui documentar, o muzică ce farmecă și enervează în același timp cititorul de azi, detumîndu-i atenția înspre obsedanta întrebare: cum a fost posibil să ne schimbăm atât? E același efect paradoxal pe care îl creează, de exemplu, lectura jurnalului lui Mihail Sebastian: o carte plină de atrocități morale, sociale, politice, în spatele cărora rezidă însă o noblete și o europenitate de fond imposibil de găsit în măturile de după fatidicul 1947. Waldeck nu se înșală în privința sărăcimii rurale, vede foarte bine breșele societății românești prin care se insinuează extremismele, și cu toate astea echilibrul fundamental nu pare să fie în primejdie. Înaintea tragicului Tratat de la Viena, oficialitățile române organizează o călătorie pentru corespondenții străini în Transilvania. Acolo contesa de Waldeck găsește niște țărani curați și pragmatici, săraci, dar liniștiți, pentru care simțul proprietății domină orice alte pomiri: “Am constatat în această excursie că țărani transilvăneni, chiar și unguri, erau foarte mulțumiți de circumstanțele lor române. Prin reforma agrară, 540000 de țărani fără pământ fuseseră împroprietăți și ei se temeau că-l vor pierde dacă treceau la unguri. Deoarece, nu numai că în Ungaria nu se făcuse nici o reformă agrară, dar unguri au anulat reforma agrară în regiunile din Cehoslovacia pe care le-au căpatat în 1938 și 1939.” (p.121-122)

Înaintea plecării în America, cînd începuse să se vehiculeze posibilitatea întoarcerii lui Carol din exil, Waldeck face o ultimă însemnare, cu care se termină dealtfel și cartea ei, o însemnare care nu poate lăsa indiferent pe nimeni astăzi, într-o Românie peste care au trecut șazececi de ani: “Și acesta este un lucru pe care l-am învățat la Athénée Palace: nimeni nu este aflat de detestat încît, cîteva ani mai tîrziu, altcineva să nu fie detestat și mai mult, ura veche se pierde în uitare în fața unei uri proaspete.”

Luminița Marcu

Poeme pentru orice ocazie

VOLUMUL de poezie *Îngeratica* (Ed. Seara, București) cu care Iulian Tănase a debutat anul trecut, volum ce însuma și versuri citite la Cenaclul “Litere” condus atunci de Mircea Cărtărescu, a trecut aproape neobservat de critica literară și poate pe nedrept.

Scăpate de sub influența prea mare a poeziei lui Marin Sorescu, *Poemele pentru orice eventualitate* (Ed. Crater, 2000, cu 7 desene de Mihai Coman) ne propun o poezie mult mai interesantă și vizibil matura.

Dialogul cu cititorul începe prin chiar primul vers sub semnul - doar aparent brutal - al morții: “În ziua cînd vom muri, totul va fi la fel [...] oricine îi va supraviețui oricui/ fiecare va putea trăi fără oricare dintre noi” (*Cînd vom muri*). De altfel, apelînd la aparențe, iluzii, vise, indiferență, probabilități sau ascunderea sub măști, poetul încearcă deseori să găsească fețele ascunse sau doar întoarse ale unei lumi extrem de nesigure, dacă nu chiar paradoxale: “Nu chiar totul este imposibil atunci cînd/ imposibilul devine posibil/ negăsin-

du-se pe sine pentru a exista/ deși existența nu e întotdeauna negație” (*Anti-autologie*). Și încă: “nimeni nu m-a recunoscut vreodată/ pentru că eu de fiecare dată sunt altul/ măștile - aceste măști care mă poartă prin lume/ ca pe o fatalitate - toate au chipul meu/ și mă fac și mai greu de recunoscut/ pentru că eu nu mă aflu în spatele nici uneia dintre ele” (*Nimeni nu știe cine sunt*).

Dacă poezii tineri de astăzi evită să scrie despre dragoste din teama de a nu cădea în “sămănătorism” sau în déjà-vu, la Iulian Tănase sentimentul e suficient de matur ca să-l pună în versuri - unele memorabile - cu pasiune, eleganță, inventivitate și umor (*Portocala mecanică*, *O limuzină intelectuală*, *Adulterinul*, *Geopoetică* ș.a.).

Abil este poetul atunci cînd apelează doar atît cît trebuie la formulele magice ale predecesorilor imprimînd versurilor farmecul personal în ciuda evidentelor ecouri din suprarealiști sau din optzeciști pe care, de altfel, și le asumă: “fii mai atent cînd înoți în cuvinte, imi spui tu/ curentele lite-

Iulian Tănase, *Poeme pentru orice eventualitate*, Editura Crater, București, 2000, 88 p., f.p.

rare sunt precum curentele oceanice - calde și reci/ umanismul, gel-lunaumismul și celelalte curente calde și reci/ au fost deja inventate/ naufragiile - de asemenea, și ele” (*Inumanism*). Unul dintre poeme aminteste de *Nigredo* al lui Gellu Naum și de poezia grafică, alături pagina e goală dar poemul se cheamă tocmai *Dispariția* și oricum e urmat de poemul *Explicatia*...

Plăcerea de a jongla cu cuvintele, de a miza pur și simplu pe farmecul și pe muzicalitatea lor sau pe înțelesuri relevate prin repetiții, reluări sau chiar mici refrene, transpune din multe versuri, iar acestei îndrăznele poezii îi răspunde cu armonii care cuceresc instantaneu: “cînd îți despletai părul se făcea sîmbătă în fiecare marți/ cînd mă sărutai se făcea miercuri în fiecare vineri/ numai în brațele tale era tot timpul joi” (*Zilele trupului*).

Iulian Tănase nu rezistă tentației de a strecura în poeme umorul fin la Cațavencu, unde de altfel este și jurnalist, dar, ușor previzibile și lipsite de “feeling”, acestea nu sunt chiar cele mai atrăgătoare din volum: “Ministerul Voluptății. Agenția Națională a Ființei. Departamentul dragostei la prima vedere. Departamentul Eutanasiiei. Ministerul Prozei scurte etc.” (*Guvernel perfect*).

De altfel, umorul, elementele intertextuale (“dragostea s-a născut la pat”, “monumentul ecoului necunoscut” ș.a.), compoziții lexicale proprii (piscitate, adulterinul) condimentează întreaga poezie fără însă să diminueze gravitatea unor teme, întrebări, perspective și neliniști prezente în poemele lui I. Tănase (și) nu doar pentru orice eventualitate.

Marius Chivu

Neliniștea din jurul eseului

SPECIA cea mai controversată a prozei, eseul a constituit subiectul multor studii de estetică (în care se încerca o definire a eseismului ca mod de a citi lumea) și mai ales de teorie literară (eseul văzut în raport cu genurile literare, stabilirea caracteristicilor formale sau de atitudine specifice). Gen prin excelență hibrid, literar și non-literar deopotrivă, refuzînd orice încercare de fixare, eseul, ne arată Alina Pamfil, este o “formă a neliniștii”.

Studiul, erudit fără ostentație, trece în revistă principalele teorii și idei vehiculate în legătură cu definirea eseului, dar pomind de la sugestiile oferite de analiza unor texte aparținînd unor autori diverși (Alexandru Odobescu, Paul Valéry, Peter Handke, Virginia Woolf, Octavian Paler, Henry Fielding, Günter Grass, Michel Tournier), fiecare aducînd un parcurs inedit în cîmpul de înțelegere al temei: eseul ca “dialog nesfîrșit”, “cuturei print-un cerc de uimire”, “coexistența a diverselor”, “interogare a stereotipurilor”, “punere în cumpănă”, “antifrază continuă”, “variațiuni și paradoxuri”, “interpretare delirantă”.

Acest prim capitol, *Lectura eseurilor*, cuprinde și, după cum ne avertizează autoarea, inadecvările și automatismele de lectură “prin care trecem, vicios, discontinuitatea în continuitate și convertim incertitudinile la certitudini”. “Eseul poate fi văzut ca expresie a unui refugiu în afara convențiilor culturale; ca semn al renunțării la arti-ficiile obositoare ale formulărilor generice, la orgoliile gîndirii sistematice și la poza neutralității; ca opțiune pentru un dialog solitar și nemediat cu un obiect cuprins în lumina autentică a de-la-sine-înțelesurilor subiective și a neînțeleșurilor; ca alegere a relativului și informalului; ca asumare integrală a condiției pagîne, pre-culturale sau post-culturale, a comprehensiunii și scrierii”.

Analizînd studiile dedicate eseului, Alina Pamfil le împarte în cele care situează discuția în spațiul sistemului (al abaterilor de la sistematic, în *Valențele discursului asistematic*) și cele care o așează în zona genurilor literare (al încadrărilor, trădărilor și cuprinderilor incomplete, în marginile genurilor, *Valențele discursului ageneric*).

În încercarea de a-i găsi invariantele, Georg von Lukács, Theodor W. Adorno, Wolfgang Müller-Funk, dar și alții, postulează eseismul ca mod de gîndire. La Georg von Lukács apetența pentru detaliu, subiectiv și iluzoriu a eseului este explicată prin raportarea eseistului la un deja-format, odată-existent și prin mecanismele gîndirii presistematice, din care se salvează evoluînd în atmosfera ideii. Adorno o explică prin încercarea refacerii legăturii dintre natură și cultură, recuperarea conținutului metafizic pierdut, prin cuprinderea mediatului în imediatul său și postularea imediatului ca mediat: “legat de ce-a ce este deja fixat și, în mod declarat, dedus, legat de artefact, eseul prețuiește natura, confirmînd că ea, pentru ființa umană, nu mai există”. Müller-Funk raportează eseul la particularitatea perioadelor de criză, cînd experiența devine categorie radicală a comprehensiunii moderne a lumii, iar eseismul una din formele prin care experiența eului și a lumii ajung subiecte de reflecție: “tacticii eseistilor îi aparține «ca și cum-ul», pendularea între nemediere și rafinament, între plăcere și durere. El [eseismul] nu reprezintă gîndirea naiv, ca proces,

Alina Pamfil, *Eseul o formă a neliniștii*, Editura Dacia, Colecția Discobolul, Cluj-Napoca, 2000, 226 p., f.p.

dar lasă gîndirea să devină vizibilă în procesualitatea sa, ca factor perturbator integral al existenței, fără să dezavueze polemic gîndirea și nivelul de raționalitate la care s-a ajuns prin ea”.

În spațiul genurilor literare, eseul a fost integrat triadei clasice, ca parte a genului liric (la Hildgard Träger, care îl apropie de poemul în proză insistînd mai ales pe inserțiile lui lirice), sau a celui epic (la Claire de Obaldia, care îl situează în avanscena discursului romanesc). A fost considerat rezultat al hibridizării celor trei genuri, la Hugo Friedrich sau Max Bense, sau formă a unui al patrulea gen (numit “didactic” la Sengle, “artistic” la Wolfgang Ruttowski, și “eseistic” la John A. McCarthy) ș.a.m.d.

În fața unor încadrări și delimitări atît de diverse, Alina Pamfil caută plusurile și minusurile fiecărei abordări, stabilînd un corpus de trăsături privilegiate ale eseului, cărora le urmărește metamorfoza în fiecare studiu analizat: dimensiunea prioritar sintagmatică (“demersul eseistic este în primul rînd desfășurarea a unei căutări, parcursul a unui proces”), dar și prezența dimensiunii paradigmatică (“eseul ridică și el serii de semne în picioare, dar axele echivalențelor îi sînt programatic imperfecte, incomplete”), sistematica jocului digresiunilor, valorificarea gurilor, a echivocului, a nesemnificativului. Absența unui centru al textului, dar și existența unui principiu de coerență dat de procesul de reflecție, care impune o limită cvasi-autonomiei părților. Asumarea subiectivității și a demersurilor care nu duc la clarificarea temei eseului (într-un text în care nu adevărul aflat contează, ci drumul spre el), o înțelegere care nu problematizează numai obiectul meditației, ca în cazul studiului, ci și privirea interpretativă și interpretarea însăși. În sfîrșit, nu este uitat dialogismul textului (aflat ca prezența efectivă sau presupusa a unui interlocutor, ca text dialogal, cît și ca intertextualitate, text dialogic).

Tocmai pentru că nu încearcă impunerea unei forme speciei care a ales libertatea tuturor formelor, cartea prezentată aici este un ghid al complexității eseului, al neliniștii lui. Avertismentul autoarei în *Cuvînt înainte* ni se pare cea mai nimerită invitație la lectură: “despre aceste cărți [eseurii], despre zona de neliniște pe care o deschid și despre întregurile înspre care arată va fi vorba aici, dar și despre modul în care ambiguitatea, dinamica și deschiderea lor nu pot fi spuse teoretic pînă la capăt. Ele pot fi aproximare în tușe succesive, nesigure și uneori complicate, pentru că aproximativă, nesigură și complicată este condiția firescului în literatură”.

Roxana Racaru

Încă un martor al Gulagului

ÎL CHEAMA Jacques Rossi. Are 91 de ani. Din ei a petrecut 24 în Gulag. N-a revenit în Franța decât în 1985 și n-a aflat editor în țara lui unde comunismul lăsase încă dăre vinovate. A așteptat îndelung pentru a-și achita această datorie. Titlul satiric al cărții apărute recent explică deplin cazul său: *Qu'elle était belle cette utopie!* («Ce frumoasă era această utopie!»)! În tinerețe, Jacques Rossi credea deci în utopia marxista. Gata să-i dedice existența și să înfrunte toate riscurile. Nu doar pe cele din războiul civil spaniol, dar și ca agent secret al Kominternului. Pe unul doar - cel mai mare și, în definitiv, mai curent dintre toate, nu-l prevăzuse: Gulagul. Chemat din Spania la Moscova pe vremea Marii Terori este arestat și învinuit de toate spionajele posibile. Nu recunoaște, firește. Crede că Partidul - care nu se înșeală niciodată - va rectifica, își păstrează credința. Nu atât suferințele personale chiar extreme - foamea, frigul, epuizarea, tortura, bătaia etc. - îi deschid ochii, cât faptul că este inconjurat de inocenți. Arestați unii ca făcând parte dintr-o etnie ce trebuie distrusă (Calmucii, de pilda, ca și alte cinci republici imediat după război), alții fiindcă întâlnindu-l pe cutare suspect a schimbat două vorbe cu el, al treilea ca aparținând unei elite potențial primejdioase, al patrulea tocmai fiindcă nu făcuse nimic. De altminteri, un alt zek care fusese torturat și de Gestapo și de NKVD dă această replică ce face cât un tratat: «naziștii te chinuie ca să le

spui adevărul, comuniștii ca să invenți o minciună». Jacques Rossi, privind în juru-i trage concluzia inevitabilă pe care și-o repetă și azi:

«Am colaborat deci la tot ce se petrece aici. E greu de admis, mă doare și-mi este până azi rușine».

Din acest sentiment de răspundere, din solidaritate cu victimele au fost scrise și cele două cărți ale sale, un *Manual al Gulagului*² (între dicționar și enciclopedie) și aceste scurte schițe de o mare sobrietate, lipsite de semne de exclamație, fără jelanie, semănând cu autorul pe care l-am văzut pe un platou de televiziune, slab, mai curând mărunț, timid în aparență, dar în clipa când ia cuvântul atât de ferm, încât simți imediat că nimic nu-l poate face să renunțe. Dacă din 1961 când a fost eliberat definitiv a așteptat până acum spre a fi publicat înseamnă că nu-și putea încheia experiența decât mărturisind-o.

Nu ne vom întreba ce mai putem afla nou după Soljenițin, Șalamov, Guinzburg sau Marcenko. De pilda, acesta din urmă produsese o certă senzație (dacă se poate întrebuința un termen cam publicitar într-un astfel de context), scriind despre canibalismul din Gulag. Dar Rossi are o experiență directă peste care nu putem trece.

Era un prizonier recalcitrant, refuzând la ancheta să-și recunoască vinovăția imaginată. Așa încât autoritățile lagărului au luat unele măsuri ieșite din comun.

Într-o noapte sunt introduși în celu-

la sa trei noi deținuți. El dormea dar se trezește sub privirea lor. Una neomească. De hienă. Închide ochii să n-o mai vadă. Se prefacă că doarme și-i lasă să-i roadă infima lui rezervă de pâine mucegăită. A doua zi, la ancheta, comisarul îi dezvăluie că cei trei erau patru când au evadat. Odată rezervele alimentare terminate cei trei l-au mâncat pe al patrulea. Simplu, practic. Și conform tradiției. Criminalii (doar dreptul comun recurge la canibalism) hotărâți să evadeze, alegeau pe un novice mai fraged, denumit în limbajul gulagului «vaca» sau «bagajul». Cum în imensitatea tundrei, a-ți aprinde un foc însemna să-ți indici poziția, te vedeai obligat ca din trupul victimei să nu consumi decât ceea ce poate fi băut sau devorat crud: sângele și rinichii. Jacques Rossi el însuși descoperise altă dată, în drum spre locul de muncă, un astfel de cadavru. Cu un gol în locul rinichilor. În rest, bine conservat de gerul din tundra - 50 de grade: omulețul părea încă viu. Cu o singură gaură în tot trupul. În dreptul rinichilor.

Întorcându-ne spre celula lui Rossi unde este readus după interogatoriu regăsim și pe cei trei canibali cărora comisarul le promisese un supliment de tutun dacă «gustă» din Rossi. Printr-un capriciu sau din mândria de a nu asculta de ordine, «canibalii» nu numai că nu-l mănâncă dar îi mai dau și o rație de zahăr.

Rossi nu se mai miră de nimic. Se mulțumește de exemplu să reproducă într-o simplă notă adaosul comunist la

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

jurământul lui Hipocrat care-i schimbă sensul. Expresia «în interesul pacientului» este completată cu «și al societății». Or, cine dacă nu Partidul și Poliția politică știu care este interesul societății? Deci un doctor poate să asiste și să colaboreze la ședințe de tortură în conformitate cu noua variantă a Jurământului.

În loc de a înmulți exemplele de foame, frig, tortură, bătaie, și iarăși foame, frig, tortură și bătaie de permanentă primejdie și neabătută umilire, ni se pare mai util să trecem la concluzia lui Jacques Rossi. Întrebat la o emisiune de televiziune dacă Gulagul poate fi pus pe același plan cu Holocaustul, Jacques Rossi, citat și în *Le Nouvel Observateur*, răspunde fără ezitare:

«Naziștii voiau să producă omul nou. Sovieticii, la fel. Cele două regimuri disprețuiau democrația. Proclamau și acceptau violența. Naziștii au lasat în urma lor 5 sau 6 milioane de cadavre inocente. Sovieticii, care au funcționat timp mai îndelungat, vreo 80 sau 100 de milioane, n-au mai fost numărate. La ce bun să socotești munți de cadavre? Aceste două regimuri sunt la fel de criminale».

Prezent pe platou, un alt fost comunist, completează:

«E o mărturie din Infern și între un infern și altul nu se pot stabili ierarhii.»

¹ Paris, Le Cherche Midi éditeur, 2000

² Le manuel du Goulag, idem, 1997

HORIA BERNEA

DIN FRANȚA în care încă se afla după ce a suportat o intervenție chirurgicală multă vreme amânată, o intervenție care pare să fi reușit deplin, în seara zilei de patru decembrie a căzut ca din senin, dar cu atât mai năprasnic, vestea morții lui Horia Bernea. Cum pierderea unor oameni de o asemenea anvergură lovește nu numai un timp și o comunitate profesională anume, ci chiar fibra vitală a unei comunități și puterea de identificare a unui întreg popor, dispariția lui Bernea, în plină putere, are, pentru cultura noastră în ansamblul ei, proporții catastrofale. Puțini oameni, dacă există cumva și

acea puțini, au reușit în aceste vremuri, asemenea lui, să construiască atât de profund și de trainic, de la instituții morale, cum a fost aceea a atitudinii sale publice, la instituții naționale, cum este Muzeul Țăranului Român și pînă la instituția artistică, aceea pe care o reprezenta el însuși, de o enormă amplitudine și de o inegalabilă măreție. Personalitate de tip enciclopedic, Horia Bernea reface, într-un anumit fel și într-o severă sinteză, istoria generală a picturii, dar și aspiră, în același timp, la definirea unei imagini globale a lumii. Caz unic în pictura noastră, și nu doar în cea contemporană, de continuitate launtrică și de

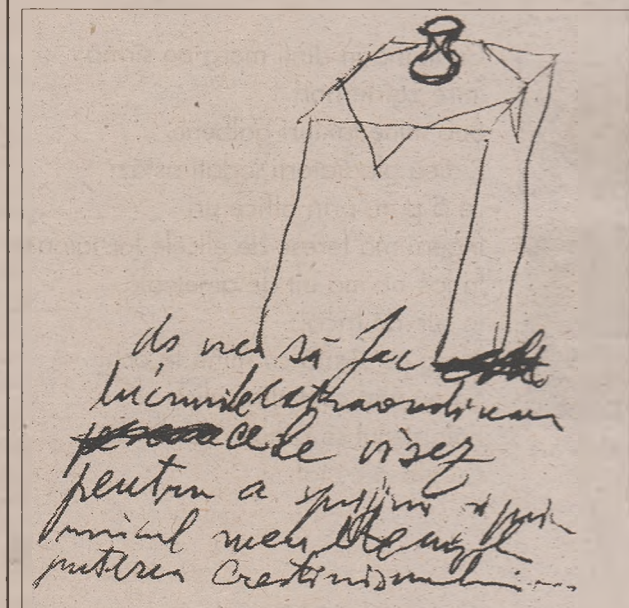
permanentă mobilitate exterioară, el a reușit să traverseze cam toate experiențele majore ale genului. Însă, în paralel cu investigarea picturii sub raportul limbajului, al tehnicii și al instrumentalului, Bernea încearcă și decodarea imaginii ca metaforă a creației înseși. Între procesul de cristalizare a obiectului plastic și traseele *devenirii*, în general, pictorul descoperă și afirmă existența unei solidarități intime, nașterea formei din magma cromatică transformându-se, astfel, într-un

comentariu asupra *nașterii* pur și simplu. Dar pentru a urmări acest traseu de la virtualitate la existență, de la materia indiferentă la sens, Bernea răstoarnă chiar și istoria picturii. El nu pornește de la observația și apropierea unei lumi deja constituite, așa cum sugerează o îndelungă istorie a mimesis-ului, ca mai apoi să ajungă, refăcând calea inversă, la stadiile primare ale limbajului - cum s-a întâmplat, de fapt, în istoria picturii unde imaginea intră într-un amplu proces de disoluție pînă la completa abstractizare -, ci pleacă de la ultima ipostază a imaginii, de la disoluția ei, pe care o restaurează încetul cu încetul pînă îi restabilește structurile figurative. Dacă, vorbind în termeni strict tehnici, istoria picturii urmărește deplasarea interesului de pe epica imaginii, cu nenumăratele ei denotații și subtexte, pe conștiința de sine a mijloacelor de expresie cu ajutorul cărora se abolește orice exterioritate, Bernea procedează invers. El experimentează copios un larg registru expresiv, de la incizia grafică, la jocul aleatoriu al combinațiilor cromatice și pînă la ieșirea din suprafața plană, pentru ca, mai apoi, să coaguleze totul într-un cuprinzător discurs despre lumea creată, despre rațiunea ei ascunsă și despre aspirațiile spirituale pe care ea le încorporează. Vibrațiile și neliniștile acestei lumi, pe care pictorul o luase cu totul în posesie, l-au smuls acum și pe el însuși, în pofida firii sale eroice și a unei naturi

pe care nimic nu părea s-o poată clinti. Dispariția lui Horia Bernea, unul dintre puținele repere în confuzia noastră din ultima vreme, îndoliază atât de greu România adevărată și profundă încît nici declararea oficială a funeraliilor naționale nu ar putea spune destul despre dimensiunile acestei ireparabile pierderi.

Pavel Șușară

Adrian SÂNGEORZAN

CUVINTE PLUTITOARE

Îmi e frică să mă mai uit la cer.
Păsările fug speriate.
Norii desenează cercuri de foc
Prin care dacă n-aș ține ochii închiși
Aș aluneca asemeni unui ou imperfect
Scăpat de gravitație.

Într-o zi priveam un avion
Și el a început să cadă.
Din burta lui săreau îngroziți
Oameni agățați de cuvinte plutitoare
Pe care chiar eu le rostisem cândva.

La urmă s-au salvat
Doar cuvintele mele de dragoste
Care pluteau cel mai bine.
Femeile de care le agătasem
Înțelepte luaseră alte zboruri.

Doar tu căreia nu apucasem
Să-i spun nimic
Stăteai mai ușoară ca aerul pe o aripă
Și liniștită citeai versuri păsărilor.

CONSPIRAȚIA OBIECTELOR

Ne pîndesc obiectele,
Nemuritoarele,
Formele lor ne împing umbra
Prin colțul casei.
Sînt zile de tensiune
Cînd ne-am ciocni unii de alții
Dacă scaunele n-ar ști să ne ferească,
Oglindea nu ne-ar minti cu imagini mai
vechi
Chiar și pendula își trage timpul înăuntru
Ca pe un gaz otrăvitor
Pe care ni-l va sufla peste față în somn.

Uneori cînd pășesc în vîrfurile degetelor
Simt cum scîndurile podelei
Îmi iau măsura
Înțelese cu oasele mele
Nemuritoare.

DESCULȚ PE JĂRATEC

Sînt zile în care văd limpede
În linii drepte și cercuri
Înfricoșător de perfecte
Ca pe vremuri inelele de logodnă
Sau intrările în tunel.

Altfel aș putea fi chiar multumit
Așa legat la ochi
Cu o dungă de ceață
Încercînd drumuri pe care le învăț
Prea repede pe de rost.
Copacii de pe margini îi pun de-o parte
Pentru mai firziu
Cînd voi ciopli din ei icoane fără lacrimi
Și sentimente din memorie.

Mă și văd la sfîrșit
Înnofînd desculț pe jăratec
Strîns în toate cărările neterminate

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumar

SONET DOMESTIC

Cum freci o rufă și o storci așa mi-i
Vieața. Vino să o curăți, blîndă,
Într-o copaie, cînd buclăți se-avîntă
Prin aburi îngerii beți de-aroma spumii.
Ci-atunci te-aștept să te dezbraci, rîzîndă,
De fuste moi, de bluze-n nasturi prinse
Și sîinii treji și coapsele surprinse,
Re-nveșmîntîndu-le, încerc să te cuprindă
Chiar carnea mea zvîntată-n frîngioare
Întinse sub tavan din grindă-n grindă.
Și o să simți cum praful nu mai doare
Și sufletele ni se-nclieie c-o dobîndă
De poște-adînci. Și mințile-n alaiul
De fluturi fierb în crățiți: iată raiul!

Ca într-o cămașă de forță
Pe care mi-am țesut-o singur.

RĂTĂCITORUL

Dumnezeu culegătorul
Are un gust ciudat pentru fructe.
Toamna lumina și seva
Nu ne mai pătrund bine
Prin gulerile ridicate morocănos.
Poate de asta bărbații se și coc mai greu.

La ultima ședință cu părinții
Am scăpat nepedepsit
Neștiind
Dacă sînt tatăl sau rătăcitorul.

CU MÎNA LA OCHI

Cercul ajunsese la o perfecțiune
plictisitoare.
Salturile la trapez ieșeau la milimetru.
Leii sedați nu-și mai mîncău dresorii.
Eliberate, animalele se molipsiseră
De supunere
Și intrau la circ cu bilete.
Furioși spectatorii cereau.
Viata clovnului trist
Ascuns între noi,
Sau numere mai tari, ca
Dispariții pe veci
Ori îmbîlînzirea morții.

Cu inima în dinți merg pe sîrmă
Între zgîrie-nori.
Sub mine taxiuri galbene
Ridică gladiatorii iertați astăzi
La 5 p.m. prin office-uri.
Îngerii mă feresc de elicele lor tăioase.
În jos nu mă uit de ameteală,
În sus de frică,
Merg pe sîrmă cu mîna la ochi
Să nu văd cum din culise
Păianjenul se ridică ușor la cer
Cu plasă cu tot.

New York 2000

Desen de Horia Bernea

CRONICA EDITIILOR

de
Z. Ornea

În apropierea lui Gheorghiu-Dej

ÎN FOARTE bogata literatură memorialistică publicată, azi, la noi e puțină cea despre perioada deceniilor comuniste, scrisă de factorii de răspundere ai acelei tragice epoci. Și asta pentru că, în acele decenii, memorialistica, epistolarul intim n-au fost agreate, lăsându-ne fără mijloace de informație de sursă primară. Paul Sfetcu, unul dintre șefii de cabinet ai lui Gh. Gheorghiu-Dej, care i-a vegheat anticamera timp de 13 ani, fiind mereu în apropierea șefului său, și-a scris memoriile între 1990-1995, pe care, apoi, editoarea, d-na Lavinia Betea, o cunoscătoare a epocii, le-a ordonat, selectat, a dat titlu capitolelor, reeșind o carte utilă ca document de informație. Ca alți, mulți, dintre apropiații săi, trăiește și aici legenda că cele două decenii când destinele țării au fost în mîna lui Dej erau infinit mai bune, chiar edulcorate, în raport cu cele stăpînite, din 1965, de Ceaușescu. Această legendă, falsă, o întreține și Paul Sfetcu. E adevărat, poate, că în anii șaizeci nivelul de trai al locuitorilor țării era ceva mai bun și niciodată Gheorghiu-Dej nu și-a expus poporul la aspre privațiuni precum cele din anii optzeci dominați de Ceaușescu și sinistra sa consoartă. Dar e iarăși adevărat că pe vremea lui Gheorghiu-Dej închisorile și lagărele (ca, de pildă, cel de la canalul Dunăre-Marea Neagră sau de la Bicaz) erau sufocant de pline, mulți, prea mulți oameni de la foști înalți demnitari la țărani au trăit în grele chinuri, destui găsindu-și, acolo, sfîrșitul. Paul Sfetcu nu neagă aceste înspăimîntătoare adevăruri dar se complăce în a pretexta că ordinele pentru săvîrșirea acestor tragedii umane se datoresc autorităților sovietice și consilierilor lor aflați în România. Sigur că realitatea atotstăpîntoare a consilierilor sovietici în toate domeniile a fost incontestabilă. Dar garanții lor, la nivelul guvernului și al conducerii de partid, au fost, totuși, Gheorghiu-Dej și ceilalți din apropierea lui. Nimic nu-i poate absolve pe Gheorghiu-Dej și ai lui de aceste represiuni în masă și omucideri sinistre. Paul Sfetcu, devenit în 1952 șef de cabinet la Cancelaria lui Gheorghiu-Dej, mărturisește că, de felul lui, șeful său direct era un "sentimental". O fi fost cu rudele sale apropiate și cu prietenii săi intimi. Pentru miile, zecile de mii de victime numai latura sentimentală nu prevalează ci, dimpotrivă, ipostaza de căpetenie din vîrf a tortionarilor.

Un scurt tablou biografic al "eroului" acestei cărți ar fi, desigur, necesară. S-a născut în 1901 la Birlad, tatăl său lucrînd la o întreprindere petrolieră din Moinești. După legiuitele patru clase primare, a fost ucenic la diverși meșteri. La 15 ani devine ucenic electrician la întreprinderea din Moinești unde lucra și tatăl său, după aceea montator de mașini și aparate electrice la Societatea de tramvaie din Galați, apoi, după stagiul militar, este angajat la Atelierele C.F.R. Galați. Aici, din 1930, va intra

în contact cu organizația ilegală a P.C.R., care era o filială românească a P.C.U.S. S-a căsătorit, a avut două fiice (dintre care, cea mai mare, febleșea părintelui, a ajuns, apoi, "mare" actriță). Datorită activității sale comuniste, e mutat, disciplinar, la Dej, denumire de localitate care avea să întregască comunul său nume. Soția refuză să-l urmeze la Dej și divorțează, căsătorindu-se cu un jandarm. Drumul său de comunist ilegalist e în ascensiune. În 1932, ca organizator, e ales secretar al Consiliului General de Acțiune a cefeștilor și în Consiliul General al Sindicatelor Unitare. În 1939 e arestat la Iași și București. Despre rolul său în conducerea grevei cefeștilor din 1933 s-a tot vorbit îndelung. Adevărul este că adevărații conducători ai acestei greve au fost alții (D-tru Petrescu, Const. Doncea, Ilie Pintilie, Gh. Vasilichi). Dar undeva, cu roluri mediane, a fost, negreșit, și Gheorghiu-Dej. Judecat într-un proces la Craiova, Gheorghiu-Dej e condamnat la 12 ani închisoare, alții la și mai mulți ani. La puțină vreme după proces, Cominternul organizează evadarea principalilor lideri cefești (Doncea, Petrescu, Vasilichi) care ajung în U.R.S.S., de unde (după ce fuseseră și în brigăzile din Spania) se reintorc, în 1944, în țară. Gheorghiu-Dej nu le va ierta tratamentul de care au avut parte și, în timpul cînd a fost el conducător al țării, i-a ținut pe linie moartă. A petrecut ani grei de detenție (Jilava, Văcărești, Aiud, Ocnele Mari, Doftana, Caransebeș și lagărul de la Tirgu-Jiu). După 11 ani de detenție, la sfîrșitul primei jumătăți a anului 1944, i se organizează evadarea din lagărul Tirgu-Jiu și ajunge, cu greu, la București. Aici situația PCR și, mai ales, a conducerii sale era tulbură cu deosebire. Secretarul general al partidului, Ștefan Foriș, fusese înlăturat încă în aprilie 1944 și deținut într-o casă conspirativă din București (va fi, apoi, ucis cu o rangă de fier). Conducerea efectivă ar fi deținut-o Const. Părvulescu și Emil Bodnăraș (spion sovietic). Dar cam deasupra lor îndeplinea roluri conducătoare Lucretiu Pătrășcanu, care fusese cooptat de partidele istorice și de Palatul Regal în conducerea Blocului Național Democrat, care l-a înlăturat și arestat pe Ion Antonescu. Oarecari legături între Pătrășcanu și Emil Bodnăraș au existat, de vreme ce au colaborat în acțiunea arestării lui Antonescu. Dar Gheorghiu-Dej nu-l agreea deloc pe Pătrășcanu, ba îl ura efectiv, nescotîndu-l din calificativul de trădător, chiar cînd strălucit

tu intelectual devenise ministru al Justiției și, mai tîrziu, Gheorghiu Dej deținînd portofoliul Comunicațiilor (din al doilea guvern Sănătescu). Au mai apărut, la 23 august 1944, și trimișii Moscovei (Ana Pauker, Vasile Luca și alții), foști conducători mai de demult ai PCR, ajunși, după ani de temniță în "patria socialismului biruitor". Aceștia reproșau aspru comuniștilor din interior participarea la organizarea actului de la 23 august 1944, considerînd-o o gravă eroare politică. Se crease, așadar, o acută competiție de putere în PCR. Pînă la urmă, cu acordul lui Stalin, secretar general al PCR e desemnat Gheorghiu-Dej, acesta tolerîndu-i pe Ana Pauker, Vasile Luca, dar refuzînd să-l accepte pe Pătrășcanu, pe care, repet, din trădător nu-l scoțea. Ce-i drept, și cei din apropierea lui Pătrășcanu își cam bateau joc bine de Gheorghiu-Dej. Belu Silber declarînd oricui stătea să-l asculte că "partidul nu-l poate aștepta pe Dej pînă își va da bacalaureatul." Aici, în conflictul de putere declanșat pentru acapararea conducerii PCR, "sentimentalul" Gheorghiu-Dej a fost prompt și neînduplecat, de o efectivă ferocitate. În 1948 i-a arestat pe Lucretiu Pătrășcanu, soția și prietenii săi și, după ce ancheta a trenat mulți ani, a grăbit procesul, i-a judecat pe implicați, condamnîndu-i după moartea lui Stalin, în 1954, pe Pătrășcanu (care a negat, demn și neînfricat, acuzațiile ce i s-au inventat) la moarte, iar pe ceilalți la ani grei de temniță, cei rezistenți fiind eliberați abia în 1964. Pînă și Paul Sfetcu, mereu gata să-i ia apărarea șefului său, recunoaște că procesul Pătrășcanu a fost o inscenare politică pentru înlăturarea unui adversar, mai ales după moartea lui Stalin, cînd lui Gheorghiu-Dej îi era efectiv frică de pericolul personalității lui Pătrășcanu, un autentic intelectual. Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu au scăpat, în 1952, cu aprobarea lui Stalin, le-a organizat așa-numita deviere de dreapta, Ana Pauker murînd repede de cancer, iar Vasile Luca într-o închisoare (de sifilis terțiar) sau într-un domiciliu obligatoriu sever. Doar Teohari Georgescu a fost lăsat să conducă o întreprindere tipografică, în calitate de director, murînd, așa-zicînd, în patul lui. Zile amare le-a făcut și foștilor săi colegi cefești (D. Petrescu, Doncea, Vasilichi), garîndu-i pe linie moartă. În 1954, cum Chișinevschi și Miron Constantinescu începuseră să se agite pentru aplicarea și în PCR (atunci PMR) a măsurilor privind

PAUL SFETCU

13 ANI ÎN
ANTICAMERA LUI DEJ

Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*. Selecție, introducere și note de Lavinia Betea. Editura Fundației Culturale Române, 2000.

cultul personalității lui Stalin, dezvăluite în raportul secret al lui N.S. Hrusciov, Gheorghiu-Dej, îngrijorat pentru poziția sa conducătoare, i-a mazilit în așa-numita deviere de stînga. A fost, așadar, acest "sentimental", repet, de o cruzime promptă și nemiloasă cu adversarii reali sau imaginari, debarasîndu-se de ei fără jenă, pe unii (ca L. Pătrășcanu) trimițîndu-i la moarte fără nici un tremur al conștiinței. Autorul cărții pe care o comentez e nevoit să recunoască: "În ceea ce mă privește, cred că execuția lui Pătrășcanu este o abatere de la etică, o gravă greșeală politică și o patronare a samavolniciei de către Gheorghiu-Dej... Pătrășcanu a fost o jertfă de singe în istoria noastră."

Alte informații din cartea pe care o comentez sînt curat hagiografice. Se istorisește, de pildă, că redactorii care îi pregăteau discursurile nu făceau decît să aștearnă pe hîrtie ideile pe care le dezvolta înaintea lor chiar Gheorghiu-Dej. Apoi că a trăit modest, efectiv numai din salariu pe care, de fapt, îl administra șeful de cabinet. Apoi că ideea construirii canalului Dunăre-Marea Neagră a fost a lui Stalin, care i-a propus-o lui Gheorghiu-Dej și acesta, deși își dădea seama că, în condițiile date, e o investiție exagerată, n-a avut cum să nu o pună în operă, în dauna economiei românești care avea nevoi realtamente urgente. N-ar fi știut că se dădeau dispoziții pentru aureolarea Licăi Gheorghiu ca actriță și n-a prea simpatizat-o pe a doua fiică, Tanța (să fi fost aceasta și rezultatul zvonului despre paternitatea ei incertă?), punîndu-i piedici în calea căsătoriei ei cu cîntărețul Grigoriu. Autorul (care nu-l agreea pe Ion Gheorghe Maurer) știe că prietenia lui Gheorghiu-Dej cu acest personaj înalt n-a fost decît una politică. Și îl condamnă pentru rolul lui, de conivență cu Bodnăraș, de a-l fi propus pe Ceaușescu, în 1964, la moartea lui Dej în cea mai înaltă demnitate de partid. Singurele merite reale ale lui Gheorghiu-Dej, elogiute mult de autor, sînt inteligenta stratagemă din 1958 de a-l convinge pe Hrusciov (aici un rol esențial l-a avut, totuși, Emil Bodnăraș) de a retrage trupele sovietice din România. A fost o înfăptuire politică de seamă de care alte țări socialiste nu au avut parte. Și, de asemenea, Gheorghiu-Dej a avut ideea eliberării, în 1964 (unii au fost eliberați încă în 1963), a tuturor deținuților politici din închisori. A fost printre ultimele acte politice importante decise de Dej înainte de moarte. Și, firește, cum ar putea fi uitată acea declarație de independență a PMR (implicit a României), tot din 1964, față de colosul de la răsărit. Prin aceste două hotărîtoare decizii politice, Gheorghiu-Dej rămîne, ca o figură importantă, în istoria României de pe vremea comunismului.

Editoarea, d-na Lavinia Betea, a alcătuit, din textul lui Sfetcu, o utilă carte, întregind-o cu o prefață și, mai ales, cu un corp de note lămuritoare în toate. I se cuvin mulțumiri și elogiuri.

compania

Str. Prof. Ion Bogdan Nr. 16, Sector 1 București
Tel/Fax: 211 59 64, 210 61 94, 211 59 48
e-mail: compania@fx.ro

"AlzFel"

Corpus Christi
Anchetă asupra scrierii
Evangheliilor
Gérard Mordillat
Jérôme Prieur

Ce este un evreu?
Iudaismul povestit tinerilor
Marek Halter

Țiganii din România
O minoritate în tranziție
Emmanuelle Pons

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

vă propune „Talk to Me“ și „Tell me More“, editate de Auralog, produse multimedia dedicate învățării limbilor străine, printr-o metodă bazată pe tehnica recunoașterii vocale, evaluând pronunția și corectînd greșelile (100 ore de studiu al limbii, 35 ore de conversație practică, 500 propoziții, glosar 1500 cuvinte, gramatică, dialog).

Tel./fax: 210.89.08; 211.89.57;
212.35.61
E-mail: {HYPERLINK mailto:prior@dial.kappa.ro}
http://www.prior-books.ro

Noiembrie

ACUM, în noiembrie, se numără lustrii aniversari ai unor condeieri de seamă: L. Rebreanu – 115 ani de la naștere și M. Sadoveanu, (deja!) 120. Cu mult mai lung e șirul comemorativ, destine închise în singularitate, nume și cifre cu “efectul de ecou controlat” în cultura românească: Gr. Alexandrescu – 115 ani de la moarte, Al. Odobescu – 105, Alex. Macedonski – 80, N. Iorga – 60 și, în sfârșit, Vl. Streinu – 30. Chiar incompletă, “lista” e impresionantă și mai mult ar fi prea mult. Nu tocmai întâmplător am strecurat printre rândurile de mai sus titlul unui volum de Mircea Nedelciu. Dacă ar fi trăit, cele ale cărui viață și moarte par, în lumina unor argumente speculative – desigur, o “provocare în stil Moreno”, ar fi împlinit la 12 noiembrie 50 de ani...

Caligraf de *Calendar*, considerăm just a semnală, în devălmășia zilelor de Brumar, una aparte: 27. La 27 noiembrie s-au născut un prozator, L. Rebreanu, o poetă, Nina Cassian și un critic, N. Manolescu. Într-o aceeași zi a lui 1940 a fost ucis cu bestialitate de legionari, în pădurea de la Strejnic, lângă Ploiești, cărturarul de excepție N. Iorga.

Iar cum unul dintre talgerele balanței cu care conștiința noastră culturală ține într-un echilibru precar dreapta măsură a trudei întru scris pare a se fi umplut, să sperăm că va putea ea singură, fragilă și străvezită de uitare, Magda Isanos, să incline celălalt talger spre lumina unei mai chibzuite recunoașteri. Dispărută la 17 noiembrie 1944, la 28 de ani, poeta se trage din “țarina străvechii Helade,” din strămoși “semizei îndrăgostiți de adevăr și frumos, / în fața cărora însăși puterea timpului cade” (*Străbunii*). Și, ca o completare a acestui tipar meridional al solarității și al senzualității genuine, un autportret dintr-o postumă: “În neamul meu femeile-s ciudate, / Cu părul brun de tot și fața pală, / le place mult iubirea, însă toate / Își uită jurămintele și-nșală” (*Pentru tine*). Până aici, orgoliul obârșie în versuri cu osatură robustă adaugă o fățetă quasi necunoscută stilului ei teurgic, cu ritualuri solare: “Uneori, în diminețile clare, / mă uit drept în soare rîzînd, / și nu pot crede că am să mor în curînd, / viața mea sună înalt, fără-ntristare”. (*În diminețile clare*) Conștiința bolii și a morții timpurii transpare la tot pasul, dar sub forma negării: “Nici o frunză nu se clatină sus, / Cine țî-a spus că-ni toamnă, cine țî-a spus?” (*Nici o frunză nu se clatină sus...*). Interogațiilor temătoare li se răspunde cu un încrezător imn al vieții: “Ții minte-nțtia ploaie cum cădea, / cu fulgere, cu stele lungi în ea? / Arborii stăteau drept, intonînd / imnul vieții”.

Ilustrînd parcă propria ei idee dintr-o proză scurtă, cum să “moartea, destinul, disprețul, nu-ți trebuie decît tinerete ca să le rîzi în nas” (*Despre iubirile mari*), poeta continuă: “Și noi stăteam ca pomii în picioare, / Nimic nu moare, mi-ai șoptit, nu moare” (*Ții minte-nțtia ploaie?*). Eseniană prin exuberanță, cîntînd neobosit cerul albastru și verdele ierbii, e greu, dacă nu imposibil de presupus ca ea să fi cunoscut teoria conform căreia străbunii ei, grecii, nu distingeau aceste culori fundamentale, pentru care lipseau pînă și cuvintele care să le exprime! Ideea îi aparține lui Nietzsche și este cuprinsă într-o “cugetare” din *Fragmentariumul* lui Matei Călinescu. Astfel, ceea ce noi numim albastru, corespundea unei nuanțe de negru, iar ceea ce pentru noi este verde, “în lumea finită a grecilor”, era perceput ca o tonalitate de galben. Răsucit în sensul acestei inedite teorii, universul poetic al Magdei Isanos se apropie dramatic de o realitate – iată cît de inabil! – reprimată. Ceva din ființa ei ancestrală va fi intuit cerurile negre, bintuite de ingerii rilkeeni, și o iarbă galbenă, uscată de toamnă.

În numărul 42 al *României literare* din 1994, în rubrica sa “La o nouă lectură” (numărul pe noiembrie), Alex. Ștefănescu observă “configurarea unui stil precipitat și eliptic”, născut, probabil, din “graba nevrotică de a regăsi o stare de spirit luminoasă”. Același refuz de a da importanță mesajului venit din partea morții îl remarcă și C. Ciopraga în prefața volumului *Cîntarea munților* din 1988. Este descifrată în versurile Magdei Isanos “o etică a depășirii, pe un fond de lumină, nu numai din afară”. Părerile celor doi critici se întîlnesc și pe tăietura unui vers al “cochetăriei” feminine, ce cade firesc la unul și “straniu”, “impresionant”, cu puternice conotații erotice, la celălalt. Interesantă prin diversitate este “evaluarea” receptării unei atari poezii: în timp ce C. Ciopraga consideră că, “în posteritate, poezia Magdei Isanos cunoaște o audiență remarcabilă”, în *Repere biografice* din amintitul articol al lui Alex. Ștefănescu citim: “Din Magda Isanos rămîne o legendă, din ce în ce mai cețoasă”. Din păcate, ultima afirmație pare mai aproape de adevăr.

Ca și cum ar fi vrut să cîștige astfel bunăvoința unui destin nemilos, poeta a încheiat prin versurile ei un pact fiduciar cu cîntecul și viața. Deși singulară, neegalată pînă astăzi în fulgurări semantice ale fericirii interzise, poeziei ei pare să-i lipsească acel *tiefdruck* capabil să o imprime în capricioasă și nu întotdeauna dreapta noastră memorie culturală.

Gabriela Ursachi

Iordan Chimet laureat al premiului “Sebastian Costin”

CERCUL Cultural din Ierusalim, care reunește pe intelectualii israelieni originari din România stabiliți în capitala Israelului, a decernat anul acesta, pentru a treia oară, premiul “Sebastian Costin” menit să perpetueze memoria minunatului poet, ziarist și traducător de la a cărui dispariție s-au împlinit în aceste zile trei ani. Premiul în valoare de 1500 de dolari a fost creat în urma unei donații făcute de doamna Eugenia Costin, soția scriitorului. Amintim că în anii trecuți premiul a fost acordat criticului literar Lucian Raicu și scriitorului Alexandru Sever.

Juriul din acest an - format din B. Elvin, Mircea Horia Simionescu, Mi-

chael Finkenthal, Costel Safirman și Leon Volovici - a decis să acorde premiul scriitorului Iordan Chimet. Cunoscut pentru volumele sale de proză (“Închide ochii și vei vedea orașul”) și de poezie, pentru eseurile sale despre artă și film, ca și pentru “antologia inocenței”, Iordan Chimet s-a afirmat în ultimii ani prin cărțile sale pe teme filozofice și de filozofie politică (“Dreptul la memorie” și “Momentul Adevărului”), drept unul din intelectualii de marcă implicați în apărarea valorilor democrației și ale culturii.

Festivitatea de înmănare a premiului a avut loc vineri 24 noiembrie 2000 la Cinemateca din Ierusalim, în prezența scriitorului sosit în Israel în acest scop.

CALENDAR

20.11.1872 - s-a născut <i>G. Tutoveanu</i> (m. 1957)	24.11.1919 - s-a născut <i>Nicolae Tău</i> (m. 1972)	28.11.1991 - a murit <i>Gheorghe Bogaci</i> (n. 1915)
20.11.1901 - s-a născut <i>Alexandru Șahighian</i> (m. 1965)	24.11.1920 - a murit <i>Alexandru Macedonski</i> (n. 1854)	29.11.1852 - a murit <i>Nicolae Bălcescu</i> (n. 1819)
20.11.1907 - s-a născut <i>Mihai Beniuc</i> (m. 1988)	24.11.1946 - s-a născut <i>Dumitru Stancu</i>	29.11.1880 - s-a născut <i>N.D. Cocea</i> (m. 1949)
20.11.1912 - s-a născut <i>Letiția Papu</i> (m. 1979)	24.11.1953 - a murit <i>I.E. Torouțiu</i> (n. 1888)	29.11.1966 - a murit <i>Simion Stolnicu</i> (n. 1905)
20.11.1921 - s-a născut <i>Dinu Pillat</i> (m. 1975)	24.11.1967 - a murit <i>G.C. Nicolescu</i> (n. 1911)	29.11.1985 - a murit <i>Horia Robeanu</i> (n. 1904)
20.11.1924 - s-a născut <i>Dumitru Mircea</i>	25.11.1885 - a murit <i>Grigore Alexandrescu</i> (n. 1814)	30.11.1874 - s-a născut <i>Paul Zarifopol</i> (m. 1934)
20.11.1939 - s-a născut <i>Stelian Tăbăraș</i>	25.11.1941 - s-a născut <i>Nicolae Turtureanu</i>	30.11.1930 - s-a născut <i>Andrei Bantaș</i> (m. 1997)
20.11.1943 - s-a născut <i>Grigore Ilisei</i>	25.11.1942 - s-a născut <i>Doina Cetea</i>	30.11.1932 - s-a născut <i>Gálfalvy Zsolt</i>
20.11.1990 - a murit <i>Oltyán Laszló</i> (n. 1935)	25.11.1942 - a murit <i>Mihail Dragomirescu</i> (n. 1868)	30.11.1934 - a murit <i>Cincinat Pavelescu</i> (n. 1872)
21.11.1910 - s-a născut <i>Theodor Constantin</i> (m. 1975)	26.11.1896 - s-a născut <i>D. Murărașu</i> (m. 1984)	30.11.1943 - s-a născut <i>Paul Eugen Banciu</i>
21.11.1918 - s-a născut <i>Eugen Todoran</i> (m. 1997)	26.11.1929 - s-a născut <i>Ion Vlad</i>	30.11.1945 - a murit <i>Ion Missir</i> (n. 1890)
21.11.1933 - s-a născut <i>Anghel Dumbrăveanu</i>	26.11.1947 - s-a născut <i>Valentin F. Mihăescu</i>	30.11.1985 - a murit <i>Lia Dracopol-Fudulu</i> (n. 1906)
21.11.1939 - s-a născut <i>Constantin Crișan</i> (m. 1996)	26.11.1970 - a murit <i>Vladimir Streinu</i> (n. 1902)	12.1691 - a murit <i>Miron Costin</i> (n. 1633)
21.11.1955 - s-a născut <i>Aurel Dumitrașcu</i> (m. 1990)	26.11.1996 - a murit <i>Valentin Silvestru</i> (n. 1924)	1.12.1882 - s-a născut <i>Ecaterina Pitiș</i> (m. 1963)
21.11.1980 - a murit <i>I. Valerian</i> (n. 1895)	27.11.1818 - s-a născut <i>Aron Pumnul</i> (m. 1866)	1.12.1892 - s-a născut <i>Cezar Petrescu</i> (m. 1961)
22.11.1901 - a murit <i>V.A. Urechia</i> (n. 1834)	27.11.1885 - s-a născut <i>Liviu Rebreanu</i> (m. 1944)	1.12.1911 - s-a născut <i>Ieronim Șerbu</i> (m. 1972)
22.11.1908 - s-a născut <i>Iulian Vesper</i> (m. 1988)	27.11.1908 - s-a născut <i>Mircea Grigorescu</i> (m. 1976)	1.12.1914 - s-a născut <i>Ștefan I. Crudu</i> (m. 1984)
22.11.1919 - s-a născut <i>Petru Sfetcu</i> (m. 1987)	27.11.1924 - s-a născut <i>Nina Cassian</i>	1.12.1918 - s-a născut <i>Ludmila Ghîțescu</i> (m. 1991)
22.11.1942 - s-a născut <i>Lucian Bureriu</i>	27.11.1939 - s-a născut <i>Nicolae Manolescu</i>	1.12.1928 - s-a născut <i>Nicolae Pop</i>
23.11.1905 - s-a născut <i>Petru Comarnescu</i> (m. 1970)	27.11.1940 - a murit <i>Nicolae Iorga</i> (n. 1871)	1.12.1934 - s-a născut <i>Florența Albu</i> (m. 2000)
23.11.1923 - a murit <i>Urmuz</i> (n. 1883)	27.11.1970 - a murit <i>Petru Comarnescu</i> (n. 1905)	1.12.1934 - s-a născut <i>Platon Pardău</i>
23.11.1939 - s-a născut <i>Zaharia Sângeorzan</i>	27.11.1972 - a murit <i>Victor Eftimiu</i> (n. 1889)	1.12.1934 - s-a născut <i>Ștefan Radof</i>
23.11.1948 - s-a născut <i>Grete Tartler</i>	27.11.1987 - a murit <i>Nicolae Ciobanu</i> (n. 1931)	1.12.1942 - s-a născut <i>Ion Șeitan</i>
23.11.1949 - a murit <i>Carol Ardeleanu</i> (n. 1883)	27.11.1995 - a murit <i>George Almosnino</i> (n. 1936)	1.12.1989 - a murit <i>Ion Roman</i> (n. 1917)
23.11.1951 - s-a născut <i>Dan Mucenic</i>	28.11.1874 - s-a născut <i>Jean Bart</i> (m. 1933)	2.12.1890 - s-a născut <i>Molter Károly</i> (m. 1981)
23.11.1971 - a murit <i>Ury Benador</i> (n. 1895)	28.11.1919 - s-a născut <i>Cornel Regman</i> (m. 1999)	2.12.1908 - s-a născut <i>N. Vasilescu-Capsali</i> (m. 1984)
24.11.1889 - s-a născut <i>Ionel Pop</i> (m. 1985)	28.11.1923 - s-a născut <i>Dan Tărchilă</i>	2.12.1912 - s-a născut <i>Gheorghe Chivu</i> (m. 1986)
24.11.1902 - s-a născut <i>Nicolae Crevedia</i> (m. 1978)	28.11.1941 - s-a născut <i>Eugen Negrici</i>	2.12.1935 - s-a născut <i>Nicolae Labiș</i> (m. 1956)
24.11.1909 - s-a născut <i>Ion Sofia Manolescu</i> (m. 1993)	28.11.1954 - s-a născut <i>Traian T. Coșovei</i>	3.12.1929 - s-a născut <i>Dumitru Alexandru</i> (m. 1991)
24.11.1914 - s-a născut <i>Ecaterina Antonescu-Tanasova</i> (m. 1991)	28.11.1971 - a murit <i>Eugeniu Boureanu</i> (n. 1885)	3.12.1948 - s-a născut <i>Mara Nicoară</i>
24.11.1919 - s-a născut <i>Dimitrie Costea</i>	28.11.1971 - a murit <i>Dimitrie Stelaru</i> (n. 1917)	3.12.1973 - a murit <i>Vitalie Tulnic</i> (n. 1931)
	28.11.1973 - a murit <i>Martha Bibescu</i> (n. 1889)	3.12.1976 - a murit <i>Constantin Goran</i> (n. 1902)
		3.12.1991 - a murit <i>Petre Țuța</i> (n. 1902)

Premiile Asociației Scriitorilor-Iași pe 1999

JURIUL format din Liviu Leonte (președinte), Daniel Dimitriu, George Bădărău, Cristian Livescu, Sergiu Adam și Daniel Corbu a acordat următoarele premii ale Asociației Scriitorilor din Iași, pentru anul 1999, înmînate vineri, 1 decembrie 2000, la Muzeul “M. Eminescu” din Copou-Iași:

Poezie: Lucian VASILIU - “Lucianograme”, Ed. Axa. ; Emil NICOLAE, “Omul de hirtie”, Ed. Crigarux.

Proză: Adrian ALUI GHEORGHE, “Goliath”, Ed. Libra; Valeriu STANCU, “11 fapte, zi-i despre dialogul edenic”;

Critică și Istorie literară: Mircea A. DIACONU, “Mișcarea ICONAR”, Ed. Timpul; Constantin PRICOP, “Seductia ideologiilor și luciditatea criticii”, Ed. Integral;

Eseu: Cassian Maria SPIRIDON, “Atitudini literare”, Ed. Cartea Românească; Gheorghe DRĂGAN, “Poetică eminesciană”, Ed. Polirom;

Jurnal, Memorialistică: Ioan HOLBAN, “Poarta lumii. Jurnal în China”, Ed. Sedcom Libris; Grigore ILISEI, “De la apa Iordanului la fiordurile norvegiene”.

Debut: Constantin CĂLIN, “Dosarul Bacovia”, Ed. Agora.

Premiul de excelență: Al. HUSAR.

Scrisoare deschisă

Stimată Redacție,

DE CURÎND revista dumneavoastră (nr. 34, 30 august, 2000) a publicat la rubrica Cronica Edițiilor articolul *Din nou despre tragedia aromânilor* de Z. Ornea. Este fără îndoială o temă culturală, lingvistică, socială și istorică importantă și este meritul revistei și al autorului de a discuta această temă care a fost mult timp marginalizată în perioada dictaturii comuniste în pofida unor încercări individuale remarcabile de a o aborda, de a face cunoscute folclorul aromânilor precum și contribuțiile culturale și științifice ale diferitelor individualități de origine aromână. Această temă preocupă și alte publicații din România, fapt relevant și util pentru generarea unui dialog semnificativ asupra întrebărilor legate de istoria, identitatea, rolul și destinul aromânilor.

Eu însumi sunt de origine aromână, fapt care nu trebuie identificat nicicum cu pretenția de a fi expert în problemele aromânilor. Ceea ce mi se pare semnificativ pentru contextul de față este faptul că atit eu cit și toți aromânii pe care i-am cunoscut direct am considerat întotdeauna că aromânii sunt parte integrală a poporului român indiferent de distanța spațială, de granițele politice, de diferențele impuse de variatele dialecte, de unele tradiții specifice fiecărei zone istorice. În cazul aromânilor pe care am avut șansa să-i cunosc direct și care au migrat în România din Albania, Bulgaria, Grecia, Macedonia, Serbia am întâlnit curent expresia "am plecat din locul natal pentru a veni în patria-mamă". Locul, pământul natal fiind în Albania, Bulgaria, Grecia etc. iar "patria-mamă" fiind România. Sintagma "patria-mamă" are o semnificație metaforică dacă ne gândim la etimologia termenului "patrie".

Prezentarea pe care o face domnul Ornea cărții *Studii aromâne* de Gheorghe Carageani, lucrare cu un cuvânt înainte de Nicolae Șerban Tanașoca, Editura Fundației Culturale Române, 1999, conține cel puțin două probleme de un interes mai larg decât cel strict lingvistic și critic literar. Prima se referă la școlile aromâne care au existat și mai există în afara granițelor de stat ale României. Există în articolul semnat de domnul Ornea următoarea afirmație care se referă la școlile create după "prima școală aromână" care "a fost deschisă, la Târnovo (Grecia) de Bolintineanu" (<http://romlit>: p. 2); autorul scrie: "Apoi au apărut și altele (vreo 100), toate subvenționate de guvernul român, prigonite de autoritățile grecești, care refuzau să admită slujirea în idiomul aromân și în biserici" (p. 2, italice adăugate).

Problema subvenționării de către guvernul român a școlilor aromâne este discutată de mai multe ori în articol și ea este o problemă importantă. În întreaga lume există forme similare de subvenție acordate de către stat populației de aceeași identitate etnică care trăiește, din diferite cauze, în alte țări. Deci aceste subvenții aparțin unei practici culturale universale și sunt întotdeauna necesare pentru menținerea și dezvoltarea identității naționale a populațiilor care devin minoritare în diferite contexte istorice. Întrebarea pe care o invită textul se referă la o generalizare asupra

școlilor aromâne. Articolul spune explicit "toate" aceste școli au fost subvenționate. Această supergeneralizare este în același timp vagă pentru că nu ne spune și măsura în care această subvenție a fost realizată. A fost o subvenție totală? A fost continuă? Toate costurile (construcția școlilor, internatelor școlare, materialelor didactice, salariile profesorilor etc.) au fost acoperite, în toate cazurile, de către statul român? Este neclar din textul domnului Ornea dacă această afirmație citată de mine este rezultatul propriilor sale investigații, este doar o parafrază a unei afirmații făcute în cartea prezentată, sau o combinație între aceste surse și probabil alte surse consultate de autorul articolului. Pe ce se bazează această supergeneralizare? Din păcate, pe parcursul întregii prezentări a acestei "ediții" ca și în cazul celorlalte multe prezentări ale altor ediții, domnul Ornea omite trimiterele exacte la text, coordonatele paginale ale citatelor. După cite știu, alți autori care au publicat sau publică frecvent în *România literară* fac trimiteri exacte la sursa folosită. Îmi amintesc că cele mai multe dintre textele regretatului Șerban Cioculescu foloseau referințe exacte care permiteau demarcarea clară a punctului de vedere al autorului de cel al surselor folosite. Deci, este preferința autorului de a utiliza un sistem sau altul. Ca cititor, prefer sistemul care permite identificarea exactă a sursei și a coordonatelor ei. Această supergeneralizare (toate) pune între paranteze în mod tacit eforturile inițiate și susținute de către comunitățile aromâne din Grecia, și nu numai de acolo, pentru educarea noilor generații în școli proprii. Au fost aceste comunități doar pasive receptoare ale subvențiilor primite de la statul Român?

Pentru a răspunde la această întrebare, dincolo de documentele oficiale din România precum și din țările cu populație aromână, este necesară studierea multor documente personale, de familie, documente interpersonale (scrisori), precum și surselor de istorie orală consultate în urma unor cercetări de teren de antropologie culturală și istorie socială. Se poate afirma cu certitudine că în Grecia, Bulgaria și alte țări au funcționat școli și internate școlare aromâne care au fost susținute, cel puțin parțial, în mod financiar, material și uman prin eforturile populației aromâne care trăiește în acele locuri. Desigur, contribuții bănești semnificative au fost făcute de aromânii bogăți dar participarea la aceste eforturi a fost în multe cazuri comunitară. Anvergura, durata, varietatea acestor inițiative și eforturi ale populației aromâne de a supraviețui cultural prin sistemul de școli și prin alte forme de organizare culturală trebuie cercetate prin folosirea unor surse multiple și desigur prin cercetări actuale de antropologie culturală.

Situația extrem de dificilă a comunităților aromâne a fost accentuată de politica regimului comunist care timp de aproape o jumătate de secol a interzis total sau a limitat brutal circulația liberă a aromânilor între locurile natale și România, țara mamă în care mulți migraseră înainte de al doilea război mondial. Aceste interdicții au făcut ca multe familii să fie despărțite (părinți și copii, frați și surori trăind separați de granițe politice imposibil de trecut pentru zeci

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Gheliruri, chili piruri și locmale

PRIMELE reviste umoristice românești ar putea constitui o sursă importantă pentru cunoașterea limbajului vorbit acum un secol și jumătate, a stilului colocial din perioada modernizării României. Istoriile limbii literare le neglijează totuși, sau le iau în considerare doar prin referiri la colaboratorii lor celebri, la autorii care au fost validați estetic: astfel, stilul umoristic al presei de la sfârșitul secolului al XIX-lea ne este cunoscut mai ales prin Caragiale. Al. Andriescu, într-un studiu asupra evoluției limbajului publicistic (*Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, 1979) amintește de gazetele umoristice, dar nu le include în analiza sa lingvistică. Iar monografiile și antologiile dedicate presei umoristice și scriitorilor satirici (de Constanța Trifu, Virgiliu Ene, Livia Grămadă ș.a.) vizează cu precădere aspectele tematice ale domeniului, nu strategiile de limbaj. Contactul cu textele umoristice necanonizate rămâne totuși destul de dezamăgitor pentru cercetător: nu numai din punctul de vedere (previzibil) al valorii lor artistice, dar chiar din cel al limbajului. S-ar părea că în *Nichipercea*, de pildă, revista al cărui prim număr apare în 1859, oralitatea contemporană nu a pătruns într-un mod similar celui în care intră azi ultimele inovații colociale în paginile *Academiei Cațavencu*. E drept că în *Nichipercea* apare o primă listă de cuvinte și expresii argotice, dar cazul rămâne izolat. Majoritatea dialogurilor și a textelor din revistă sînt chiar mai puțin spontane decât cele din comediile epocii. O cauză ar putea fi caracterul încă nefixat al registrelor, nevoia de a consolida un stil cult scris mai înainte de a-l dinamita și de a-l contamina cu elemente de oralitate. Dar poate fi la mijloc și dominația politicii, care umple paginile revistei cu indignări, sarcasme, pamflete – și prea puțin cu veritabil umor, mai ales de limbaj. Strategia pseudonimelor transparente e coerentă cu cea a numelor comice ale personajelor din teatrul vremii, dar nu e departe nici de uzul actual (pentru care, din nou, ne putem gândi la *Academia Cațavencu*). Pseudonimele – Cloncănescu, Ion Moderațivici – sînt totuși cam prea transparente și prea serioase, mai ales cînd devin civice și patriotice – N.T. Cetățenescu, Ioanne A. Romănescu. Apar în paginile revistei și unele dialoguri mai vii, în texte independente sau în legenda desenelor umoristice. Pînă la urmă, strategiile lingvistice cele mai frecvente și mai pregnante sînt totuși cele de "amestec al limbilor": fie printr-un exces de turcisme sau grecisme într-un text obișnuit, fie prin simularea modului stilic de a vorbi românește al unui străin, fie pur și simplu prin folosirea macaronică a limbilor străine – pentru a ascunde parțial un mesaj ofensiv. Amestecul și contaminarea limbilor sînt și ele, cum se știe, mijloace umoristice frecvente în comediile epocii: care furnizează, în plus, o dovadă indirectă asupra profilului și a competenței lingvistice a cititorilor (fiind de presupus familiaritatea acestora cu cel puțin o parte din elementele străine utilizate în revistă). Parodiile lingvistice iau de obicei forma epistolară. O "jalbă a boierilor către Poartă" (*Nichipercea*, nr. 3, 1859) folosește procedeul comic al acumulării de turcisme: "Alah să te ție în husmeturi și berecheturi, bez peșchesuri, cacirmale, gheliruri, chilipiruri și locmale". Un efect asemănător, produs de enumerarea termenilor religioși tradiționali (ortodocși), de origine slavonă și grecească, este amplificat de contrastul cu restul textului (o scrisoare atribuită lui "Franciscus II, ex-rege al Neapolei"), redactat într-o italiană macaronică, făcută pentru a fi înțeleasă fără efort de cititorul român: "Caro fratello! (...) Il nostro santissimo padre Pio IX sentendo la gilceava che avete co i greci, a fato molti litanii, otsfeștânii, paraclisi, acatisti..." (nr. 48, 1862). O română vorbită prost, împinzită de termeni grecești – de exemplu: "Cu nispusa bucuria te vestesco che lăcusele a trecuto prin Focsani la Vucurestion (...) Alto nu mai amo te se și le spuio, ma te rogo arhonda se ne scrie negresito" (nr. 4, 1859) – apare adesea cu funcție de atac împotriva unor personaje publice din acea vreme, cărora li se reproșează originea străină. Altă scrisoare asemănătoare folosește germana: "Libe poiari! Tare separat maine herț kind io primit brif de la foi" (nr. 15, 1861). Un exercițiu similar, cu elemente rusești ("Discursul ducelui de Bolgrad către Imperatorul Alessandru II al Rusiei", în nr. 20, 1861) – "Trimite poscari da dim i cușat, i mnogo neveste cu zestre haroși, i balov, i naș falca na ghionturi" etc. – s-a dovedit probabil exagerat de dificil, depășind capacitățile de înțelegere ale cititorilor; de aceea a fost tradus în numărul următor: "Trimite-i îndată căci le dăm și de mîncare, și neveste multe cu zestre bună, și baluri, și chiar falcile noastre pentru ghionțuit"... Simple ghicitori, jocuri gratuite, dar uneori și măști pentru atacuri politice sînt transpunerile în latină macaronică, precum "se de guvernî nostri quinqe sute galbeoris qui furati sunt, cum mișeliam et inșelatoriam" (nr. 9, 1861, p. 71), traduceri literale de proverbe specifice – "Caput plecatas non taiatur sabia. Manus qui non potes muscare debes lingere" (nr. 18, 1861) – sau (ca la Chirița lui Alecsandri), transpunerile în franceză ale unor expresii și construcții idiomatice: "coupe des feuilles aux chiens" (taie frunză cîinilor), "du bois de chien" (lemn cîinesc) etc. În primii ani de apariție a revistei, stîlcirea francezei e totuși aproape absentă – dovedindu-se și în acest fel semnificația politică a alegerilor operate de umorul lingvistic.

și zeci de ani), ca noile generații să nu poată continua o comunicare culturală normală cu comunitățile în care s-au născut părinții lor și ca dialogul natural între aceste comunități și România să fie suspendat. Situația disperată a acestor comunități românești de la sud de Dunăre a fost agravată sistematic de politica regimului comunist care a suprimat sau limitat libera circulație a oamenilor și valorilor culturale chiar și în cazurile în care între acestea existau profunde legături naturale. O suferință similară cu cea a familiilor românești din Basarabia și Moldova.

Domnul Ornea, comentînd situația tragică a aromânilor, ajunge la concluzia că "realitatea de astăzi ca și cea din deceniile precedente demonstrează că întregul efort financiar al României

de la sfârșitul veacului al XIX-lea n-a dat deloc, în timp, rezultatele scontate." (p. 2, în versiunea distribuită pe internet) Să nu uităm că acest efort financiar a fost sistematic subminat de blocarea legăturilor umane de dictatura comunistă. Consider că investiția în identitatea culturală a unui popor nu poate fi limitată la un interval de o sută sau cîteva sute de ani. Această investiție trebuie să fie permanentă, iar în cazul comunităților care sunt forțate de împrejurări istorice să trăiască separate de "patria mamă" astfel de investiții trebuie realizate atit prin eforturi de auto-susținere ale acelor comunități cit și prin ajutorul complex și mai ales prin circulația culturală liberă și continuă între spațiul natal și statul național.

Cătălin Mamali

DESPRE SPIRITULUI

ÎN 1995 am avut o lungă convorbire cu André Scrima, consacrată, în parte, definirii și promovării spiritului european. Ca orice universitar care se respectă, André Scrima nu dădea o replică, ținea o mică prelegere. Din dactilograma discuției noastre (insumând circa 60 de pagini), dactilogramă revăzută de interlocutorul meu în vederea publicării, am reținut un fragment în care sint analizate cele două dimensiuni filosofice ale spiritului european: dimensiunea temporală și ideea de progres - în istorie și în cultură.

Cînd a revenit, în 1992, în România, A. Scrima era cetățean francez, din 1960. Gîndea în limba franceză, nu numai pentru că predase studenților săi de la Le Saulchoir și de la Beirut, aproape un sfert de veac, în limba franceză, ci și pentru că, structural și emoțional, se încadrase culturii franceze. Nu mai era un Andrei, era un André, care în momentele lui de concentrare sau de afecțiune recurgea spontan la expresia franceză. I-am păstrat intacte cuvintele.

Roxana Sorescu

Stimate domnule André Scrima, ați putea schița, în câteva cuvinte, principalele trăsături ale spiritului pe care îl numim european și etapele devenirii lui istorice?

Să începem, ca un pretext de demarare a discuției, sub pulsiunea unor evenimente oarecum dezagreabile, petrecute chiar în jurul nostru. Cu dificultățile extrem de dure, de opace, de grosolane așa zice, pentru a obține o viză pentru o țară occidentală, începînd cu Austria, pe care le întîmpină cetățenii români. Dumnezeuastră înșivă spuneți cite hîrtii și ștampile v-au trebuit la Ambasada Franței. La fel i s-a întîmplat d-lui Pleșu la Ambasada Austriei, acum cîteva săptămîni, la fel i s-a întîmplat d-nei Irina Bădescu acum cîteva luni... Toate acestea nu mai sînt pure peripeții, nu se mai explică doar prin enervarea administrativă a unor funcționari publici în condiții de suprasolicitare și nici prin proasta educație - iertăți-mă că o spun - a acestor servicii occidentale în București. Am impresia că, de cîteva luni, mediul românesc pune niște probleme particulare țărilor occidentale... Eu sint foarte ispitit să spun, ascultînd posturi de radio occidentale, consultîndu-mă cu prietenii mei din Occident, din Franța pînă la Washington, la State Department, sint foarte ispitit să vad aicea, fenomenologic vorbind, adică încercînd să extragem esențialul eidetic din evenimentele, să văd simptomul unei noi faze a Europei, pe care am început-o într-un fel mai supreptice din 1989-1990 și care continuă pe un fel de linie de destin, cum se zice în astrofizica o "linie de univers" - traiectoria pe care o urmează lumina - o linie de destin al Europei. Europa, dacă ne gîndim, n-a fost ca atare un continent strict definit geografic. Poate nici structura sa cartografică, geodezică nu s-a pretat la aceasta, nici istoria sa. Pentru Africa nimeni nu-și pune problema dacă e o entitate, un teritoriu matriceal pentru o anume structură de civilizație umană în general; la fel pentru cele două Americi, de Australia nu mai vorbim. Europa, dacă ne gîndim bine, n-a fost pentru ea însăși un continent. Eu așa spune, puțin cam abrupt, că articularea Europei ca teritoriu continental s-a făcut dinspre latura timpului, nu dinspre latura geografiei. Europa s-a dezvoltat ca atare și și-a pus pecetea pe istoria ambiantă și universală comună în momentul în care a intrat în anumite zone de dominare și instrumentare a tehnicilor destinate să asigure procesul de înaintare *în timp: tehnicile de proiectare*. Acestea apar pe la sfîrșitul mileniului I, cînd se trece de la bisericele romane la stilul gotic. Pînă atunci, Europa nu era decît un conglomerat ce se zbătea convulsiv să iasă dintr-un fel de magmă istorică - barbari, constituiri de mici state ce dispăreau după cîteva decenii. Spre sfîrșitul mileniului I apare *proiectul*...Știți cît a durat construcția catedralei Notre Dame de Paris?

Cîteva secole...

Trei secole și ceva. La fel Domul din Milano, Catedrala din Nürnberg. Iau cate-

drala ca exemplu pentru că e cea mai vizibilă și emblematică cea mai eficace și solemnă formă pentru a situa prin ea intrarea Europei într-un proiect. Cînd intru într-un proiect înseamnă că sint deja acolo unde nu am să fiu material niciodată: eu, care încep Notre Dame și care voi mai lucra încă zece ani, cît ține viața mea, nu am să fiu peste 350 de ani, la sfințire. Dar e tot "ca și cum"... Aleg această formă ca să situez spiritul european într-una din componentele lui cele mai probabil imperceptibile, dar cele mai decisive: contractul cu temporalitatea. Vorbeam odată, vă aduceți aminte, cînd a ținut o conferință acest simpatic dar nu prea éclairé oaspe francez, Karnooh: problema comunismului a fost lipsa de simț al temporalității, care impunea, cerea imperios faptul de a menține ceea ce ai construit. Dădeam exemplul care i-a fascinat pe occidentali în anii '30: rușii au construit primul mare baraj pe Nipru - Dnieprostroi -, cum nu aveau nici americanii cantitativ vorbind (pentru moderni, mai ales pentru omul american modern, cantitativul este spectacularul). Gata, s-a crezut atunci, au ajuns rușii la culmea dezvoltării industriale. Or, ceea ce le lipsea, era posibilitatea de a întîreține minuțios, zi de zi, oră de oră acest Dnieprostroi construit atît de fantastic și spectaculos. Nu numai să pui *en place* structurile de monitorizare, cum se spune azi, de verificare a acțiunii de reparare, dar să ai mentalitatea respectivă. Toate acestea nu sint posibile decît dacă toată lumea responsabilă din mediul ambiant are această reprezentare a unui contract cu timpul: eu sint făcut ca să proiectez, istoria e un proiect. Acolo începe Europa!

Toate acestea nu mai e nevoie să le aplicăm și la alte domenii și să le dezvoltăm. Ceea ce vă spun nu e probabil atît de evident în cărțile și manualele clasice, dar vă asigur că lucrurile acestea le-am discutat și în universități, și în colocvii de specialiști și chiar de responsabili politici, de multă vreme, așa că nu vorbesc facil. Să luăm armele de foc, de pildă. Eram în India. Am reluat acolo și chiar am avut prilejul să verific, împreună cu alți savanți și chiar cu cîteva iezuiți care studiaseră la fața locului, venirea primilor misionari, care erau portughezi. Europa descoperise armele de foc, Europa trecuse prin cruciade, care au avut o influență enormă: au fost un fel de răsturnare a unui proces istoric și de accelerare a lui: cruciadele au distrus clasa cavalerilor, clasa nobiliară să-i spunem, și au adus în locul ei ridicarea clasei meșteșugărești, burgheze și financiare. Acum încep Fuggieri - bancherii germano-lombarzi - prima casă bancară de amplitudine, care și ea era - și încă cum, o vedem sub ochii noștri - un contract cu temporalitatea: depun acum și crește la infinit, și nu numai crește, dar se și împinge la dreapta și la stînga, în India, în curînd în America. Cavalerul, nobilul, omul de arme dispărînd prin secolul al XIV-lea, el, care lupta gratuit pro Deo, pentru apă-

rarea văduvei și orfanului sau sub deviza templierilor: "Non nobis, Domine, non nobis sed nomine Tui gloria" (Nu nouă, Doamne, nu nouă, ci numelui Tău, slavă) militarul devine un om plătit, nu cel care luptă gratuit în onoarea lui Dumnezeu, ci cel care luptă pentru soldă și se numește soldat. Lui i se dau armele capabile să-l facă să înainteze pînă la limita capacității umane de zdrobire a adversarului, de cucerire a teritoriului, de asimilare a alienului, a străinului. Acestea sint armele de foc. Cînd au fost inventate armele de foc au început marile aventuri de tip cuceritor și colonialist; după care vin investitorii, care deschid "comptoare" și instrumentează economicul. M-a amuzat să studiez, cum vă spuneam, cînd eram în India, un episod foarte interesant: Prima sosire, prin 1508 dacă nu mă înșel, a portughezilor. Aceștia trimit primele corăbii care ajung în India la Calicut, pe coasta care azi se numește Trivandrum - Kerala - unde vin cu puternicele și nemaivăzutele arme de foc care erau tunurile și arce-buzele. Bineînțeles, nu au întîmpinat mare rezistență. Dar, implicit, toate aceste expediții care erau efectuate sub semnul superiorității militare, acompaniau această superioritate militară de semnele unei superiorități spirituale sau de civilizație, care le dădea justificare, legitimare. Am auzit această opinie exprimată chiar și azi. "Cum poate Occidentul, întrebam pe anume responsabili, să accepte cutare lucru în Orientul mijlociu, cutare injustiții monstruoase?", "Fiindcă sintem cei mai tari!" "Nous sommes les plus forts!" "C'est aussi simple que ça! E cinic, dar e esențial."

Mă reîntorc la cea epocă. Fiecare expediție avea un *padre* - un misionar. Cei mai mulți erau franciscani. Mai tîrziu vor veni iezuiții, care atunci nu existau încă. Misionarii aduceau cautiunea morală - a lui Dumnezeu - pentru toate actele acestor conchistadori, plecați să-și aproprieze, să-și improprieze lumea, în numele unei superiorități care pentru ei era semnificată - pentru că așa era mai eficace - de cuvintele: "Așa vrea Dumnezeu!" Dar cînd ajung acolo se întîmplă un lucru extraordinar: în sudul Indiei existau și există încă comunități creștine vechissime, antichissime, probabil din primele veacuri ale creștinismului, fondate de misionari siriaci, care veneau din sinul comunităților care se numeau pe vremea aceea ca și azi "jacobite" - de la Jacob - avîndu-și centrul la început la Edessa, în Siria de azi. Portughezii au găsit acolo foarte vechi comunități creștine de limbă siriacă ca limbă liturgică, care trăiau fără nici un fel de probleme într-un mediu - cel hindus - unde așa zice că nici nu era vorba de toleranță religioasă, ci era ceva absolut natural, pe care nu trebuia să-l tolerezi, ci doar să-l înregistrezi: faptul că cel de alături de mine nu e hindus, ci creștin sau musulman. Cînd s-au coborît portughezii din corabie au zărit o biserică, cu cruce. Și spun portughezii, plini de curiozitate: "Cum, voi sînteți creștini?" "Sigur că sintem creștini!" "Dar de cînd?" "De la Sfîntul Toma." (Pentru că ei se revendicau de la misiunea Sfîntului Toma. Chiar lingă Madras e o colină căreia i se spune Colina Sfîntului Toma, unde ar fi fost martirizat acesta. Legende, hagiografie, dar n-are importanță. Cu atît mai bine. Toate acestea erau necesare pentru a da o legitimare supremă noii credințe.) "Și slujiți în biserică?" "Sigur, slujim!" "Să mergem să vedem!" Dar după ce slujesc aceștia, portughezii spun: "Nenorociților, voi spuneți că sînteți creștini și nu slujiți în latinește!" Și au ordonat, pentru că aveau puterea, care s-a transformat în injuncție

eclesiastică, de putere spirituală: "Aici toate cărțile voastre!" Și au făcut expediție de adunare a tuturor cărților nuscritele liturgice, de istorie etc. Cînd scrie în limbile respective, vernacul mai ales în siriacă, și solemn, după din Europa, au făcut un auto-dăinseamnă act de credință, cum știți) și la Diamper, în India de sud, au obligîndu-i pe băștinași să învețe latină. Pînă astăzi, pierderea e incalculabilă spun toate acestea? Cred că vedeți lăuntrică cu Europa noastră. Eur acele momente și-a introdus o ambiensiune de universalitate. Zic a pentru că, într-un fel, era reală și Scoțocia, dacă-mi dați voie să într acest cuvînt puțin vulgar, ungherele ale istoriei pentru a le aduce în luralității în devenire și pentru a le sau a le impune elementele noului p ale noii călătorii spre viitor. "Pozi truu că pur și simplu făcea parte dinto ces care devenea, odată ce a fos lucrare de către Europa, cu această și cu aceste mijloace, devenea într-mit fel forma însăși a istoriei. E care acționau deja lucid, rațional, analizînd evenimentele își dădeau sea sint într-un anumit fel manipulat instrumentatorii acestei universalității festate prin temporalitatea istoriei.

De aceea vorbeam despre Europa despre un continent avînd contractul, nu cu geografia.

Am spus "ambiguu" și am arăt pozitiv. Dar și "negativ". Simplif pentru că Europa nu e numai aceas festare activă a extinderii modelului Europa au existat și există nu numai ne individuale, dar și comunități de și de sensibilitate care au o altă refer cît aceasta, de dominație și de aplica delor. Mă gîndesc la comunități creștin, și ele active, fiindcă unele foarte precis în acest proiect, fara seama, crezînd că fac slava lui Dumnezeu convertindu-i pe ceilalți și dîndu-le ca să-i distrugă deliberat, efectiv. I acestea - și aici avem iarăși o cara europeană - nu deveneau ca conștiință majoră, care să repună în modelul european, erau trecute sub lăsau loc aspectelor pozitive, exalta

Am urmărit, *în felul meu*, o linie de gîndire și de analiză în e Europei, intrînd în corelație consti temporalitatea, nu cu geografia. C Europei începe de-abia acuma probleme. Chiar acum, sub ochi Probleme noi, inedite, dificile, ce Europa, pînă în secolul al XVII-lea nevoie să se gîndească la ea însăși punea ei înșei problema, cum Sfîntul Augustin. (Prima formă de nitate a unui om: am devenit pen însumi o problemă). Europa nu vorbesc de persoane individuale) mă pentru ea însăși, pînă înainte de de 30 de ani, pentru că, pe de o p încă, virtual, înlăuntrul și la umbra periale, care a fost ideea cea mai t la Cezar, fost Augustus. Știți cînd a formal Sfîntul Imperiu? În 1804, leon, printr-o trăsătură de cond ci exista încă un Sfînt Imperiu! V el Goethe, în *Faust*, în taverna din cînd încep să cînte bețivii: "Sfîntu Romano-German/ Cum dracu' s ne?". Acesta era poporul care se i presupune în veacul al XVII-lea mentele acelea Europa avea proble cărei colectivității: era o convivi comunități: în dinamism, în mișca

EUROPEI

André Scrima

TIMPUL RUGULUI APRINȘ

Maestrul spiritual
în tradiția răsăriteană

Cele două ediții din *Timpul rugului aprinș* (Editura Humanitas, 1996 și 2000)

luptele acestea aveau loc nu pentru a sau contra Europei, ci înăuntrul pașii care era al Imperiului, nu al ei. Nu exista problema ca "noi, franțuzii, să fim altceva decât englezii", nu, toți suntem subieți, supușii unui suveran. Or, semnificativ, în veacul al XVI-lea o contestare de tip religios, fiindcă el fusese sacralizat de la 800, cu Carol Mare și Leon al III-lea, devenise Imperiu". Or, în secolul al XVI-lea protestantismul, foarte semnificativ, întind latura germanică, neincorporând anterior Romei și catolicismului. Deci secolul al XVI-lea și acoperindu-l comutiv și vehementă, se ivește prima revoluție reală, serioasă a principiului ca să-i spunem "imperial", dar care acum am înțeles, nu numai o structură, ci și o tradiție mentală, conceptuală și concretă moștenită de la Europa, adică de la Roma imperiale trecuse imediat această moștenire papale, ea extinzându-se după aceea pe dublu proces - de cucerire militară și de convertire creștină - operat sub egida a restul Europei. Eșecul Imperiului marcat de lupta de la Padua Teuto, unde Varus a fost zdrobit de Arminius (ermann). Idei imperiale și apoi ideile, catolice, i-a fost interzisă Germania. Catolicismul s-a putut extinde în Germania de sud și de vest, în Renania care rămâne Germania catolică prin tradiție, umanista, romantică și... vinicolă datorită de vin, ca și Bavaria dincolo de se oprește limita viței de vie. Ciudații! Glumesc puțin, dar nu prea Germania vin cu o contestare puternică, în domeniul căruia i-am astăzi ideologic: Luther, protestantismul -; apoi în domeniul politic, unde s'aplat (dacă îmi îngăduiți cuvântul) responsabilități, apetituri, aspirații spre libertate concretă ale prinților germani, sau eliberați de ideea imperială. Până la urmă, cu Carol al V-lea, reșeta de la Augsburg, a trebuit să se scrie principiul: "Cuius regio eius religio". Nu se mai putea reveni, prin reconstrucție, în zonele geografice unde protestantismul devenise dominant. Roma a încercat reforma, a încercat alianțe, dar nu mai era posibil. Atunci s-a scris "Cuius regio eius religio", ceea ce

era deja o spărtură, o negare reală și puternică a ideii europene imperiale. Europa trebuia redefinită, de data aceasta și într-un sens structural, teritorial-politic. Aceasta s-a întâmplat abia în secolul al XVII-lea, după un secol de tulburări, cu pacea westfalică, prin care s-a încheiat războiul de 30 de ani, al cărui pretext fusese religia, ca de obicei, pentru că era încă foarte eficace, dar unde în realitate interesele, orientările și obiectivele erau de altă natură, pragmatică: aceea de constituire a unor teritorii unitare. Începea ideea geografică, politica teritorială. Cu pacea westfalică începe Europa modernă, recunoscută în multiplicitatea ei internă, intra-europeană, în obligația de a da o soluție dificilă diversității nu atât etnice, căci nu se ajunsese la constituirea națiunilor, ci a diversității referitoare la suveranitate și la religie, care definea identitatea pentru că era cea mai perceptibilă și mai afirmată, mai puternică. Pacea westfalică, cu toate rezultatele și cu toate imperfecțiunile ei, ca orice eveniment de acest ordin, a continuat practic până la revoluția franceză, asigurând totuși înăuntrul Europei un fel de epocă și de zonă de pace. Lucrul era posibil și pentru că se strămutau conflictele în colonii, se bateau englezii cu francezii, spaniolii cu englezii dincolo de hotarele Europei. Pe de altă parte, Europa dintre pacea westfalică și Revoluția franceză ajunsese un fel de unitate de tip etnico-cultural. Era recunoscut peste tot un cod de viață care se structura și se impunea în aproape aceleași forme și condiții. Există aristocrația, care era extrem de importantă și de eficace, pentru că ea dădea unitatea: un aristocrat aparținea aceleiași lumi, indiferent de etnie. De aceea se și spunea: "Acesta nu face parte din lumea noastră!" nu pentru că ar fi fost de altă naționalitate, de altă limbă, nu, de loc, ci pentru că nu avea același cod de sensibilitate și de comportament. Din acest punct de vedere, secolul al XVIII-lea, al aristocrației, a fost secolul francez prin excelență: limbă universală, vorbită până la Sankt Petersburg sau la Istanbul, forme mereu emergente de cultură, de expresie, de invenție. La nivelul aristocrației, marea amprentă era franceză - nu în sensul sovinișt, ci în sensul de cod. Dedesubt se petrecea nașterea și așezarea unei burghezii de tip nou, mai ales germanică. În Franța *le tiers état* nu era încă dezvoltată. În Germa-

nia, multiplicitatea statelor ieșite din pacea westfalică puseseră în practică ceva ce se caută acum: un fel de personalitate regională (nu de autonomie regională). Ele dăduseră inevitabil cimp deschis întreprinderilor clasei cetățenești, burgului, burghezului. De aceasta au profitat cu timpul și clasele să zicem contadine, de la țară, agricultorii, meșteșugarii ș.a.m.d. Fără să exaltăm sau să transformăm în viziune paradisiacă acest moment, totuși a fost un timp în care Europa ca atare își dăduse o formă, nu un teritoriu. Leibniz putea să intre în contact ca și cu vecinul lui de aiături cu un savant rus de la Petersburg: vorbeau și unul și altul în franceză, se refereau liber la aceleași noțiuni, la aceleași categorii de tip rațional sau religios. Noțiunea libertății intervenea și mergea înăuntrul spiritului. Dar Leibniz nu putea intra în legătură cu cineva de la Ungheni - am auzit că există un oraș Ungheni...

Există poate și atunci, pe timpul lui Leibniz. De ce? Fiindcă acela nu era în Europa. Teritorial era, dar, cum am spus, nu era o problemă de proximitate materială, ci de cod de comunicare și de viață. Același cod îl avea cel de la Sankt Petersburg, dar nu cel de la Simferopol sau de la Kazan.

Acesta a fost un moment care ne-a lăsat un fel de imagine oarecum idealizată, exaltată, mitizată, de care suferim până astăzi. Era eficace doar ca referință ideală - în literatură, în artă, până în zilele noastre, când încă ne mai închipuim o Europă a luminilor, a creației pure, a bunei cuviințe, a bunelor maniere ș.a.m.d. În România (știu și eu, pentru că am plecat în '56 de aici) trăisem lucrul acesta, în fond prelungeam efectiv același cod. Când ne întâlneam cu doctorul Voiculescu, cu Alexandru Mironescu, cu Sandu Tudor, vorbeam în fond înăuntrul acelei Europe. Și am fi putut, dacă nu am fi fost lucizi și dezabuzăți, să delirăm: cum să se mai pună problema dacă România este în Europa, fiindcă *noi eram* și trăisem toți, dinainte, din perioada interbelică, în continuarea acelei Europe, unii dându-și seama că ea nu reprezintă decât un moment și un strat al istoriei europene și nu totalitatea ei. Codul european prin excelență, evidențiat la începutul Europei moderne, fixate nu numai teoretic sau cronologic, ci efectiv, prin pacea westfalică, se izbește de propria lui imagine, ca să-i spunem așa, imagine care urca dinăuntru, imperceptibil pentru unii, mai perceptibil pentru alții, de alții chiar pregătită, forțată, dorită - cu ocazia Revoluției franceze. În ceea ce ne privește, mergeam tot în sensul acestei avansări (dar "avansare" nu e românește - eu, când vorbesc o limbă străină, vreau să vorbesc corect, deci vreau să vorbesc corect și limba română), în sensul acestei înaintări înăuntrul propriului destin european, care devenea din ce în ce mai evident, mai amplu, mai perceptibil, mai *lucrător*, mai activ (și în care se includea și contractul cu temporalitatea, cu destinul). Din acest punct de vedere, încercând să nu ne mai referim la regiuni, la *tiers état*, încercând să intrăm fenomenologic în eidos-ul european, în forma ideatică europeană, ar trebui să arătăm faptul că în acel moment, printr-o ruptură puternică de nivele, codul european de care vorbeam se sfărâmă violent. "Les aristocrates on le pendra. Ah, ça ira!, ça ira!/ Les aristocrates on le pendra! Ah, ça ira, ça ira!/ Les aristocrates on le pendra!" Foarte semnificativ: aristocratul, care fusese timp de un secol *referentul* esențial al Europei și care, inevitabil, câteodată era și acceptat, admirat, adesea însă și urât, devenea încetul cu încetul adversarul, din necesitatea de a avea un adversar. (Dumneavoastră ați trăit cu adversarul de

clasă, ceea ce era stupid: cine era adversarul de clasă dacă nu mai erau clase?) Când aristocratul devenea adversarul se producea o sfărîmătură a cadrelor și a orizonturilor europene. Aristocratul era expulzat, chiar cu violență, trimis la ghilotină. Pe lângă aceasta, se inițiază un nou proces, hai să-i spunem de asumare a zonelor neintegrate în prealabil în destinul societal (nu zic social), de pildă *les sans-culottes*, proletarii, țărani. Integrarea acestor zone care nu numai în Franța, ci în tot restul lumii erau până atunci excluse, a fost un proces care a continuat în tot secolul al XIX-lea, când revoluțiile devin din ideologice și politice, sociale și economice. Dar, ceea ce este esențial, aceasta se înscrie tot în acest proces de universalizare. Fusesse o universalizare la orizontală, acum e la verticală, înăuntrul structurii societale europene. E un fel de asimilare a zonelor realului, de aceea toate aceste procese și evenimente devin locuri de gândire, sint conceptualizate, devin locuri matriceale, filosofie (vezi Hegel ș.a.). Chiar filosofic, ideatic vorbind, intelectual, universalitatea istoriei este exprimată tot de Europa. Pentru că mai avem pe undeva și un Marx, care va deveni un idol până în China, în Vietnam și în Cambodgia. E totuși extraordinar. Zonele realului sint asimilate, devin locuri matriceale de gândire și de articulare a universalului, într-un fel pe care l-am putea uneori numi demiurgic. Adică: "Am găsit cheia universalului până la capătul lui", ceea ce arată cât de fragilă este Europa când se ambalează (ca un cal care se ambalează - se poate spune așa?). Și chiar în acest loc intervine un alt element de reținut, care ne interesează până azi, mai ales în aceste zone: de la Revoluția franceză (și nu e numai o referință convențională) se introduce în Europa și prin Europa o contestare sistematică, eficace, înverșunată și extinsă a sacralului. Sacralul - reprezentînd ce? Tocmai elementul de anti-istorie sau de an-istorie. Religia, dacă e astfel simțită, devine marele meu adversar, cel care îmi pune bariere. Întii îmi pune bariere instituționale - pentru că religia îl sprijinea pe rege. Deci - desființare. Apoi îmi pune bariere economice, fiindcă (și aici religia se dezice de ea însăși, abjură propriul ei adevăr) fiindcă biserica devenea proprietară de latifundii, de lucrători - oroare! În acest caz Revoluția franceză a avut dreptate să reacționeze astfel. Știți cum a desființat Napoleon Bonaparte statele pontificale? Prin câteva rînduri pe un decret: "Les états pontificaux sont contraires à l'esprit et à la lettre de l'Evangile. Ils cessent d'exister. Napoléon." *Chapeau! Chapeau! Gata, s-a spus totul!* Dar a trebuit să vină cineva din afară pentru că cei dinăuntru uitaseră. Numai că sacralul nu este numai această îngroșare în materie. Sacralul este urmărit și scos la lumină în domeniile subtile ale gândirii și ale culturii, ale comportamentului uman. Iar aici, tot secolul al XIX-lea e într-un anumit fel plin de 2-3 acțiuni europene prin excelență. Secolul al XIX-lea începe de la Revoluția franceză și ține practic până la primul război mondial, trecînd prin revoluția de la 1830 (pentru Franța e importantă), prin cea de la 1848 (pentru toată Europa e importantă), prin cea din 1870 (importantă - Comuna din Paris, greve, constituirea Internaționalei la sfîrșitul secolului). 1914 - războiul, 1917 - revoluția bolșevică, avînd ca model Revoluția franceză pe care o mima chiar grosolan, dar, bineînțeles, adăugînd încetul cu încetul specificul ei, sub presiunea realului respectiv.

(Continuare în pag. 14)

Despre spiritul Europei

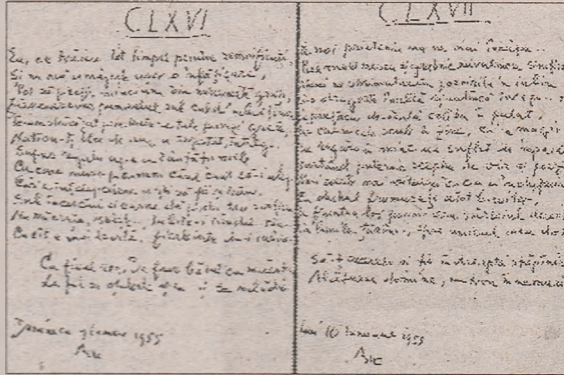
(Urmare din pag. 13)

PRIMA dintre cele 2-3 acțiuni tipic europene pe care aş vrea să o amintesc este faptul că noi nu ne-am dat seama de un fel de contradicție, sau chiar de necinste politico-ideologică a secolului al XIX-lea european: s-a exaltat peste tot principiul naționalităților, pînă la primul război mondial, cînd crapă (iertată-mi cuvîntul urit) toată această istorie a naționalităților, sub forma unui conflict armat (ca întotdeauna o referință, aparent cea mai eficace, vehiculează multe dedesubturi economice, culturale ș.a.m.d.). Se ajunsese la principiul - care era exact contrariul tradiției europene anterioare - a unei unități de tip hai să zicem cultural. Europa era un continent, repet, care se articula cu secularitatea, iar cultura e prin excelență o formă rafinată și organizată a timpului. Cum spunea Malraux (nu e el extraordinar, repet totuși): "Pînă la urmă, pentru mine, cultura e ceea ce subzistă în lăuntru morții, ceea ce rezistă morții." Nu moare, cum mor celelalte, ci rămîne. Principiul naționalităților contrazice aceasta, dar decurge din această asumare a zonelor nedeslușite. În momentul în care Europa a exaltat acest principiu la ea acasă, ea îl contestă peste tot unde se extinde și se impune colonialist, citeodată chiar în lăuntru Europei. [...] Această situație și-a lăsat amprenta pe Europa pînă în ziua de azi și e foarte greu să se restituie fiecăruia drepturile sale. Spectacolul acestei contradicții lasă o umbră pe ideea europeană. O umbră obiectivă, nu lirică.

Să înaintăm pe calea ce trebuia să ne permită să deslușim, să depistăm, să decriptăm, anumite elemente, forme și acțiune, anumite figuri active ce caracterizau Europa secolului al XIX-lea și care s-au prelungit și se prelungesc pînă azi și care în același timp complică, bruiază, tulbură, vederea, dar totodată permit analize de fond asupra realului, ca să înțelegem ce se petrece și ce advine chiar dincolo de ceea ce se întimplă. În acest cadru am vorbit de principiul naționalităților, cu implicata lui contradicție ideologică și aplicație cinică. Aș vrea să nu ne îndepărțăm de la coerența asumată la început, de a vorbi despre Europa și universalitate și de spre constituirea categoriei europene active în istoria și în cultură.

Alt element pe care aş vrea să-l menționez doar în treacăt, pentru că e foarte complex și subtil, e că avem o imagine mitică asupra Europei - o Europă atotputernică, atotștiutoare, sau cel puțin capabilă, doritoare - imaginea secolelor trecute - care n-a fost repusă în cauză, din pricina celor 50 de ani de ruptură. Europa nu e chiar așa de atotputernică, de atotștiutoare, de unită. Elle bégaye! Bilbiie! Produce cacofonii, zgomote nedeslușite. E în interdicții și inhibiții pe care și le pune ea însăși cînd e vorba de acțiune. De exemplu, intervențiile militare au fost atât de mult excluse, ca rezultat al demonstrațiilor ideologice dinainte, împotriva colonia-

lismului etc., încît nu mai e ușor pentru Europa să-și găsească o voință politică comună, un stil unitar de acțiune și o înțelegere reală a ceea ce se întimplă după atîta îndepărtaare. În aceste condiții, multe amăgiri, iluzii veneau din această anamorfoză - te uitai la o Europă care nu mai era acolo unde tu o lasaseși,

O pagină din manuscrisul dăruit de V. Voiculescu lui Andrei Scrima la 28 noiembrie 1956

cultural, în '39 sau în '45... Vorbeam adesea cu prietenul Patapievici: aici, această includere a orizontului a permis prezervarea unui spațiu a unei libertăți care nu-și mai avea o articulare materială explicită, dar care se adîncea, se interioriza și care a continuat să trăiască, să acționeze, în virtutea fundamentelor mostenite, care erau universale. Europa azi nu mai e universală, cum era ea însăși (vorbesc cultural, nu tehnic). Azi, cînd spun Europa, înțeleg că include și America și oarecum și Japonia, care a preluat modernitatea occidentală fără să

devină țară occidentală, a instrumentat modernitatea à l'Occident. Or, în aceste țări cultura rămîne într-adevăr, nu în sensul ideologic, ci în sensul spontaneității ei creatoare autentice, cea care restituie ereditatea. Genetica culturii vine din timpuri imemorabile. În cultură nu se realizează o unanimitate și nu s-a realizat niciodată. Chiar în cazuri ferice, în Franța, în Germania, nu se poate să ai în cultură o unanimitate pe care o ai în tehnică, chiar dacă ai școli, discuții etc. Totul ar fi să se realizeze și aici civilizația occidentală, ceea ce nu e chiar cazul cu România. Procesul acesta durează mult. Poate că ar fi de dorit să se reintroducă o materie culturală reinnoită, riguroasă, între antichitate și reflecția modernă, critică: filosofia științei. Am lucrat în acest domeniu și sînt încă atent la el: România ar fi un loc în care s-ar putea face aceasta. Maeștrii din trecut au dispărut - vorbeam de Anton Dumitriu, pînă la un punct. Alții nu prea mai sînt azi. Dar ar fi de dorit să se formeze alții și, dacă va vrea Dumnezeu, se va putea deschide o direcție de cercetare. Aceasta în absența altor forme de integrare în Europa. România e una dintre țările care n-ar trebui să aibă complexe în cultură, nimeni nu-i poate contesta Europa aceasta, reintegrată în duh, în spirit, dimpotrivă! Pentru rest - îmi pare rău. Mă tot întrebăți care va fi integrarea în Europa. Ehei, va mai aștepta!

(iunie-noiembrie 1995)
New Europe College

Vasile Voiculescu și André Scrima

LA 1 decembrie 2000, A. Scrima (1 decembrie 1925-19 august 2000) ar fi implinit 75 de ani. Paradoxalul, enigmaticul, fabulosul personaj a viețuit în două rînduri pe teritoriul României; timp de 31 de ani, de la naștere pînă la 28 noiembrie 1956, cînd a plecat (via Geneva-Paris-Athos-Béirut) spre India; și din 1992 pînă la intempestiva lui plecare definitivă, timp de 8 ani, ultimii, căci 8 e cifra eschatonului. În fiecare dintre popasurile sale în cultura română a marcat puternic destinele celor pe care i-a selectat în preajma sa.

Ființă fără-de-sațiu și fără-de-limite, nu putea fi perceput și descris decît în

termeni de *coincidentia oppositorum*. Așa cum a făcut-o Andrei Pleșu, în cuvîntul introductiv la cartea de hermenetică religioasă și de memorialistică istorico-literară publicată de A. Scrima în 1996, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*. Putea fi trăit în unitatea fundamentală a antinomiilor perceptibile, așa cum a făcut-o V. Voiculescu în portretul barbătuului cu privirea albastră din *Ultimele sonete ale lui Shakespeare*.

La 27 noiembrie era data oficială de naștere, cea înscrisă în acte, a lui V. Voiculescu. (Data reală: noaptea de 12 spre 13 octombrie 1884). Ființele acestea, atît de legate între ele, își concen-

traseră datele fundamentale ale existenței într-un foarte scurt interval de timp.

Am ales, de ziua lor, patru poeme de V. Voiculescu, pe care o voință tainică le-a transformat în patru momente de destin.

Urlet este scris, la București, la 26 iulie 1956, ziua în care la minăstirea Slatina, fratele de la Antim - Andrei Scrima - făcea legămîntul monahal.

Sonetul 64, text-pivot al *Ultimelor sonete...*, este scris la 19 august 1956, cu exact 44 de ani înainte ca ei doi să se reintilnească în veșnicie. Versiunea pe care o propunem este diferită de cea din edițiile curente; ea reproduce textul din manuscrisul pe care V. Voicu-

lescu i l-a dăruit lui A. Scrima la plecarea din țară.

Sonetul 66, și el într-o altă versiune decît cea tipărită obișnuit, este primul text poetic conceput de V. Voiculescu după plecarea lui A. Scrima în India. Amîndoi știau că nu se vor mai revedea în această viață. Amîndoi au încercat să o facă, transgresînd limitele umanului.

Taborul, unul dintre poemele dedicate expres lui A. Scrima, era cel pe care acesta îl simțea cel mai apropiat. Îl rostea întotdeauna vibrînd de emoția profundă pe care nu o mai transmitea decît atunci cînd invoca Himalaia sub lună. (**Roxana Sorescu**)

URLET

Oricît de tainic, sus și necuprins
Ești totuși, Doamne, atoațeștiutorul,
Cum, nu Te-atinge visul meu, nici dorul?
Tu ce cunoști și-un pai cu dinadins?

Poate nu știu să mă rog... Prihană,
Dezmăț, sălbăticie-i tot ce-ncerc a spune.
Dar urletul de lup prins în capcană
Nu-i către Tine tot o rugăciune?

Joi, 26 iulie 1956

SONETUL CCXVIII (64)

Îți scriu sonete!... rîvnă pitică și deșartă,
Cînd tu, corp-suflet-spirit, ești cel mai pur sonet.
Nu Te-a făcut natura, ci în suprema-i artă
Chiar cel Etern te scrise cu mîină de poet:
Ce-adînc rimează ochii-ți cu cerul vast de vară;
Și buzele sînt rima suavei aurori;
Iar duhul, panoplie de foc, fără povară
Stă-n carnea-ți cu lumina așijderea surori.

Cum se mlădie versul grumazului, răsare
Un istm de frumusețe să lege-n armonii
Nemuritoare strofă a pieptului din care
Ies brațe, -ngemănate ca două melodii.

Și-un orizont de slavă în tine-nchizi
și-l iei

Cu glorioase coapse sonetul cînd închei.

19 august 1956
B.(ucurești)

SONETUL CCXX (66)

...Am scris iubire? Iartă... Citește: adorare;
Sus, pîn^la tine, unde rîvnește al meu dor,
Cuvîntul e omidă, cînd eu îl vreau condor,
Să spintece vremi, spații, cu geniul în gheare...
Stă necurmat în poartă-ți, cu ochii la ospete,
Să-ți ceară milă, Timpul, hainul cerșetor:
În scîrnavă lui mîină, tot mai nepăsător
Tu zilnic svîrli, fărîme, slăvita-ți frumusețe...
Nu-s rege, nu am aur să-mprăști, nici onoruri;
Afîț: eternitatea mi-e singura unealtă

Să nemuresc în spirit icoana ta înaltă,
Sub ea să-nghete vecii cu cîrdul lor de zboruri,

Să-nmărmurească lumea de o iubire, care...
...Am scris iubire? Iartă... Citește: disperare...

Miercuri, 5 dec. 1956
Buc.

TABORUL

Fratelui Andrei Scrima

Suflete, fii gata să urcăm Taborul:
Soarele și luna au orbit în piscuri
Cînd, Atunci, splendoarea și-a vărsat zăporul,
Peste spăimîntate, negrele lor discuri.

Ci pe noi, schimbații mai presus de îngerii
Vipiile sacre slobози azi ne lasă...
Doar afîț să spunem, tari, fără de-nfrîngeri
"Noi, copiii Slavei, ne-nturnăm acasă".

18 martie 1954, București

Animale comunitare

Motto: "Ultra"-actualitate: Statul să ia asupra sa pe «copiii străzii» în mod exclusiv. În primul rând, să se legifereze urgent acordarea actelor de identitate (cum de "se" rabdă lipsirea de identitate a unor copii de pe pământul românesc?!)[...]

SINGAMA din titlu nu este, vai, o metaforă; ea este o realitate... deja tocită! Din ce în ce mai puțini dintre autohtoni tresar când, "auroiaci"/"boschetari" etc. (i.e. vagabonzi), exalind miasme indescriptibile, pot fi văzuți cum cerșesc pe străzi - eventual sub chiar ochii placizi ai "organelor de ordine publică" - , prin mijloacele de transport în comun, pe treptele instituțiilor ș.a.m.d.. Simțul comun pare a se fi "adaptat" la aceste priveliști, întrucât un vâl - la rigoare, parfumat - de ne-simțire îl protejează. Este indiferența aceasta instinctivă a omului de rind soluția existențială "de tranziție"? Dacă răspunsul este afirmativ, cine ne garantează că nu vom ajunge, mai devreme ori mai târziu, la un alt gen de rinocerizare ireversibilă, similar celui comunist din care ne consideram scăpați?...

Ce se (mai) poate face? - sună voci tot mai numeroase, într-un soi de "dialog de surzi" (mai ales în campanii electorale!).

PUTEREA pare neputincioasă; societatea civilă, politicienii - așijderea...

Exploatind mizeria semi-generalizată, emisiuni dezgustătoare ca aceea de simbătă seara a TVR 1 "smintinesc" în mod cinic situația, oferind surrogate (i.e. înlocuitori, ca aceia de odinioară!), constând din ajutoare "spontan" provocate, mângieri pe creștet, lacrimi și fraze de circumstanță...

Cum lăsa a se înțelege doamna Tatiana Slama-Cazacu în articolul de la care pornesc însemnările de față, psiho-pedagogii par și ei în impas, în pofida tezelor de doctorat care s-au elaborat și se vor mai elabora, probabil, pe această "ultra-actuală" temă, la noi și aiurea...

Am cercetat din unghi spiritual problema acestor nenorociți "maidanezi" - cuvânt în vogă prin anii '80, care mi se pare îmbogățit în conotații de realitatea degradată de astăzi, trimițând, deopotrivă, la oameni și animale fără rost (și în sensul etimologic al termenului, i.e. lat. *rostrum!*) -; de aceea socotesc oportune aceste considerații publice drept amendament la excelentul semnal de alarmă al *României literare* nr. 42.

Nu mai scriu acum despre geneza fenomenului (asta s-a mai făcut); mă ocup doar de situație cu fața către viitorul imediat. Sint însă dator să amintesc un aspect nu lipsit de importanță: în pofida existenței unor Brigitte și Andree manifeste și în spațiul autohton, în concordanță cu spiritul epocii New-Age pe care o trăim, cred că problema *se dorește a rămâne insolubilă*; cel puțin pentru un deceniu sau două, timp necesar "derulării" nestingherite și extrem de profitabile a operațiilor actualei mafii internaționale a adopțiilor și a traficului cu organe.

Naiv, am încercat prin anii '90 să aflu soluții teoretice; un fel de febră mă făcea să mă trezesc noaptea, tot croind planuri vizând instituții particulare - creșe, grădinițe, școli, licee etc. - în care dăruirea și abnegația să fie exemplare, similar acelorla din așezămintele monahale... Mari speranțe mi-am pus în sistemele pedagogice Waldorf, Montessori, Freinet...

Hrăniți din același spirit al începuturilor, specifice (pseudo)revoluțiilor, contemporani pragmatici - oameni de bună credință, cu experiență și dare de mână - au trecut curând la fapte: pr. Constantin Voicescu, dr. Pavel Chirilă, pr. Constantin Galeriu, pr. Nicolae Tănase, pr. Adrian Niculcea, pr. Ioan Popescu, Ioan Alexandru, Sorin Dumitrescu ș.a.

Dintre toate inițiativele laudabile de acest fel mă voi referi aici doar la organizația "Pro vita", între ai cărei membri fondatori s-a numărat și regretatul Ioan Alexandru. Trecând peste aspectul teoretic vizând avorturile - profund creștin, însă neagreat de unii membri marcanți ai societății civile, din păcate! -, neguvernamentală structură a promovat un așezământ sui-generis la Valea Plopului. Acolo,

părintele Nicolae Tănase a invins admirabil letargia bisericii punind "în lucrare" citeva familii creștine, astfel incit citeva sute de copii și tinere mame au putut fi îndepărtați ireversibil de perspectiva de a ajunge "pe drumuri", asemenea puzderiei de animale comunitare care tind a deveni emblema României de azi. Tinerelor tentate să avorteze ori să-și abandoneze, din varii motive, copiii li s-a influențat opinia și, chiar în pofida dezacordului unor părinți ori soți derutați, viața acestor ființe aparent predestinate nefericirii s-a schimbat. Cum lăsa să se înțeleagă preotul într-un interviu, nimic n-a fost întâmplător și nici ușor: familii cu trei-patru copii au adăugat la masă încă patru-cinci farfurioare de umplut zilnic... Citeva zeci de case țărănești din sat, construite cu șart, lăsând loc fără greș pentru acea tradițională "cameră de oaspeți", și-au văzut dintr-odată pulberată așteptarea tihnă... "Cum i-am crescut pe-ăștia patru, i-oi crește și pe-ăștia lanți..." - declara cu un optimism apăsător, în microfonul mirat parcă al reporterului obișnuit mai ales cu relatări catastrofale, o femeie voinică, de vreo patruzeci de ani... Lunea, la Biserica Sf. Gheorghe din București, oricine poate aduce bani, alimente ori îmbrăcăminte care să ia calea către Valea Plopului... Gîndindu-se la ziua de mâine, părintele a asigurat nu numai... peștele dinaintea celor invitați la masă, ci le-a procurat și undițe învățându-i să pescuiască! Astfel, pe lângă un fel de cantină, a înființat cu ajutorul localnicilor ateliere țărănești de croitorie, tâmplărie etc. pentru tinerele mame și viitoarele odrasle ce vor crește...

Toate bune și frumoase - s-ar putea conchide idilic, pasișind prozele unor Slavici, Agirbiceanu etc. și îndată, mobilizator, printr-un im-/explicit "urmați-le exemplul" s-ar așterne deasupra o plăpumioară confortabilă "pentru liniștea noastră"...

Dar nu pot încheia astfel!

Nu din rațiuni literare, ci din crispată neînțelegere adaug întru neliniștea cititorilor: cu sprijinul prefectului județului, Direcția de protecție a copilului Prahova "s-a sesizat" de... scandaloasa "operațiune Tănase" și "a luat măsuri"! Așa s-au născut, ca la carte (adică diabolic, dat fiind faptul că încornoratul poate fi orice, chiar și jurist!), două-trei procese intentate "cetățeanului Tănase Nicolae" pentru "încălcare a unor drepturi elementare ale omului" și, mai ales, "pentru nerespectarea legislației sanitare-veterinare (doar e vorba de *animale comunitare*, să nu pierdem din vedere!) în vigoare"... Se invocau, firește, cutare ordonanță (de urgență?) din 1997 privind "protecția copilului", "carta drepturilor omului" etc., etc., etc...

Dedesubturile acestei afaceri sint murdare - mă simt obligat să-i avertizez pe cei care mi-au suportat până aici scrisul; așa că pot întoarce deîndată pagina revistei spre a nu mai citi că, *realmente, sint "lezate" drepturile unor interpuși - funcționari și cadre sanitare - de a percepe comisioane grase pentru adopțiile/vinzările clandestine de copii peste hotare...* Unde mai pui că însuși Statul, invocat de atîția (buni) mînuitori ai condeiului prin mass-media pentru a interveni grabnic în favoarea copiilor străzii, are de perceput la BUGET - alt cuvînt magic! - sume importante din aceleași tranzacții...

Mai încap, oare, aici semne de exclamare, cînd, nonșalant, onor TVR 1, prin crainica de la "principala emisiune informativă a zilei", socotea deunăzi nimerit să precizeze că atîtea miliarde s-ar aduce "la bugetul statului" dacă în România s-ar legaliza... prostituția?... E de mirare doar că în cacofonia electorală de astăzi nimeni n-a preluat din mers ideea...

În ceea ce-i privește pe cei idealști, neobosiți, tăcuți - oameni precum părintele Nicolae Tănase - nădăjduiesc să găsesc ecou în rîndurile cititorilor *României literare* care să reitereze, alături de mine, o celebră constatare: încă se *nasc și-n România oameni*; așa-dar speranță mai e...

Mihai Floarea

1 Cf. *România literară* nr. 42/25-31 octombrie, 2000, p. 3.

PREPELEAC

de Constantin Toiu

RĂZLEȚE

GÎNDEȘTE inginerul tînăr, agronom, neînsurat, un singuratic inspectînd pădurea sub-carpatică, 6 mai Cheia, 1976...

Trecînd pe lîngă un pîlc de fagi, de emoție obrajii i se înroșiră. Un fag subțire, foarte înalt, convulsional în creșterea lui liberă, vitregă în acel loc sterp, pietros, îi aținuse calea, făcîndu-i complice cu ochiul...

Iar inginerul de atîta singurătate și gîfîind de urcușul abrupt, roși de efort la amintirea aventurii ciudate...

Fagii strîmbi, dramatici, răsuciți de impulsurile neprevăzute ale maladiilor lor fitologice anevoie învingînd mediul muntos, ostil, totuși ușori în aparență ca aluminiul aparatelor de zbor, rătăciți în pădurea de brazi negri plini de măteată, cheliți, bolnavi de o suferință necunoscută, copleșiți de solitudinea lor, ca de îngîndurarea mută a unor sihaștri. Soarele ce batea pe sus, pe deasupra ringului de creste ale munților, gata să scape peste o culme dincolo, în jos, pregătînd natura răbdătoare de noaptea ei datornică. Păsări negre, grele, silențioase străbăteau spațiul de legendă medievală, germană. În mijlocul tăcerii, din cînd în cînd troznetul, geamătul cite unui trunchi poate mai înalt decît toate și, de aceea, prinzînd numai el de sus de tot, în vîrf cite o poală de vînt rece, tăioasă, nepercepută de ceilalți arbori mai mici, turbura liniștea. Pămîntul uscat, plin de cetina îngălbenită mirosea a rășină curată, a biserică în sărbătoare. Numai fagii luminoși, prietenoși, păgîni (i se păreau inginerului-vagabond), cu trunchiurile lor îndrăznețe, imponderabile, ca aluminiul industriei aero, îi aminteau că te afli doar în natură, asemeni unor zei pripășiți pe pămînt în poziții lubrice. Spre deosebire de desimea întunecoasă a brazilor prea mulți strînși la un loc, înghesuiți acolo, ca de cine știe ce prigoană.

Bran, mai 1976. O mică parte din ce urmează s-ar putea să se repete. Nu sint sigur. În acest caz, ar fi o altă variantă. Oricum, pentru o scenă de roman, a fost o pierdere. Întîi, țigancă tînără cu o stiluetă de egipteană de pe un basorelief călcînd măteată rufele abia spălate pe care le strînsese una cite una de pe frînghia întinsă între doi vișini sau zarzări în floare, că era luna lui mai...

Ea apasă ca LA REPASSEUSE, călătoreasa pictorului francez, mașina de călcat cu o forță a ei muncitorească, dar fiind o femeie trecută, tabloul exprimă numai efortul, munca fizică brută. Nu-mi mai aduc aminte dacă ea stă ca o cumătră cu o mîna infiptă în șold într-un mod triumfător, un triumf doar al lucrului cu rîvnă îndeplinit.

Pe cînd țigăncii mele tinere din Bran îmbrăcată într-un fel de capot alb, străveziu, pătat de rugină i se văd formele pline, șoldurile frumos arcuite, pîntecul supt, sîinii semeți, semn că e o fată doar, care încă n-a îndurat chinurile facerii unei droaie de plozi.

Credeam că, în ziua aceea de la Bran, aveam să mă aleg numai cu imaginea egiptencei, a țigăncei svelte scoasă dintr-un basorelieu, cu bărbia în sus, cu piciorul gol energic întins înainte și cu părul negru căzut drept peste fruntea trufașă ca al fecioarelor de dinainte de nașterea lui Cristos. Nu, însă. Asta se petrecuse dimineața. În aceeași zi, după amiază, găsiseram adăpost temporar în căsuța unei familii sărace, în lipsa vreunui hotel liber, - casa scriitorilor din localitate fiind ocupată în întregime.

Cred că eram gata să ațipesc. Cînd, mă trezi vuietul unei furtuni ce se pregătea să înceapă. Se spune că în preajma unei furtuni puternice magnetismul corpului uman, al creierului ca și în general, al mediului în care te afli, sporește. Curînd printre răbufnelile vijeliei care începuse, am auzit, peste sălița dintre odaia mea și a gazdei, niște gemete ca de durere. Alarmat, sării din pat privind peste sălița spre ușa de vizavi care se deschisese din cauza curentului...

Pe patul sărăcăcios cu patru pari infipti în podeaua de lut, bărbatul și femeia casei, oameni de vreo patruzeci de ani, fără copii, cu ei așezați în alte locuri, probabil, se luptau îndrîjiți pe patul de lemn avînd în loc de cearceaf o rogojină, - văzusem bine, foarte nouă. El, în nădragii dați jos, cu labele picioarelor în tîrlci, cu cureaua cazonă desfăcută atingînd rogojina. Femeia, ceva mai tînără, avea și ea niște tîrlci, de altă culoare, și ruți, cu picioarele albe, grase, ridicate în tavan, cu părul pe jumătate sur despletit, basmaua neagră cu flori roșii, atîrîndu-i pe creștet încă, semn că o luase pe neprevăzute, sub impulsul nervos al furtunii ce se dezlănțuisese cu tunete și fulgere de primăvară. Ea vorbea printre gemete, gîfîind, comunicîndu-i bărbatului lucruri, situații incompatibile cu starea ori momentul în care se aflau. Pentru că, la țară, sau în lumea oamenilor de rînd, în general, dragostea, patima, imperecherea nu mai sint însoțite, cel puțin tîrziu, după adolescență, de declarații potrivite actului natural, ci doar de constatări practice, gospodărești. Astfel, cum ședeam privind fascinat, ascuns de furtună, de rafalele ei, fără a putea scoate nici cel mai mic sunet sau zgomot prevenitor, cum se întîmplă de obicei cînd nimerești în timpul desfășurării unor astfel de fapte întime, o auzeam din timp în timp clar, pe femeie, ca și cum ar fi spălat rufe ori ar fi tras ceva la mașina de cusut: ...și giștele alea nu le-ai închis... și țolul ăla îl lăsași în ploaie... că se strică... și... nu mai e bun... da' nimic. Bărbatul mormăia doar, înverșunat pînă ce scoase un răget de animal înjunghiat și se prăvăli greu peste ea, care tăcu milc.

Rățele la țară măcane tare ca un fel de riset grotesc, scuturîndu-și penele cu bătaii puternice de aripi azvîrlînd stropi în sus.

Țipetele, chiotetele cheflii ale unei nunți sud-dunărene semănînd atît de bine cu țipetele de durere, cu tînguirile, strigătele de disperare ale unei înmormîntări din același spațiu geografic.

O țarancă beată, între două vîrste, purta în fruntea alaiului, în plin soare, era în iunie, o gîscă mare, albă, vie, legată la gît cu o panglică roșie, să nu se deoache, și pe care femeia o ridica din cînd în cînd deasupra capului, s-o vadă toți cei dîndărăt, în timp ce gîsca își filfia moale aripile cu un răsfaț feminin, aripile curate ca zăpada abia căzută de sus și mătăsoase, și atît de gingașe în legănarea lor galeșă; pe cînd nașa, - fiindcă, sigur, nu putea fi decît nașa, - pupa uneori pasărea pe creștetul imaculat; și abia pe urmă, primit cu voie bună, între nuntașii atît de fericiți și de cumsecade, aflasem că ea, Nuțica, - pentru că așa o chema pe nașa, spălase mai întîi, cu mîna ei, gîsca, acasă, cu *Albalux*, fiind o maniacă a curățeniei, curățînd cu detergent orișice-i pica în mîna.

Femeile lui Afrim

Ocean café, un spectacol de Radu Afrim, Teatrul Tineretului Piatra Neamț.

LA TEATRUL Tineretului din Piatra Neamț n-am mai fost de ceva timp. Trupa s-a schimbat într-atita, încât aproape nu mai cunosc pe nimeni. Mai mereu a fost așa în acest teatru-școală prin care au trecut, au debutat și s-au afirmat poate cei mai buni actori și regizori ai noștri. Efervescența unui loc naște acum nostalgii. Nu se poate, apropiindu-te de acest teatru, să nu te gîndești la minunile întîmplate aici, să nu treci în revistă oameni, unii plecați deja dintre noi, spectacole, festivaluri, întîlnirile și poveștile din bar și cite și mai cite. Vibrația acelor energii rămîne, din păcate, aproape inaccesibilă tinerilor trupei de astăzi. Dar și la Bulandra, de exemplu, este la fel. Asta nu consolează însă pe nimeni. A fi astăzi actorul unei trupe cu renume nu mai este o victorie profesională, o *ierathie* valorică, atita vreme cît ușile s-au deschis prea larg și cei intrați promit atît de puțin. Asta este o altă discuție. Vreau să spun că emoția mea de a mă afla iarăși la Piatra Neamț mi s-a părut oarecum deplasată. Actorii noi ai trupei nu erau atinși de înduioșare și nici marcați de istoria sau legenda teatrului. Poate greșesc, dar atmosfera aceea a trecut rampa, în spectacolul pe care l-am văzut, *Ocean café*. Nu vorbesc aici de valoare, de experiență, de izbînde sau neîmpliniri. Vorbesc de o atmosferă pe care acum n-am regăsit-o. Sau ea există și n-am avut eu acces. E posibil.

Gînditorul și realizatorul spectacolului este tînărul regizor Radu Afrim, ab-

solvent al școlii de la Cluj. Am citit desule comentarii, mai patetice sau mai echilibrate, scrise în jurul examenelor sale sau producțiilor de la Tirgu-Mureș și Sf. Gheorghe. Curiozitatea mea a crescut o dată cu vîlva cu care Radu Afrim a intrat în lumea teatrului și a acces rapid la cote înalte. *Ocean café* mi-a prilejuit ocazia de a face cunoștință, în sfîrșit, mult mai tîrziu decît alți colegi de-ai mei, cu un tînăr regizor, o speranță și o direcție, așa cum reiese din unele scrieri. S-ar putea ca ultimul său spectacol să nu se numere printre acelea foarte reușite și apreciate și, de aceea, tonul meu să fie reținut. Nu am cu ce să compar. Sigur este că nu am fost cuprinsă de extaze și nici de certitudini în ceea ce-l privește pe regizorul Radu Afrim. Nu mă îndoiesc că și din vina mea, care am plecat cu un sac mare spre pomul laudat. Am descoperit un tînăr talentat, viu, ambițios care caută o formulă. Văzînd doar *Ocean café* nu pot să afirm prea mare lucru nici despre originalitatea lui, nici despre noutatea pe care le-a adus în demersul său regizoral. Cu alte cuvinte, nu m-a surprins în chip decisiv. Mi-a plăcut ideea de a face un scenariu, comandînd texte unor dramaturgi tineri, apropiați viziunii sale asupra teatrului, mai exact niște monologuri în jurul temei: femeia, îndrăgostirea și iubirea. Cei solicitați au fost: Radu Macrinici, Saviana Stănescu, Ștefan Caraman, Alina Nelega și Gianina Cărbunariu. Cu alte cuvinte, cinci condeie foarte diferite, cu influențe și din zona poeziei sau prozei, cu scriituri dramatice variate stilistic. Regizorul și-a făcut scenariul singur, armonizînd vocile, construind legături narative, punînd în situație și în relație personajele, dînd unitate unui text, acum desine-stătător și foarte viu. Acest tip de lucru dramaturgic se practică și în alte spații teatrale și e departe de a fi lipsit de interes. În formula finală am găsit și amprenta prezentului - și nu neapărat unul românesc -, dar și o dimensiune universală, de circulație, pe care tema în sine o conținea. Cu o singură rezervă: dorința

exhaustivității tarelor societății! Spațiul de întîlnire a personajelor, predominant feminine, și a poveștilor de iubire obsedante, cu gust amar și prezentare comică este o cafeenea amplasată în mare. Iubirea, dragostea și moartea se întîlnesc într-o lume evident alienată. În scenariul legat de Radu Afrim, fiecare personaj vorbește despre un tip de alienare, gravă și iremediabilă, pentru ca desenul din final să ilustreze alienarea unei societăți aflată la sfîrșit de mileniu, sufocată de șabloane mentale, intoxicată de imagini și reclame, incapabilă să comunice real, cu celălalt, cu universul. Un colac de salvare să fie oare navigarea pe Internet? Oricum, cafenea își abandonează profilul și se îndreaptă spre apele acestui tip de comunicare epurată de patetisme.

Regizorul a colaborat cu pictorul clujean, tînăr și el, Radu Comșa, un artist preocupat și de video, de un alt limbaj pe care încearcă să-l introducă pe scenă în concepția sa scenografică. Chiar dacă aproape debutant, Radu Comșa a studiat identitatea personajelor și a marcat-o scenic prin costum, creînd însă și o transparență ciudată a materialelor, a cromatiilor albastre-alburii, a imaginii oceanice derulată pe monitoare. Viziunea putea fi curățată de anumite clișee și chiar de unele pleonasmе la nivelul costumului (care de la început alungă misterul din jurul personajului, îi aplică o etichetă înainte de-a fi descoperit). Deși am fost invadați brutal și neargumentat teatral de nud pe scenă, aici imaginea sirenei nu a avut nimic strident. Jocul actorilor mi s-a părut convențional, nu implicat, ci mai degrabă exterior, îngroșat pe alocuri sau prea schematic. Încă nu s-au detașat de școala de actorie pe care au absolvit-o, iar atitudinea pe scenă are citeodată un iz studentesc și nu profesionist, de la cum vorbesc, cum se mișcă, cum se privește! Mai

e ceva de lucru și poate vor avea șansa să facă asta serios la Piatra Neamț. Dacă doresc, în primul rînd.

Am remarcat-o pe Ana-Maria Marinca, absolventă 2000 de la Iași (Secția arta actorului mînuitor de păpuși și marionete), o prezență specială, fragilă, dar și plină de forță, pe care am întîlnit - în vara aceasta în concursul de preselecție pentru *Gala Tînărului Actor* (la Mangalia a obținut și Premiul de interpretare la Secțiunea individual). Rolul Suzy este debutul ei pe o scenă profesionistă. Cred că a pășit cu dreptul și, în ciuda unei inhibiții, există resurse pentru a o depăși. Și pe Clara Flores (Mercedes) o cunosc tot dintr-o selecție (1999) pentru aceeași Gală. Este un actor care își iubește profesia. Și pe ea o văd pentru prima oară într-un spectacol. Privind în urmă, nu găsesc o evoluție. Folosește aceleași mijloace, bine, dar neduse în altă zonă.

Greutatea spectacolului lui Radu Afrim stă mai degrabă în ideea și în faceerea textului, decît în realizarea lui regizorală și, mai ales, actoricească. Aștept și alte întîlniri, pe pămînt, sub apă sau în aer.

Marina Constantinescu

P.S. Surprinzător de puțină lume la premieră! Spectacolul s-a jucat într-o simbătă seara, cu spectatorii pe scenă (un număr redus, cu alte cuvinte). Nu am văzut niciodată la Piatra Neamț o sală goală la o premieră sau în festival. Probabil că n-au fost puse bilete în vânzare, iar locurile goale trebuiau să fie ocupate de oficialități locale, care n-au răspuns invitației. Să le fi speriat pe consoarte femeile lui Afrim? (M.C.)

Teatrul Tineretului Piatra Neamț: *Ocean café*, un spectacol de Radu Afrim după texte de Saviana Stănescu, Radu Macrinici, Ștefan Caraman, Alina Nelega, Gianina Cărbunariu. Regia și scenariul: Radu Afrim. Scenografia și video: Radu Comșa. Distribuția (în ordinea intrării în scenă): Ovidiu Crișan, Olimpia Mălai, Dorina Maria Haranguș, Ecaterina Hătu, Ana Maria Marinca, Cezar Antal, Vasilica Oncioaia, Smaranda Astanei Beșleagă, Nora Covali, Constantin Lupescu, Doru Cătănescu, Clara Flores.

Călătorie în propria copilărie

OMAMĂ - egolatră dintotdeauna și cochetă încă - își clamează dreptul la nepoți. Prilej pentru fiică de a-și rememora motivele ratării existențiale. Așa ar putea fi rezumat subiectul piesei scriitoarei scoțiene Sharman Macdonald, nu însă și tema pe cît de profundă, pe atît de delicată și cu atît mai puțin spectacolul Teatrului Tineretului din Piatra Neamț, semnat de Ada Lupu. O montare în care implicarea realizatoarei a fost substanțială, începînd cu traducerea și terminînd cu viziunea, după cum o indică și înlocuirea titlului original - *When I Was a Girl I Used to Scream and Shout* - cu un altul, adecvat întru totul reprezentăției în cauză: *Beatles... și toată lumea era a mea!*

Acest text - posibilă replică modernă la opera clasică a lui Franz Wedekind - a cucerit-o de la primele pagini pe tînăra regizoare care l-a proiectat imediat în spațiul scenic, materializîndu-i semnificațiile psihanalitice și sociale printr-o inedită configurare scenografică și muzicală.

Decorul unic înfățișează în deschidere o perdea de vis: mulțime de păpuși suspendate, undeva la granița ambiguă dintre amintire și imaginație. Aburul inefabilului astfel instituit nu se va mai risipi nici o clipă, întreținut de magia sonoră a faimoaselor melodii Beatles, ale

formației asimilate revoluției sexuale, frondei generației de la mijloc de secol XX. Regresia în copilărie și respectiv în adolescență e parafrazată prin șlagăre nemuritoare - *Yesterday, When I'm Sixty-Four, Yellow Submarine, Let It Be, Don't Let Me Down, All You Need Is Love, Love Me Do* - încărcate de sugestii asemeni unor insolite madlene proustiene. Și aceasta în condițiile în care este imposibil dialogul dintre protagoniste. Morag - mama castratoare, afectată și superficială, dar nu mai puțin demnă de milă - rol îmbogățit de Clara Flores din spaima de "compoziție" necesară - și Fiona - fiica matură, aparent apatică și indiferentă, de fapt retrasă într-un exil interior, pentru care Dorina Haranguș a găsit o bună expresie. Sterila lor relație tensionată generează apariția altor personaje - cele invocate în perorațiile individuale. Prietena din copilărie apare efectiv și în parametrii prezentului: o casnică rutinieră, cu trei copii și fără nici un orgasm la activ. Vasilica Oncioaia izbutește la debut o fină caricatură a tipului respectiv de feminitate "entuziastă". Defel ușoară nu a fost sarcina actrițelor desemnate a întrupa ipostaza ingenuă a fetițelor la vîrsta pubertății, a purității absolute, dar și a curiozității demonice și a revelațiilor celeste. Iscoditoare și întreprinzătoare, cu o miopie pedant specu-

lata. Gabriela Crișu - Vari copilă - și-a asumat menirea de inițiatoare în tainele trupului, în secretele familiei. Proaspăta absolventă UATF Nora Covali - Fiona copil - a acoperit o gamă și mai complexă de incerte trăiri în această aparent simplă poveste, de fapt complicată alegorie a *deșteptării primăverii*. Trezirea la viață astăzi nu mai rezonează cu acordurile armonice vivaldiene, ci cu ritmurile curajoase ale celor patru cavaleri de legendă, innobilăți de o regină domică să țină pasul cu vremea.

Beatles... și toată lumea era a mea! - Vasilica Oncioaia și Dorina Haranguș

În proximitatea mării în care se plonjează mereu frisonant, escaladînd permanent denivelările spectaculoase ale unui mal abrupt, se profilează și un pat-catafalca, lăcaș al confesiunilor tuturor sezoanelor. Inducînd aceste conotații varii, Rodica Arghir circumscrie și prin mijloace plastice conflictul etern dintre abisul fecundității feminine și stîncă virilității masculine. Retroactiv și indirect se dezvăluie discontinuu crîmpeie de adevăr incomplet și relativ despre o familie cu

deficiențe grave de comunicare. Potențiala *angry young woman* se răzvrătește și acționează abia cînd află că va fi abandonată, privată de afecțiune și protecție. Ea hotărăște atunci să-și sacrifice virginitatea doar pentru a-și șoca mama și a o obliga să-i acorde atenție.

În nebuloasa acestor furtunoase sentimente contradictorii de gelozie feminină, deformate de vulnerabilitatea infantilă, intervenția singurului bărbat este elegant coregrafiată. Constantin Lupescu - tînărul Ewan - evoluează discret, pe coordonatele unei senzualități provocatoare, fiind tandru-agresiv și nedumerit-perplex. Fiindcă nu mariajul este scopul urmărit de adolescența nărăvașă, ci pur și simplu refacerea echilibrului precar al căminului părintesc, pe care nu va mai reuși nicicînd să și-l reclădească.

Viața se derulează în făgașuri paralele care se intersectează iluzoriu doar în luminile rampei, la ora cînd gongul convoacă bergmanian personajele la vîrste diferite pentru a resuscita în conștiința fiecăruia un amalgam similar de experiențe consumate ori nenăscute încă.

Dovada valabilității absolute a acestei viziuni în cheie sensitivă a constituit-o la premieră un spectator precoce, un băiețel de nici șase ani care - aflat fiind la balcon - a dat cu promptitudine tonul reacțiilor sălii, concentrat la maximum. Un seismograf ideal ivit în mod providențial pentru a amplifica perspectiva incipient sexuală, planurile temporale, ba chiar reperatele culturale ale piesei. Certificîndu-i regizoarei calitatea perfectă a concepției: autenticitatea candorii!

Irina Coroiu

Distracție 100%

UNDE nu avem norocul să vedem în fiecare săptămână două filme amuzante și reușite precum *Barul Coyote Ugly* și *Unde dai și unde crapă?* De factură diferită, ambele titluri aduc bună dispoziție după care tinjăm de cele mai multe ori când intrăm într-o sală de cinema.

Barul Coyote Ugly este - surpriză! - pelicula unui debutant în regia de lung metraj. David McNally a câștigat numeroase premii la festivalurile internaționale de la Cannes, Londra, New York în calitate de regizor de reclame pentru televiziune. Descoperit și pus la lucru de către producătorul Jerry Bruckheimer (din a cărui filmografie amintim *Flashdance*, *Top Gun*), David McNally confirmă calitățile intuite de Bruckheimer: "Stilul lui m-a atras nu doar prin imaginile superbe, ci și prin simțul umorului. Am știut că poate comunica ca ceilalți actori. Știe să facă din întâmplări neînsemnate momente amuzante și tandre. E un mare povestitor și distribuie în roluri exact pe cine trebuie".

Fără pretenția de a face cine știe ce poveste nemaivăzută, cu o sumedenie de interpreți foarte puțin sau deloc cunoscuți, însă tineri și plini de vervă, cu multă muzică și ritm, autorii reușesc performanța de a nu ne plictisi timp de aproape două ceasuri. Mai mult decât

Barul Coyote Ugly / Coyote Ugly (producție SUA, 2000, distribuit de GLOB-COM MEDIA) - cu: Piper Perabo, Adam Garcia, Maria Bello, John Goodman; regia: David McNally; scenariul: Gina Wendkos; imaginea: Amir Mokri.

Unde dai și unde crapă / Snatch (producție SUA, 2000, distribuit de Intercom Film Romania); cu: Andy Beckwith, Benicio Del Toro, Dennis Farina, Brad Pitt; regia și scenariul: Guy Ritchie; imaginea: Tim Maurice-Jones.

atit, transformă previzibilul dintr-un defect într-o calitate. Deoarece ne putem astfel concentra asupra hazului, sincerității și poftii de viață de care debordează întregul film.

Povestioara este simplă-simplă și cunoscută cu vîrf și-ndesat: o fată talentată foc pleacă din orașul natal (de provincie, se-nțelege) și se mută la New York pentru a deveni compozitoare. Singură și naivă, ea încearcă și-n dreapta și-n stînga să-și plaseze caseta cu cîntece, evident fără nici un rezultat. Întîmplarea și scenariul o conduc către barul "Coyote Ugly", locul care îi va schimba norocul. Și noua prejudecată conform căreia trebuie să vedem tot timpul ceva nou. În ciuda unei narațiuni lineare ce conține clasică poveste de dragoste, cite un suspin și-un pic de lacrimi la fiecare întîlnire a eroinei cu tatăl său (John Goodman - absolut remarcabil în rolul secundar al părintelui grijuliu și îngrijorat, plin de căldură și emoționant), filmul impune treptat într-o manieră lipsită de artificii personaje cu substanță, relații umane firești, dialoguri savuroase. Ceea ce putea foarte ușor să devină o dramoletă ieftină dobindește farmec și pasiune. Salvarea provine tocmai din atmosfera incendiară a barului "Coyote Ugly" - contrapunctul a tot ceea ce simțim ca "dăjă vu". Barul cu pricina este cit se poate de real și se află în Manhattan. Spațiu de distracție absolută, complet diferit de ceea ce știm, barul pare inițial un fel de loc al pierzaniei, nefiind în fapt decât un loc al pierzaniei banilor. Trebuie să îl vezi ca să îți dai seama că trăiești. Scenarista Gina Wendkos afirmă despre acest local: "Cînd am fost prima dată la Coyote Ugly, m-au îngrozit pur și simplu barmanițele care parcă nu te lasau nici să respiri", iar actrița Maria Bello - interpreta proprietarei barului - adăuga:

Barul Coyote Ugly

"Coyote Ugly le face pe femeile să se simtă puternice. E un loc obscur unde poți avea multe surprize, plăcute și neplăcute, unde distracția e maximă și femeile conduc. Ele hotărăsc pe cine să servească și cînd anume. Dansează pe tejghea dacă așa simt. La Coyote Ugly ele fac regulile".

Dacă *Barul Coyote Ugly* proclamă forța și farmecul feminin, *Unde dai și unde crapă* statuează într-un alt registru, un univers prin excelență masculin: jafuri, meciuri ilegale de box, urmări și răzbunări. Toate într-o tornadă de episoade ce par să dilueze violența implicată din simplul motiv al lipsei de timp. Acțiunea se desfășoară într-un ritm trepidant, iar fiecare moment dur ori dramatic beneficiază de un șir inepuizabil de poante care mai de care mai stupide în sine, dar care dobindesc un irezistibil efect comic în ansamblu. O aventură ce începe cu furtul unui diamant și care se sfîrșește cu încercarea de a-l vinde. Între aceste două puncte nimeni nu știe ce se petrece. Cu atît mai puțin eroii peliculei. Și în acest "nimeni nu știe" rezidă tot farmecul poveștii. Narațiunea se derulează de la sine întocmai ca un ghem de lînă ce se deșiră odată ce îl prinzi de un capăt. Într-un asemenea context orice

nou personaj, orice nouă întîmplare capătă intensitate maximă la timpul prezent - nu contează ce a fost și nici ceea ce va urma.

Să adăugăm la aceasta și forța cu care lumea interlopă ce servește drept cadru de desfășurare este reconstruită, să amintim și apariția lui Brad Pitt într-o ipostază neconvențională de țigan-boxeur și vom constata că există suficiente motive pentru a spune că *Unde dai și unde crapă* a fost realizat cu har și umor.

Scriș și regizat de către Guy Ritchie, *Unde dai și unde crapă* reia atmosfera și strategia narativă din pelicula de debut a autorului, *Jocuri, poturi și focuri de armă* (film care a fost difuzat și în România aproximativ cu un an în urmă), deși în mod absolut evident nu este o continuare a acesteia. Desigur, există și un puternic impuls de a reproșa regizorului-scenarist faptul că o asemenea formulă nu are tinerețe veșnică și viață fără de moarte. Însă pînă una, alta, schema ține. *Unde dai și unde crapă* este un film care, fără îndoială, merită văzut. Nu are nici un haz să-l povestești prietenilor. Mai bine le cumperi bilete la film.

Miruna Barbu

Expoziție la Muzeul "Floreaan"

PRIMA acțiune pe care tinărul Muzeu de Artă Contemporană Floreaan din Baia Mare a organizat-o în afara spațiului său de reședință este o expoziție de gravură. Deschisă în București, la Muzeul Literaturii, această expoziție reunește lucrările celor trei artiști laureate în cadrul primei ediții a *Salonului internațional de gravură mică* din 1999. Așa după cum se cunoaște deja, cele trei premii au revenit atunci lui *Miek Coppens*, din Olanda, premiul III, lui *Egle Vertelkaite*, din Lituania, premiul II, și lui *Anne Catherine Nesa*, din Franța, premiul I. Ceea ce deosebește atît expoziția de față, cît și activitatea Muzeului Floreaan, în ansamblul său, de alte manifestări și instituții de aceeași natură din Europa și din alte părți este, în primul rînd, o anumită prudență a programului care derivă direct din pioneratul absolut al acestora în spațiul cultural românesc. Poate că, la o privire sumară, asocierea unei expoziții de gravură sau a unui simpozion de sculptură în marmură cu ideea de artă contemporană pare forțată, dacă nu chiar abuzivă, în condițiile în care contemporaneitatea este identificată curent, la fel de abuziv, unui segment forte restrîns de manifestări, în special cele derivate din materialele, tehnicile, suporturile și tehnologiile noi. Conform acestei reprezentări, în ideea de contemporaneitate ar intra doar acele acțiuni artistice care folosesc mediile electronice, lumea informaticii, spațiile

virtuale și intervențiile directe ale artistului asupra spațiului natural, social, simbolic și, la rigoare, asupra propriului său corp. Cum această limitare a contemporaneității la un singur segment al ei, și în nici un caz la cel mai autoritar, chiar dacă cel mai simptomatic, nu poate funcționa în mod real, cei care încearcă să construiască o instituție, așa cum face Victor Floreaan, cu atît mai mult cu cît o face cu banii proprii, vor să se sprijine pe un patrimoniu validat și pe o lume de forme acceptată pe piața specializată și ușor de tradus în termeni economici, adică pe o marfă, și nu doar pe elemente spectaculare, pe gesturi efemere și pe acțiuni devenite simultan piese de arhivă. Pariul unei asemenea instituții cu publicul și cu propriul său viitor este cu atît mai important cu cît ea trebuie să se înscrie, fie și prin acțiuni prudente, în ceea ce este realmente contemporan. Or, pe imensa orizontală pe care se așază contemporaneitatea se găsesc de toate: de la culorile de pămînt și angobele neolitice și pînă la cele mai complexe construcții fictive de tip hollywoodian sau pînă la reconstrucția vieții înseși în cheie ficțională. Pe această plajă enormă de materiale, suporturi, tehnici și medii, contemporaneitatea rămîne o problemă de atitudine, de înțelegere și de viziune; în mod paradoxal o gîndire conformistă și mimetică poate eșua în semănătorism chiar dacă se exercită pe cîmpii virtuale și lucrează cu instrumente electronice, după cum că-

bunele, dalta sau lutul pot construi, împinse de o gîndire dinamică și de o inteligență suplă, forme exponențiale pentru cea mai vie contemporaneitate. În această perspectivă, cele trei artiști care expun acum la Muzeul Literaturii, chiar dacă lucrează în tehnici și pe suporturi cu o vîrstă respectabilă și cu o tradiție prodigioasă, prin viziune, prin unghiul de abordare a genului și prin pregnanța expresiei sînt de cea mai acută actualitate. Privite individual, în termenii în care am făcut-o deja cu prilejul expoziției inițiale de la Baia Mare, ele au cîteva caracteristici definitorii care trebuie reamintite: Miek Coppens este predominant cerebrală, formele ei sînt construcții raționale, cu structuri cristaline, repetitive, care amintesc de ordinea lumii minerale și de stereotipia înaltă a unei mecanici abstracte. Peste acest nivel ordonat și glacial, artista suprapune, finalmente, amprenta unei senzualități reținute, curbele unei mișcări vii, dar nu scăpate întru totul de sub controlul unui puternic instinct ordonator. Egle Vertelkaite este, din contra, un spirit epic, o conștiință însetată de evenimente și cucertită de enorma capacitate combinatorie a lumii vii, de fascinantul spectacol pe care îl oferă întîlnirea umanului cu sine însuși, cu zoologicul și cu vegetalul. Animate cromatic și expresionist-baroc ca viziune, lucrările ei sînt vaste comentarii pe marginea ceremonialului vieții care implică, simultan, o componentă grotescă, la limita tragicului

CRONICA PLASTICĂ
de Pavel Șuşară

uneori, și una bufă, camavalescă și jubilatatorie. Anne Cathrine Nesa combină, oarecum, cele două momente anterioare, depășindu-le, însă, pe amîndouă. Există în lucrările ei, inspirate direct din scrijeliturile și din intervențiile mai mult sau mai puțin accidentale de pe zidurile orașului, un lirism înalt și o sensibilitate fremătătoare, care trimite atît către memoria unei vitalități oculte, a unei aluviuni preistorice stocate în amprenta unor misterioase fosile, cît și spre amintirea matricială a unei străvechi geometrii minerale, spre urma abstractă a unei realități reduse la esență. Realizate exclusiv prin tehnici de atac, fără efecte cromatice ostentative și fără nici un alt gen de retorică anexă, lucrările artistei franceze sînt pline de vitalitate, fără a fi descriptive, și sînt puternic marcate de un hieratism înalt, fără eforturi obstinate și fără cea mai vagă urmă de rigiditate.

Acest ritm pe care, prin simpla lor juxtapunere, cele trei expoziții de la Muzeul Literaturii îl imprimă spațiului, determină, prin însăși lumea secvențială pe care ele o creează, unitatea firească a manifestării și alimentează fără eforturi un discurs bine structurat, perfect unitar și cu toate aparențele unui fenomen natural, constituit de la sine, sub presiunea exclusivă a unor rațiuni interioare.

TELE-

COMANDO

Medaliatul

SCRIU acest "telecomando" în săptămîna de dinaintea alegerilor. În seara zilei de miercuri, candidatul PRM la președinția României și-a citit discursul electoral. Să remarc mai întâi că gazda emisiunii, o doamnă, era excesiv de speriată. Cu siguranță că avea motive. Nu e defel plăcut să trebuiască să fii gazda lui Vadim Tudor și nici să dai mîna cu el. Totuși, TVR ar fi putut găsi un moderator mai tare de virtute, care să nu dea, prin frică, apă la moara vadimistă. Moară stricată, după cum s-a dovedit imediat. Discursul – citit în viteză a 4-a de pe un tom gros de file A4 – amesteca totul într-o salată indigestă: Dumnezeu, patrie, virtute, copii proprii, Eminescu, Tudor Vladimirescu, Heinrich Mann (acesta din urmă pentru intelectuali, vezi bine) etc. (N-am rezistat pînă la capăt). Tacticile erau următoarele: apărarea prin acuzare, flatarea omului simplu, afișarea inocenței (nici usturoi n-a mîncat, nici gura nu-i miroase), demonizarea adversarului, pozarea în victimă, unirea unei jumătăți de adevăr cu o minciună și jumătate. CVT a atins culmea tupeului cînd s-a lăudat că a primit, din SUA, medalia de aur "Bărbatul anului 2000". "Sau și pe asta o să fiu acuzat că am plătit-o..." a zis el senin. De unde să știe bietul om necăjit că nenumărate persoane publice primesc cu poșta acest titlu (o spun din experiență), ajunge să te propună cineva pe o listă, și că, dacă

dorești medalia trebuie, într-adevăr, să plătești o sumă substanțială. Cu cît e medalia mai aurie, cu atît crește și suma. Cu medalia de gît o să ne ducem de rîpă! (N.L.)

Hitul și votul

IN SĂPTĂMÎNILE astea în care aflăm că o parte însemnată a populației vrea din nou o dictatură criminală, oriunde te întorci se aude un cîntec al formației Holograf. La televizor, la toate posturile de radio, la boxele vînzătorilor de casete de la Metrou, în magazine, Dan Bitman strigă "Finc-atunci am să mo-o-or de dorul tă-ă-ău". Discul se vinde în draci, dedicațiile muzicale îl cer încontinuu, copiii îl știu pe dinafară și îl lălaie cînd se joacă. *Rapătorii* de obscenități neaoșe sau englezești, ritmurile latino, turcești, afro-americane au căzut în umbra hitului *Să nu-mi iei niciodată dragostea*, varianta 2000 a lui "of, of, lele ș-am să mor" mixată cu urlătorii italieni ai anilor '60 după care muream și eu în copilărie, pe vremea magnetofonelor Tesla. Se pare că în "aerul timpului" pătrunde iar o masă de sentimentalism, că, sub coaja aspră, tineretul obsedat de sex-parai-bairam își redescoperă miezul mălaiet-dulceag, moștenit de la bunicii amatori de romane și părinții nostalgici după "varietățile" cu Luigi Ionescu. Nu-i nimic rău în asta. Sentimentali sînt și numeroșii spectatori de telenovele, cheflii după citeva pahare, părinții cînd e vorba de copiii lor, îndrăgostiții care vin la emisiunea lui Mircea Radu, *Din dragoste*, de la *Antena 1*, și al căror mesaj e, invariabil, tot "mo-o-or de dorul tău". Ce nu înțeleg e cum se împacă acest sentimentalism duios cu ideea rasismului, a brutalității, lagărelor, terorii, proceselor politice, agresării intimității, cu zbiețele demente de amenințare. Cum se duc ei la urne fredonînd "Să nu-mi iei niciodată dragostea" și votează pentru ură și urit. (A.B.)

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură-Arte-Știință vă invităm să ascultați:

● Miercuri 13 decembrie pe Canalul România Cultural (CRC) la ora 9.50 – *Poezie românească*. Versuri de Nichita Stănescu în lectura actriței Lucia Mureșan. Redactor Ioana Diaconescu. La ora 12.30 pe CRC – *Simposion. Întâlnire cu oameni și ideile lor*. "Întâlnirile" lui Octavia Vuia cu Gabriel Marcel și Martin Heidegger. Participă Constantin Micu Stavila. Redactori Ileana Corbea și Georgeta Drăghici. La ora 21.30 pe CRC – *Literatura ca destin*. Invitatul emisiunii Gabriel Dimisianu. Redactor Anca Mateescu.

● Joi 14 decembrie pe CRC la ora 23.50 – *Poezie universală*. Versuri de Paul Eluard (105 ani de la nașterea poetului). Lectura actrița Rodica Sanda Țuțuianu. Redactor Dan Verona.

● Vineri 15 decembrie pe CRC la ora 21.30 – *Dicționar de literatură universală*. Emily Dickinson – majestatea solitudinii (170 de ani de la nașterea poetei americane). Redactor Titus Vlăjcu. La ora 23.50 pe Canalul România Actualități (CRA) – *Revista revistelor de cultură*. Redactor Valentin Protopopescu.

● Sâmbătă 16 decembrie pe CRA la ora 19.45 – *Scriitori la microfon*. Sergiu Adam. Redactor Liviu Grăsoiu.

● Duminică 17 decembrie la ora 21.30 pe CRC – *Meridianele poeziei. Pagini din lirica universală*. Thomas Merton și Ezra Pound. Redactor Liliانا Ursu. La ora 23.50 pe CRC – *Poezie universală*. Versuri de Edgar Allan Poe în traducerea lui N. Porsenna și lectura actorului Victor Rebengiuc.

● Luni 18 decembrie pe CRC la ora 9.50 – *Poezie românească*. Versuri de Vintilă Horia în lectura actorului Victor Rebengiuc (85 de ani de la nașterea poetului). La ora 20.15 pe CRC – *București, istorii scrise și nescrise*. Pe strada Scheii de Jos, în cartierul Marca Domnului. Colaborează Flavia Cosma. Redactor Victoria Dimitriu. La ora 21.30 pe CRC – *Lecturi în premieră*. "Lespezile memoriei", roman de Nicolae Sinești (frag.). Redactor Ion Filipoiu.

● Marți 19 decembrie pe CRC la ora 12.30 – *Dicționar de literatură română*. Scriitori de ieri: Cezar Bolliac; Curente și reviste literare: "Buna Vestire". Colaborează prof.univ.dr. Paul Cornea și Ion Hangiu. Redactor Eugen Lucan. La ora 20.40 pe CRC – *Înregistrări din Fonoteca de Aur*. Vintilă Horia. Redactor Gabriela Nani Nicolescu.

OCHEAN de Paul Miron

Domnul întunericului e aproape

SINISTRAȚII de la Gomora își refăcurează casele în foarte scurt timp. Proprietarul noilor locuințe era un comitet format din negustori pricepuți și cinstiți, în minoritate; majoritatea o aveau fariseii și fiii minciunii. Un reprezentant al Celui de Sus conducea ședințele, răspundea de averea asociației, controla contabilitatea zilnic și raporta mai sus.

Spre supărarea lui Uriel, rîndul ajunsese la el, trebuia să preia acest post. Se ducea tocmai la teatrul refăcut, "Cenușa", care avea o aripă de oaspeți speciale pentru protipendadă. Unsprezece bancheri îl așteptau nerăbdători. Capătase două camere la machiaj pentru uzul sau personal. Se decise să guste moliciunea unui fotoliu, cînd o femeie cam bontoacă intră sclipind de voiciune, guruind vorbăreață ca un hulub moldovenesc. Fără să-l întrebe, îl legă la gît cu un fel de cearșaf, îi trînti o doză mare de spumă în obraz și, ascuțind un brici pe cureaua de la șold, se puse să-l bărbierească. Revoltat de tratamentul fulger, Uriel dădu să protesteze, dar în loc de vorbe îi ieșeau din gură clăbuci. Cînd își recapătă vorbirea încurcată de zborul micilor baloane, se smunci de pe scaun, riscă să cadă pe dușumea, dar cele cîteva cuvinte pronunțate o siliră pe biata femeie să plîngă: "Vă jur că n-am știut că nu vă place. Dar ce să fac? Pot eu să lipesc țepi așa de frumoși pe obrazul dv.? Uriel cugetă. Nu mai era nimic de făcut. Dar fiindcă se simțea chipurile rînit în amorul propriu, vorbi: "Știi d-ta cine sînt eu?" Femeia dădu din cap: "Nu." - "Nici n-am să-ți spun. Vei strînge tot ce mi-ai ras de pe pielea mea și două săptămîni îl vei bea în ceai, în fiecare zi, la răsăritul soarelui." În fundul sălii chefua o echipă bine organizată de sabotori. Țipau, rîdeau, cîntau, toate acestea pentru a-l deranja pe Uriel. Între ei se lefaia agentul lui Lucifer.

Precum hazardul ne marchează evenimentele nebanuit de importante din istoria omenirii, mînat de același impetus apărău dl. Nelu care se amestecă în dezbaterile problemei, dînd impresia că o rezolvase înainte de a o fi auzit. Socoti: "Dacă vrei să te însănătoșești grabnic, bea ceai din coada unei vulpi sau din țepii unui mistreț." Metoda sa fu acceptată imediat, numai că în loc de ceai au preferat la o altă băutură miraculoasă, ce le deschise mintea fără să îngreuneze trupul. Cînd cele trei sticle de țuică se terminară, s-au despărțit ca prieteni.

Norocosul chibiț pretindea peste tot, că el l-a convins pe Uriel să vorbească la clubul nostru.

În ziua fixată, o mulțime înfrigurată aștepta în amfiteatrul în care arhanghelul mai ținuse două conferințe. Un băiat, desigur student la teologie, discuta la ușă cu serafimul de serviciu. Văzîndu-mă așa de palid, școlarul mă întrebă îngrijorat: "Ce s-a întîmplat? Sînteți bolnav?" - "Am intrat cu un picior, mai bine zis cu un ochi, în rai. Asta costă cîteva exerciții duhovnicești." Nu înțelegeam de ce îmi tremurau buzele. Nelu îmi suflă la ureche: "Nu te teme păsărică, pasărea din pom nu pică!" Repetai versul său care pentru prima dată mă mișcă, dar neliniștea nu mă părăsi. Auditorii coborîți de la sferile înalte ale istoriei sfinte în banala sală, se întrebau: "Ce s-a întîmplat? Unde e Îngerul?" Domnul cel cu blana de iepure mi se păru cunoscut. Nu era simpatic. Fară rușine striga "vrem banii înapoi", deși nu plătiesc nici un șvanț pentru intrare. Aveam timp destul. Teologul s-a oferit să ne conducă prin subteranele bucureștene, totul era bine aranjat. Sau nu? În orice caz, eram sigur că absența arhanghelului nu era prevăzută în program. Aveam impresia că mă arată toți cu degetul, că mă înconjoară huiduindu-mă că n-avem orator. Am vrut să explic, nu știu ce. Cercul se strîngea. Nu mai puteam să fug. Atunci, am avut o idee strașnică: "Pur și simplu am leșinat".

POLIROMNOUTĂȚI
decembrie 2000Daniel Bounoux
**Introducere în științele
comunicării**Rainer Maria Rilke
**Elegiile duineze • Sonetele
către Orfeu** (ediție bilingvă)Peter Sloterdijk
Critica rațiunii cinice (vol. I)***
Zalmoxis. Revistă de studii religioase
vol. I-III (1938-1942)John R. Searle
Realitatea ca proiect social

În pregătire:

Șerban Foarță
William M. Johnston
George Ene (coord.)Opera somnia. Antologie de versuri
Spiritul vienez
Filosofia politică a lui John Stuart MillComenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

CARTEA
AMERICANĂ

prezentată de
Andreea
Deciu

O Europă interioară

ÎNTR-UN interviu dat cu ani în urmă, Susan Sontag, pe atunci încă prea puțin cunoscută publicului american, declara ca dorința ei supremă este de a deveni ceea ce francezii numesc *écrivain*, scriitor care scrie despre orice. Judecând după diversitatea cărților sale — eseuri despre interpretare literară, fotografie, imaginația pornografică, Sida, dar și romane și piese de teatru — Sontag și-a atins scopul. O bună par-

Susan Sontag, *In America*, Farrar, Straus & Giroux, 387 pag., 2000.

te dintre eseurile sale au apărut pentru prima oară în "New York Review of Books", principala revistă literară de peste ocean. De curind, autoarea a sărbătorit treizeci de ani de la data publicării primului său text în "New York Review of Books", un portret al lui Walter Benjamin în care Sontag descoperă o întruchipare a spiritului saturnian. Cu prilejul acestei sărbătoriri am ascultat-o pe Susan Sontag într-o înregistrare radiofonică, citindu-și eseul. O voce gravă, chiar guturală, cu inflexiuni calde dar sobre, cu o pronunție impecabilă a numelor germane, și fără să vreau mi-am închipuit-o fizic în compania lui Walter Benjamin, chiar și a lui Adorno ori Schollem, iar apoi, pe măsură ce textul avansa, a lui Baudelaire și Proust. Insesizabil aproape, făptura care citea cu glas egal o proză superbă, deși simplă, s-a masculinizat în imaginația mea, pătrunzând într-o confrerie exclusivista de domni literari și literați. În plus, ceea ce e poate chiar mai surprinzător, s-a *dezamericanizat*, contaminându-se de un europenism

al distincției intelectuale, dar și al unei visătorii triste, precum saturniana melancolie a flaneurului despre care vorbesc Baudelaire și Benjamin. Mi-am dat seama, ascultând lectura cu voce tare, de un lucru pe care îl intuiseam vag mai de mult: farmecul scrierilor lui Susan Sontag e de import european, el provine dintr-un melanj savant de blazare și pathos, de plictis melancolic creator de subiecte stranie și entuziasm de gânditor care vrea să schimbe pe cont propriu lumea. Reflectind pe teme socotite de mulți drept marginale și uneori chiar minore, Sontag are ținuta filozofului de calibru, convins că va descoperi un adevăr esențial despre natura umană. Profund neamericană, o asemenea postură stilistică și argumentativă au făcut din autoare o figură mai curind bizară, seducătoare prin ciudățenia ei mai curind decât populară ca urmare a inteligibilității ideilor prezentate. Ultimul ei volum publicat, romanul *In America*, e în multe privințe simptomatic pentru un asemenea profil intelectual.

Personajul principal al cărții este o actriță poloneză pe nume Maryna Zalezowska, care hotărăște să emigreze în America împreună cu un alai de rude și prieteni fideli în plină glorie profesională, asumându-și riscul ca peste ocean să nu obțină decât roluri minore. Decizia ei, care pe unele dintre personaje le nedumerește, pe altele le revoltă, este tema romanului. De ce părăsește un om țara în care s-a născut? O întrebare la care credem că răspunsul e simplu: pentru că își caută fericirea și împlinirea în altă parte. Pentru că țara natală nu-l apreciază. Pentru că e curios să cunoască alți oameni, alte obiceiuri, alt fel de viață. Sontag izbutește însă să anuleze, pe rând, fiecare dintre aceste răspunsuri. În cazul actriței poloneze; oricare ar putea fi valabil, dar odată ce ne decidem asupra unuia poveștea capătă o turnură care te obligă rapid să te oprești și să te întrebi: oare? În Polonia, Maryna e celebră, iubită de public, de prieteni, de rude.

Ea trăiește în centrul unui microunivers care se constituie în funcție de visele și intențiile ei. Lumea ei nu e doar o Polonie reală, săraca și bîntuită de spectrele dictaturii, ci un univers pe care și l-a durat singură, ca proiecție a sensibilității ei, și care inevitabil o va urma pretutindeni. Din această lume interioară, răsfrîntă în exterior prin Bogdan, soțul care o adora și o însoțește ca un fel de preot devotat, dar și prin alți admiratori și prieteni fideli, Maryna nu poate emigra. Din păcate, o astfel de plecare, din ea însăși, e tocmai ceea ce și dorește. Părăsind Polonia, actrița speră să-și abandoneze propria sa identitate, iar evadind din sine ea încearcă să-și trișeze destinul, să fugă de bătrînețe, de degradarea fizică și intelectuală, de moarte. America este pentru ea simbolul eternei tinereți. Nu un spațiu real, ci o himeră consolatoare.

Dar romanul nu este o utopie a vieții fără moarte și tinereții fără bătrînețe. Odată sosită peste ocean, Maryna își redescoperă fragilitățile și vulnerabilitățile care nu rămân în Europa, ci o urmează ca și prietenii, soțul, fiul. Ele chiar sînt prietenii, Bogdan, toți cei dragi. Tragismul personajului provine din revelația pe care i-o aduce emigrarea în America: că ea nu e o făptură întreagă, autonomă, care poate fi plasată și deplasată dintr-un univers într-altul, ci un fel de punte afectivă între toți cei din jurul ei. Maryna nu există decât alături de cei care o cunosc și o iubesc, sau dimpotrivă detestă. Înainte de a fi un subiect cunoscător și apt de trăiri și aspirații personale, ea este obiectul dorinței și gândirii celorlalți. America, ca topos al depărtării și înstrăinării, nu numai că nu o ajută să fugă din ea însăși, dar chiar o obligă să se descopere și să se accepte așa cum e.

Romanul e valoros mai ales prin reflecțiile la care te îndeamnă: despre identitate și alteritate, despre loialitate și aventură, căutare și acceptare. Susan Sontag este, însă, înainte de orice o exce-

ZOON POLITIKON

"...NU există decât două feluri de relație între oameni: logica sau războiul" (II, 61). Aș fi zis că pe lângă ură și invidie - care pot fi disimulate și să nu ducă la război - există mai ales indiferență, există, tot mult, ceea ce trece drept iubire (prietenie) și mai există - excluzând legătura dintre părinți și copii - iubire (prietenie) adevărată, foarte rar. Logica în relația dintre oameni, n-am întâlnit. Cel mult compromis. Dacă nu cumva înțelegem prin logica - nu mai puțin între popoare - renunțarea, din neputință, de a-l devora pe celalalt.

N-am terminat de citit volumul al doilea, dar nu mă pot abține, într-o perioadă electorală, să nu traduc această posibilă definiție a democrației și a vieții politice în general: "Am observat că printre partizanii și adversarii unei teze oarecare (în jurul căreia se unesc) marea majoritate se compune din oameni care n-o cunosc cu adevărat" (II, 786).

Mefistofel își cunoaște clasicii. L-a citit pe Pascal. Îl parafrizează ("Le coeur a des raisons que la raison ne connaît pas"): "Absurdul își are rațiunea, pe care rațiunea o banuiește" (II, 355). Plăcerea calamburului, altceva nu văd. Rațiunea constată absurdul, de înțeles nu-l înțelege, altfel n-ar mai fi absurd. În schimb, rațiunea înțelege ceea ce *pare* a fi absurd. De exemplu, comportamentul românilor, începând din 1990.

"Spectacolul vieții politice îmi întoarce stomacul pe dos. Nu-i nici o îndoială, nu sunt făcut să mă interesez de treburile astea. M-aș abține cu plăcere dacă starea lucrurilor, mecanismul universal, n-ar fi în așa fel încât fiecare e redus la trista condiție de rezonator" (I, 1143). Oamenii politici pocnesc în capul nostru ca într-o tobă, altcum spus. Are dreptate, deși nu știe despre ce vorbește. Să fi fost el aici! Pe lângă ai noștri, toboșarii lor, de atunci ori de astăzi, niște ageamii... Mecanism universal? Se poate, dar cu specific național. Pe care atâta ni-l dorim!

A fost o vreme, spune Valéry, când politica se făcea conform unor proiecte de lungă durată. (Se spune asta despre ruși. Că ei și-ar fi propus câteva obiective pe care le urmăresc de

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Livius
Ciocârlie

veacuri. De exemplu, să ajungă la Oceanul Indian. Nu știu, e posibil. Deocamdată, nu se descurcă cu cecenii. Ce-i drept, este și într-asta un obiectiv: nu se descurcă cu cecenii de două sute de ani.)

Ca orice spirit conservator, Valéry crede că ce a fost nu mai este. Nu mai este cum a fost. "Dar lumea noastră, recunoaște el, pretinde să rezolve probleme de o complicație infinită într-un timp infinit de scurt" (I, 1141). Iei hotărârea până n-ai timp nici să clipești. Din păcate, chiar asta-i situația noastră. Proiectul de durată îl știe toată lumea. Mai sincer, mai în vorbă, toți sunt de acord. Dar abia se instalează un guvern și nici nu apucă să dea asigurări că în sfârșit etc și se și vede prins într-un hațis de complicații care, după câteva zvârcoliri, îl fac să intre într-o stare de stupeoare, de *asta-i situația și cum dă Dumnezeu*, din care nu-l mai scoți.

Scriam zilele trecute într-un articol "politic" că *politica* trebuie lăsată profesioniștilor ei. Intelectualii pot fi o instanță critică mai spuneam, iar acum mă îndoiesc. Cine s-ar fi sinchisit de părerile politice ale lui Merleau-Ponty, sau ale lui Gabriel Marcel? Și pentru a critica temeinic intelectualul trebuie să se profesionalizeze, ca Raymond Aron. Decât că nici dintre ceilalți, neinstruiți în treburile publice, mulți nu se astâmpără. Sartre a fost unul dintre ei. Aceasta fiindcă intelectualii: "Sunt excitanți sociali, cu avantajele și pericolele excitanților în general" (II, 619). De fapt, în ceea ce precede avantajele, nu se prea întrevăd. Cuvintele intelectualilor sunt "uimitoare", cum mi se pare și firesc fiindcă altfel la ce ar mai fi buni? Dar fiindcă sunt uimitoare, "politica lor (e) primejdioasă" (*ibid.*). Deci, când se amestecă fac mai mult rău.

Situația noastră e mai complicată. Noi suntem "pașoptiști", adică încercăm să trecem de la o stare precară la una de stat consolidat. Până la Brătieni, politica a fost făcută de neprofesioniști. Lucrurile s-au schimbat. Noi nu ne întorcem de la studii pariziene, mentalitatea noastră e alterată, nu avem averi care ne-ar permite să fim idealști și nu avem un statut social de superioritate, nu avem cum să-i ținem în frâu pe chilipirgii. Prin urmare, fie urlăm cu lupii, fie noi vorbim, noi auzim.

lentă povestitoare. Cartea e construită simplu, din dialoguri și comentarii auctoriale, aparte-uri ale vocii narrative, fără tehnice postmoderniste, fără complicații și ambiguități formale. Vocea narativă aparține unei persoane care o cunoaște pe Maryna la o petrecere unde fusese invitată întâmplător și unde aude diverse fragmente de conversație, bîrfă, mici certuri, pe care încearcă să le deslușească. Povestea se întru-

pează din asemenea eforturi de înțelegere, din curiozitate și lipsă de discreție. Opțiunea autoarei pentru o asemenea strategie introductivă e interesantă, pentru că îți lasă impresia că te strecoari pe furis în viața cuiva, că tragi cu urechea, fără ca pînă la urmă să înțelegi tot. Maryna este o făptură enigmatică, apropierea de ea se izbește în cele din urmă de un zid dincolo de care actele și deciziile ei sînt inteligibile. La

urma urmelor, orice făptură e un mister.

Non-americanismul lui Susan Sontag, așa cum se manifestă în acest roman, ține de o dezidilizare a Lumii Noi, devenită o fata morgana care ascunde doar temerile și visele secrete ale oricărui dintre noi. Europa e un spațiu mental și emoțional pe care Maryna îl poartă cu ea. Întocmai ca și Susan Sontag.

NĂSCUT în 1946 la Leicester, Julian Barnes și-a făcut studiile la Londra și Oxford. Între 1982-1986, a lucrat ca lexicograf la *Oxford English Dictionary*, ca ziarist la *New Statesman* și *Sunday Times*, critic de televiziune la

Observer. După 1986 s-a dedicat în exclusivitate scrisului. A scris până acum *Metroland*, *Before She Met Me* (Înainte să mă cunoască), *Flaubert's Parrot* (Papagalul lui Flaubert), *Staring at the Sun* (Cu ochii-n soare), *A History of the World in 10 1/2 Chapters* (O istorie a lumii în 10 1/2 capitole), *Talking It Over* (În discuție), *The Porcupine* (Porcul țepos) și patru romane polițiste, sub pseudonimul Dan Kavanagh. Figură marcantă a prozei britanice contemporane, Julian Barnes este ironic înaintea de toate, dar sub ironie se ascunde un lirism intens și inconfundabil.

Lidia Vianu: Faceți parte dintr-o generație de scriitori care recurg la orice mijloace, fie că e vorba de formă sau conținut (experiment, tehnic și afectiv, cu orice preț), pentru a șoca, năuci lectorul și a-l face neputincios. I-am numit pe acești scriitori Desperados. Vi se pare că vi se potrivește caracterizarea și eticheta?

Julian Barnes: Faptul că sunt considerat un Desperado mă ia prin surprindere. Da, îmi place grozav caracterizarea (cui nu i-ar place?) dar ne faceți să apărem (se pare că suntem mai mulți) ca o bandă condusă de Clint Eastwood, numai că cine ar putea să fie oare Clint, și suntem oare o bandă? Aș zice că suntem un număr de scriitori cam singuri și tăcuți, care ne deosebim mult prin ceea ce scriem. În ceea ce mă privește, sunt sigur că nu vreau deloc să șochez și nici să-mi văd lectorii neputincioși. Am o relație foarte strânsă și afectuoasă cu lectorul meu prezumtiv. Evident, câteodată îmi place și mie să mă joc cu ce știu și ce așteaptă el de la mine. Îmi place să redau realitatea în întreaga ei complexitate năucitoare, dar nu văd în cititor un rival ori o victimă. Ar fi prea comod. Și în orice caz, lectorul meu nu mă înfruntă ci îmi șade alături, contemplând lumea în paralel cu mine. Nu fac decât să discut cu cititorul ca prieten tot ce văd, tot ce mi trece prin cap.

L.V.: E drept că nu adevărați la nici un curent de bună voie, că sunteți extrem de independent. V-ați gândit cum ați descrie "mișcarea Julian Barnes"? Îndrăzneț, curioasă să știe tot, flămândă de afecțiunea cititorilor? Sau poate indiferentă, autonomă, disprețuitor ironică sau distantă (lucru de altfel extrem de neadevărat)?

J.B.: Nu m-am văzut niciodată ca o mișcare cu un singur reprezentant, ori un scriitor cu trăsături ca ale nimănui altcuiva. Prefer să văd situația mult mai concret. Scriu o carte așa cum vine, și în acel moment uit tot ce am scris înainte. Cărțile mele nu seamănă deloc între ele, fiecare are soluții tehnice diferite, problemele ei proprii tematice și formale. Din pleiada de adjective propusă, recunosc că sunt "ironic" (cum aș putea s-o neg?). Aș preciza însă că se face în mod obișnuit greșala de a deduce automat că ironia duce la compasiune. Ei bine, nici poveste. Vezi cazul lui Flaubert.

L.V.: Câmpul dvs. de bătaie este viața afectivă a personajelor. Ați vrea s-o ocrotiți (s-o păstrați tainică) dar o

sfârâmați în replici puse pe hârtie (vezi Talking It Over). Rezultă de aici ceea ce am numit emoția întârziată: o contradicție atât de incitantă încât relectura devine un sine qua non. O relectura care nu urmărește șiretlicuri de tehnică ci se insinuează în sensibilitatea labirintică a autorului. Cât din ființa dvs. puneți în aceste personaje? Există undeva în cărțile pe care le scrieți referiri autobiografice? Unde?

J.B.: Ei da, fiindcă la urma urmei viața noastră a tuturor e un câmp de bătaie, nu-i așa? Ar fi tare plicticos un roman despre personaje fără izbânzi și înfrângeri, momente bune și rele. Datoria romancierului e să arate cu degetul și în același timp să analizeze misterul. Atitudinea mea față de viața afectivă a personajelor mele face parte din actul scrisului, și e prin urmare un amestec de implicare subiectivă dar și de autocontrol în plan afectiv. Cu toate acestea n-aș crede că opera mea să fie autobiografică, în afară poate de prima treime a primului meu roman. Nu cred în roman ca o confesiune ori terapie – pentru mine asta nu e posibil, oricum. Când și când, mai folosesc câte ceva din viața mea reală, dar o fac cu totală obiectivitate, iar ceea ce rezultă e de nerecunoscut.

L.V.: Puneți preț pe sensibilitatea romancierului? Unde vedeți hotarul dintre melodramă și inovația narativă dezlanțuită?

J.B.: Sensibilitatea romancierului e ființa lui specială, ceea ce-l deosebește de alții; e bătaia inimii lui, e setul lui de amprente. Cred că sensibilitatea mea implică o gamă destul de largă de tonalități, după cum ați și indicat; în fond, așa e sensibilitatea modernă în general (deși nici Shakespeare nu era altfel).

L.V.: Romanele dvs. sunt, în parte, distopii afective (ca o absență îndrăgostită). Ar putea acesta să fie un avertisment că romanul desperado trebuie înnoit? Vi se pare familiară emoția distopică?

J.B.: Nu sunt sigur dacă înțeleg întrebarea. Scriu adesea despre partea întunecată a lucrurilor, e drept (deși până acum nu se prea ucide în romanele mele). Și apreciez sfatul din scriitorului de Cehov, "Dacă vrei să emoționezi, fii distant," adică mânuiește-ți bine tehnica, nu spune cititorului ce și cum să simtă.

L.V.: Poate că timpul cât ați lucrat la Oxford English Dictionary v-a influ-

Desperado

ențat stilul, care e în același timp năucitor de bogat în sinonime și spiritual în mod extrem de subtil. Mă gândesc că pentru Fluxul conștiinței romanul se concentra asupra stilului, care devenea erou principal. Dvs. ați revenit fără îndoială la istorie, la narațiune, însă accentul cade pe mai multe lucruri deodată. Care ar fi ele?

J.B.: Nu știu dacă OED a afectat modul meu de a scrie. Cred că a făcut din mine un mai bun jucător de Scrabble, dar numai pentru cuvintele care încep cu C, D, E, F, G. Stilul, însă, e o chestiune capitală. Cei care nu înțeleg ce înseamnă stilul cred că e un fel de lustru care dă strălucire istorisirii. Mare greșală. Stilul, forma, tema, toate în mod egal au un rol în evocarea adevărului, a realității.

L.V.: Faptul că scrieți romane polițiste vă silește să fiți cu ochii pe acțiune înainte de toate. Scrieți aceste romane cu pseudonim fiindcă intenționați să ajungeți, în restul operei, mai departe, ori în alt punct decât intriga, sau ați prefera să sărim peste acest subiect?

J.B.: Sigur, romanele polițiste sunt mai axate pe intrigă, cu toate că unul dintre reproșurile aduse romanelor mele polițiste a fost că prea au multă atmosferă, creație de personaje și stare de spirit amenințătoare, în loc să ofere acțiune. Cele patru romane polițiste ale mele au fost scrise rapid, ca relaxare. Nu le reneș, dar nu le-am recitat niciodată, așa că n-am nici o părere. Un roman îmi ia doi, trei ani de muncă; un roman polițist era gata în două, trei săptămâni. Cam acesta e gradul de importanță pe care îl acord romanului polițist.

L.V.: Printre altele, ați afirmat odată că v-ați făcut scriitor "din dragoste de cuvânt" și "din ură față de activitatea cu ore fixe." Cele două motive ar putea concentra crezul dvs.: limbajul mai mult decât alunecos și o stare de spirit de-a dreptul sfidătoare. Iubiți cuvântul dar nu-l sluiți. Vreau să spun că distrugeți toate înțelesurile convenționale, în vreme ce aparent nu faceți decât să construiți o poveste. Vreți comunicare cu cititorii dar îi reduceți la

tăcere. Vă doriți semnale de la lectori? Vă interesează ce cred despre dvs. criticii și cititorii de rând? Vă fac plăcere/ vă lasă indiferent/ vă displac interviurile?

J.B.: Da, recunosc afirmațiile, care erau însoțite și de altele în acel context. Încercam să sugerez că scrisul mi se potrivește temperamental (ceea ce nu e cazul tuturor scriitorilor), și că sunt profund legat de roman ca formă de artă. Nu cred că îmi reduc cititorii la tăcere (nu mai departe cazul dvs., nu-i așa?). Primesc multe scrisori de la cititori. Interviuri? Le îngădui, dar nu-mi fac nici plăcere nici neplăcere. Evident, depinde de întrebări. Mi se pare, totuși, că obsesia recentă de a pune artistul să explice ceva de îndată ce creația s-a încheiat e cam absurd. Iar artiștii nu se prea pricepe la asta, oricum.

L.V.: Considerați că romanul "fi va supraviețui și lui Dumnezeu." Izvoarăste oare vitalitatea lui din limbă, intrigă sau o tehnică ce trebuie permanent inovată? Este inovația un factor ce mărește sau reduce șansa la supraviețuire a romanului?

J.B.: Da, chiar cred că Dumnezeu a fost născocit de un romancier (deși mă mai pot răzgândi, dacă am un semn de la Dumnezeu cum că nu-i așa). Ca toate formele de artă, romanul trăiește prin inovație. Cred totuși că va supraviețui prin adevărul pe care îl redă (specia noastră iubește în egală măsură iluzia și adevărul), și datorită faptului că alte forme de artă nu pot reda adevărul așa cum o face romanul. Filmul e un rival miraculos, care e mai bun pe alocuri, dar care nu se poate pune cu romanul când vine vorba de coerență interioară, viață afectivă, reflexie, interioritate – pe scurt, cu experiența lecturii, intimă, înșingurată și intensă.

L.V.: Flaubert's Parrot ilustrează hibridizarea genurilor literare. Amalgamați roman, poezie, dramă, critică și istorie literară, chiar lucrări ale studenților. Construiți o istorie în istorie, includeți o epocă în alta, personajele se topesc într-unul singur, care până la urmă e însuși autorul. E oare acest eroul principal al romanelor dvs., o inteligență histrionică ce ascunde în fapt

EDITURA UNIVERS

Salman Rushdie

Copiii din miez de noapte

"E greu să-l compari pe Rushdie cu Márquez, Conrad, Joyce sau Borges. Dar parcă a luat ce era mai bun de la fiecare."

New York Review of Books

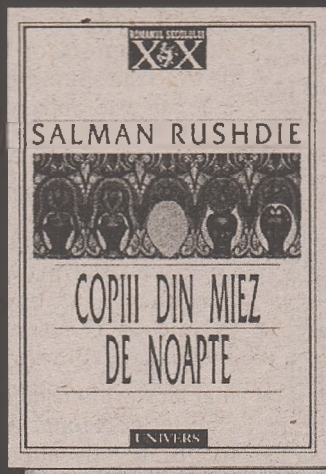
"Copiii din miez de noapte? O simfonie a cuvintelor, imaginilor și ideilor."

Kazuo Ishiguro

"Un roman extraordinar, la fel de important pentru India modernă pe cât este *Toba de tinichea* pentru Germania."

London Review of Books

BOOKER PRIZE
JAMES TAIT BLACK PRIZE
BOOKER OF BOOKERS

Puteți comanda această carte la adresa: Editura UNIVERS, Piața Presei Libere nr. 1, 79739, București - ROMANIA sau la tel.: 01/665.6725, 01/224.4640

SAU NU?

o sensibilitate introvertită la maximum? Mai putem vorbi în romanele dvs. de un autor camuflat, așa cum era James Joyce, de pildă?

J.B.: Cred, la fel ca Flaubert, că romancierul trebuie să fie în operă ca Dumnezeu în univers, omniprezent dar invizibil. Flaubert a reușit să fie mai invizibil ca mine. Romanul trebuie să curpindă cât mai mult cu putință. Dacă tema mea îmi cere să recurg la elemente non-narative, de ce nu – dar va exista întotdeauna o forță modelatoare narativă care să închege elementele non-narative.

L.V.: Sunteți, cred, un desperado al narațiunii scânteietoare. Mesajul dvs., însă, este mai profund decât atât. Unde considerați că se oprește umorul (dacă se oprește vreodată) pentru a ceda locul unei seriozități sfâșietoare? Cum ați formula trăsătura dvs. definitorie, cea caracteristică ascunsă, esențială, pe care nu putem decât s-o bănuim timid, chiar și atunci când stăm de vorbă cu dvs.?

J.B.: Consider că gluma e un mod de a fi serios; dar poți fi serios și cu seriozitate. În fond, cultura britanică nu e un monolit, ori, cum e cultura franceză, împărțită pe genuri. Comparați-l pe Shakespeare cu Racine. Noi toți – romancieri și dramaturgi – ne tragem din Shakespeare, pentru care nebunul e înțelept iar înțeleptul nehibzuit. Sau – și mai portiv – omul e un amestec din cei doi și e în egală măsură supus greșelii ori răsplătit cu calea cea dreaptă.

L.V.: În Flaubert's Parrot, faceți roman polițist dintr-un text aparent de critică literară. Ce tip de critici vă sunt simpatici? Între deconstructivism și restul "-ism"-elor (v. cât îi era de nesuferit lui Eliot ceea ce el numea "Leavisism"), care e calea de urmat? Până unde poate merge criticul cu analiza romanelor dvs. fără a-l irita pe autor?

J.B.: Îmi sunt simpatici criticii modești, atenți, copleșiți de îndoieli; aceia care fac ce e mai greu, adică descriu romanul și mecanismele lui – aceia care îi simt pulsul și îi identifică vocea specifică, înțeleg ce nu e evident. Majoritatea criticilor dau rasol în prezentarea intrigii pentru a ajunge la punctul de interes pentru ei, judecata lor înaltă. Această judecată ar trebui să se desprindă dintr-un rezumat al cărții. Marele critic și nuvelist englez V.S. Pritchett a înțeles acest lucru. Când îi citesc critica, unii cred că nu face decât să descrie ce se petrece în Turgheniev ori Cehov. De fapt avem de-aface cu critică literară strălucită, ba chiar cu aprecieri despre viață. Până unde poate merge criticul cu analiza romanelor mele fără să mă irite? Până unde vrea, fiindcă nu mai citesc critică despre ce scriu eu. Cândva mă făcea să mă simt important, dar nu m-a ajutat câtuși de puțin să-mi scriu vreo carte. Am renunțat. E cu mult mai ușor să te lași de critică decât de băutură sau de fumat, credeți-mă.

L.V.: Romanul dvs. Staring at the Sun e și un poem epic. În Talking It Over experimentați amestecul de narațiune și teatru. Aici topiți proza în poezie. E un roman care creează cititorului o stare de spirit binecuvântată. Apoi intervine ironia, care însufletește reprezentarea și reînvie intriga, ca pe Frumoasa din Pădurea Adormită. De la simbol la distopie, parcurgeți toată gama de emoții. Ați scris vreodată poezie? Vă gândiți poate să scrieți de acum încolo? Ca prozator cu precumpănire ironic, ce importanță acordați lirismului?

J.B.: Da, am scris ceva poezie, cam de la șaisprezece la douăzeci și cinci de ani. Dar era slabă. Era o poezie prozică și discursivă. Cred că scriu mai bine proză lirică decât poezie prozică.

L.V.: O ultimă întrebare: cât anume știți despre realitatea comunistă pe care ați descris-o în The Porcupine? Ce înseamnă pentru dvs. căderea comunismului?

J.B.: M-am născut în 1946, deci sunt copil al Războiului rece. Am studiat rusa la școală și la facultate. În 1965 am făcut o lungă excursie cu prietenii – am condus din Anglia, prin Germania și Polonia, până-n Rusia, Leningrad, Kiev, Odesa, apoi în România, Ungaria, Cehoslovacia și înapoi acasă. Am vizitat din nou România în 1979 – în țara dvs. am cerut-o în căsătorie pe soția mea. Am fost de două ori în Bulgaria, o dată în ajunul căderii comunismului, a doua oară chiar când acesta se prăbușea. Cunosco deci împrejurările. Când scriam *The Porcupine*, m-au ajutat prietenii bulgari cu amănunte. Văd căderea comunismului ca pe o împlinire fericită, dar mă îngrozește ceea ce a urmat – sentimentul festiv de victorie al Occidentului, pierderea ideilor bune și adevărate ale Stângii (opuse tendințelor totalitare), terorismul violent al sistemului capitalist în expansiune.

Interviu realizat de Lidia Vianu

8 noiembrie 2000

Români în Sacramento

CLĂDIT pe cei 50 de mii de acri donați de guvernul mexican unui emigrant elvețian, Sacramento a devenit în 1854 capitala Californiei fără să fi ajuns vreodată și o adevărată metropolă a ei.

John Augustus Sutter - noul proprietar - și-a construit acolo un fort, acum restaurant, și l-a însărcinat pe un tâmplar - J. W. Marshall - să facă la Coloma un joagăr cu care să-și valorifice pădurile. Acolo, în 24 ianuarie 1848, Marshall a descoperit ceva neașteptat, niște fărâmițe strălucitoare în pământ, cele care vor naște *goana după aur*, vor crea orașul, vor îmbogăți California și-l vor ruina pe Sutter.

Deși e doar la șase ore pe autostradă la nord de Los Angeles, nu știu când și cum aș fi ajuns la Sacramento, dacă doamna Negrilă, profesoară de română, pe care nu o cunoșteam, nu m-ar fi invitat la un simpozion unde să fac o trecere în revistă a literaturii române (în zece minute!).

Și așa a apărut în viața mea domnul Liviu Apahidean, care din simpatie pentru familia Negrilă - foștii lui chiriași de acum 16 ani - s-a oferit să mă ducă la Sacramento. "Trebuie să-i ajutăm", mi-a spus el. "E prima dată când încearcă să facă asta și sigur că nu poate să fie chiar un succes, dar întotdeauna e bine să începi".

Am ajuns în fața unei case noi, cu etaj, lângă care familia Negrilă cumpărase încă o parcelă în care reinventase grădina de la Zalău. Cu orătanii cu tot.

Foarte multe camere, foarte mulți copii - cel puțin șapte - și foarte multe computere - cel puțin douăzeci. De altfel, una din încăperi era organizată ca o adevărată clasă: vreo șase mese lungi puse în paralel, cu bănci în spatele lor. Într-adevăr, acolo domnul Negrilă (și el profesor în România) ținea lecții pentru enoriașii bisericii (penticostale? nu sunt sigur) căreia aparținea.

Am plecat să vedem sala unde a doua zi, joi, între unsprezece și două, trebuia să se desfășoare evenimentul. De ce joi și de ce la aceste ore? Atunci li se oferise organizatorilor posibilitatea să folosească gratuit un spațiu în care vreo 140 de americani puteau să afle ceva despre România. Ceva în afară de Dracula.

Când am deschis ușa și am văzut acolo vreo patruzeci de persoane - majoritatea tineri - mișunând dintr-o parte în alta, aranjând pe pereți panouri cu fotografii, atârnând costume naționale, năframe și benzi tricolore m-am simțit mai român ca oricând. Și bineînțeles, că împreună cu domnul Apahidean am sărit și noi să le dăm o mână de ajutor.

"Ne vedem mâine la șapte" (dimineața), le-a spus doamna Negrilă și ne-am întors acasă, unde băieții - fiecare în camera lui - lucrau la computere. Cel mai mare pregătea grafica pentru ilustrarea comunicărilor (*power point*), proiectarea unor imagini sau a unei fraze esențiale pe perete. Alt băiat organiza benzile sonore, iar tatăl lor multiplica programele pe hârtie laser, în culori, cinci pagini în două sute de exemplare. "N-o să le citească", era el conștient de inutilitatea activității lui, "dar dacă nu le facem n-o să fim la nivel".

Temele principale ale simpozionului erau: limba noastră e latină (nu suntem ruși) iar în România există și industrie și artă, nu numai delată și vampiri.

Se făcuse ora unu și cel cu benzile sonore s-a mutat în altă cameră, așa că am încercat să mă culc. Cel mai mult mă îngrijora participarea americanilor la acest eveniment dedicat culturii românești într-o zi de lucru, la niște ore atât de nepotrivite. Vedeam în sală câțiva bătrâni cărora li se vor spune lucruri care nu-i interesau, tușind tot timpul și plecând discret unul după altul. Oricum, am învățat mai multe strofe din *Lucefărul* în excelenta traducere a lui Adrian George Săhlean. N-am

putut adormi. Peste tot se deschideau și se închideau uși. Toată familia era în febră.

A doua zi, la zece și jumătate, am plecat spre sală cu aceeași strângere de inimă. N-o să vină nimeni.

Când mi s-a deschis o ușă de serviciu (trebuia să bați ca să ți se deschidă dacă erai român), am rămas pur și simplu stupefiat: în fața mea era un bărbat superb, îmbrăcat într-un costum național, și în spatele lui se vedea o cu totul altă sală. Mese, cu sticlă imaculată și cu șervețele învăluind tacâmuri, legate cu bentițe tricolore, în fața fiecărui scaun. Vaze cu flori. Iar lângă intrare se întinsese o masă lungă plină de tot ce un gurmand își poate imagina: sarmale, salate, pui la grătar, cârnați, plăcinte cu carne etc. Și, din nou, foarte mulți tineri. Imaginea organizațiilor românești din America e una care se confundă cu Gerovitalul. Nu însă și în Sacramento. Aici se agitau și participau la eveniment bărbați și femei în plină vigoare, fete foarte tinere și chiar și copii.

Febra pregătirilor continua, dar se făcuse deja ora unsprezece și doamna Negrilă a dat primul avertisment: "În zece minute toți românii trebuie să iasă în curtea interioară. Au venit mai mulți decât câte locuri avem în sală".

Într-adevăr, i-am văzut: peste două sute de oameni, aliniați cuminiți pe patru rânduri, așteptând să intre.

Bineînțeles că primele comunicări s-au făcut în zumzetul celor care își umpleau farfuriile și-și căutau locuri la mese. Degeaba imaginea lui Vlad Țepeș și informațiile despre încoronarea de la Alba Iulia.

Din fericire, exact când totul s-a liniștit, a apărut o frumoasă doamnă în costum național, încinsă cu un tricolor trecut și peste umăr, Marry Jeanne Pop, prezentatoare la televiziune, a doua generație născută în America, pe care bunicii o învățaseră românește. După ce a electrizat sala într-o engleză fără accent, a cântat "*a capella*" "Doină-doină cântec dulce".

Balanța se inclinase în favoarea noastră.

Dar nu puteam să fac o prelegere în condițiile în care cei din jur asimilau sarmale și se pregăteau să treacă la dulciuri. Le-am și spus asta. Și pentru latinitate, le-am povestit cum în tren de la Torino la Milano vorbeam cu Horea Popescu iar un feroviar italian ne-a întrebat dacă venim din Sardinia. Când i-am explicat că suntem români, ne-a spus că suntem fericiți, că trăim într-o țară comunistă, unde banii nu se cheltuiesc pe reclamă și ne-a invitat la el acasă. Nu și spre bucuria soției. Le-am spus apoi invitațiilor și despre filmările din Chile, unde vorbeam spaniolă fără s-o fi învățat, am trecut la Dimitrie Cantemir și am sărit la Eminescu.

Geniul lui Eminescu a funcționat și de astă dată. Toată sala a înlemnit. Nu s-a mai auzit nici o mișcare. Toți ascultau. Comunicau cu inefabilul, cu melodia, cu imagistica și cu magnetismul *Lucefărului*. Înainte de-a pleca, patru invitați mi-au cerut numele autorului și titlul cărții.

Au fost foarte multe comunicări. Poate chiar prea multe. Despre oamenii de știință, muzică, pictură, despre folclor, geografie și turism. Între ele au fost și "manifestări artistice", mai ales dansuri - doi profesioniști, unul era cel care mi-a deschis ușa - și au fost și niște copii în jur de opt-zece ani, un băiat și verișoara lui care jucau și hăuleau de mai mare dragul.

În drum spre Los Angeles, domnul Apahidean mi-a șoptit confidențial (după atâtea mile cum să nu devenim apropiați?): "Nu m-am așteptat. Dacă nu-i țineau la coadă... Dar și așa... Poate, mai puține comunicări. Însă nu putem să nu recunoaștem că a fost un succes". Iar după alte două curbe s-a întors spre mine: "Sper că la anu' o s-o facă la Universitate. Veniți? Acu' că au început, trebuie să-i ajutăm".

Mihai Iacob

"Disgrace" de J. M. Coetzee

C U romanul *Disgrace* (*Dizgrație*), J. M. Coetzee a devenit primul scriitor căruia i s-a acordat al doilea Booker Prize, în 1999. Prima dată a fost în 1983, cu romanul *Life and Times of Michael K.*, care descrie viața unor personaje contemporane cu perioada în care regimul de *apartheid* se prăbușea, dramele lor ireparabile, dar trăite cu demnitate. Pentru tânărul grădinar Michael, care străbate o țară bântuită de război ca să-și ducă mama acasă, în satul de baștină, moartea aeesteia pe drum este o tragedie mult mai profund simțită decât macrocosmosul brutal în care trăiește, și în care nici suferința personală, nici experiența închisorii nu-l fac să-și abandoneze demnitatea.

John Michael Coetzee este un autor sud-african pentru care - ca și pentru scriitorul britanic de origine poloneză Joseph Conrad, deși în alte condiții - engleza nu a fost ceea ce se numește de obicei limbă maternă, chiar dacă era limba mamei sale. Opțiunea pentru engleză, mai degrabă decât Afrikaans, ține pe de o parte de educație, pe de altă parte de conștiința că această limbă, cu o bogată istorie literară, oferă posibilitatea unui interculturalism tematic. Romanele sale precedente dialoghează cu teritorii și epoci istorice dintre cele mai diverse, practicând, pe lângă aluziile intertextuale multiple, un comentariu metafictional omniprezent, care nu ne lasă să uităm formația sa ca profesor de literatură.

Ca și Samuel Beckett, despre a cărui operă a scris, Coetzee optează pentru un stil lipsit de ostentație, de o sobrietate aproape rece, dar în care dramele umane sunt codificate cu o discreție care le face să aibă un impact cu atât mai mare. Dar, dacă în romanele mai timpurii, cum ar fi *Foe* (1987) și *Master of Petersburg* (1994), există un dialog stilistic evident cu autorii ale

cărora opere îl inspiră - Daniel Defoe și Feodor Dostoievski -, *Disgrace*, în schimb, reiterează teme banale, care par, la prima vedere, a nu aduce nimic nou, dar ele reprezintă tocmai procedeele ale de autor pentru a vorbi despre chestiuni abordate, de obicei, pe un ton mult mai aprins: relațiile dintre indivizii de aceeași rasă, dar și dintre cei de rase diferite, în Africa de Sud.

Disgrace e un roman despre felul în care dramele individuale se întrepătrund cu cele colective. Sau, mai precis, despre felurile în care se poate pune problema responsabilității morale a albilor în Africa de Sud. Chestiunea diferențelor de rasă inerente, discutate obsesiv ori de câte ori e vorba, într-un sens sau altul, despre această țară, este imaginată de Coetzee ca o variantă a diferențelor dintre oameni. Într-adevăr, înainte de a fi confruntat cu șocul personal al atacului fermei fiicei sale de trei bărbați negri, profesorul David Lurie s-a făcut și el, la rândul său, vinovat de o violență morală asemănătoare. Evenimentul căruia i se datorează concedierea sa de la Universitatea Tehnică din Cape Town, aventura cu o studentă, Melanie Isaacs, îl face pe Lurie vinovat nu numai de o lipsă de simț al realității, o tentativă de a combina viața reală cu opera poezilor romantici (pe care o predă și despre care scrie,) ci și de grava eroare de a profita de puterea pe care o are, prin poziția sa de profesor.

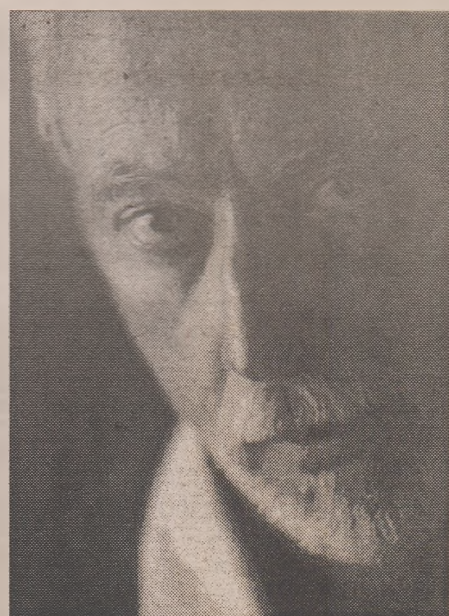
Concediat de la Universitate, Lurie își găsește refugiu la ferma fiicei sale Lucy, în Salem, Eastern Cape. Încercând să-și găsească locul și să-și reimagneze, în termeni noi, relația cu fiica sa, fostul profesor de literatură descoperă că viața poate fi formată din preocupări ca acelea ale lui Bev Shaw, de la clinica veterinară, a cărei funcție e să le aducă o moarte ușoară animalelor ce nu mai pot fi salvate. Încercând să se

face util, Lurie aruncă apoi cadavrele în saci negri de plastic, meditănd asupra asemănarilor surprinzătoare dintre condiția acestor animale și cea a oamenilor, cu ale căror vieți se jucase și el, până nu de mult. Politica simplă a acestor fermieri care încearcă să fie corecți cu animalele îi revelă sensul unor adevăruri cum ar fi cel ce reiese din povestea pe care Lurie i-o spune lui Lucy: despre câinele care, fiind pedepsit ori de câte ori simțea prezența unei femele în jur, învață să-și urască propria natură. În egală măsură, oamenii și animalele au dreptul la libertate.

Viața din Eastern Cape pare a nu se ridica niciodată dincolo de limitele unei banalități acceptate de toată lumea ca normalitate. Aventura potolită, lipsită de pasiune, a lui Lurie cu Bev Shaw face parte din ingredientele acestei normalități. Dar siguranța aparent fără greș a acestei lumi poate fi și ea tulburată, așa cum o dovedește evenimentul care, pentru prima dată, îl apropie cu adevărat pe Lurie de fiica sa: atacul fermei și violul acesteia.

Felul în care se modifică viața femeii albe violată de trei negri devine, din acest moment, tema principală a romanului. Dintr-o poveste a amorurilor tardive ale unui profesor de literatură romantică, acesta se transformă într-un adevărat studiu psihologic despre responsabilitatea albilor în Africa de Sud. Gestul lui Lucy de a păstra copilul, rezultatul viu al violului, este o afirmare de mare forță a conștiinței acestei responsabilități.

E vorba, totuși, de un roman, și nu de un manifest politic. După cum recunoaște Coetzee într-un interviu pentru BBC, imediat după câștigarea premiului Booker, Lucy reprezintă o poziție extremă, puțin comună. Nu e reprezentativă, dar e o poziție care ia foarte în serios statutul și obligațiile morale ale albilor în Africa de Sud. Într-adevăr,

hotărîrea lui Lucy de a nu acționa împotriva copilului care, însă, îi va aminti toată viața de trauma prin care a trecut, este un act suprem de responsabilitate, dar și o încercare personală de a anihila, împreună cu diferențele rasiale cărora li se datorează această experiență, și propria-i suferință. Dorința ei de a fi o mamă bună este o metaforă a credinței în posibilitatea de a transforma răul în bine, conflictele în dragoste, moartea în viață.

Scopul principal al autorului e de a exprima cu toată sinceritatea o experiență de viață reală, nu o imagine pesimistă a unei țări ai cărei locuitori sunt împărțiți în tabere separate de inamicității ireconciliabile. Cu toate acestea, deși separatismul post-apartheid e prezent numai prin sugestii extrem de fine, el reprezintă fundalul pe care se proiectează evenimentele romanului ca și profilul psihologic al personajelor sale.

Din acest tablou face parte și moralitatea protestantă rigidă a membrilor familiei Isaacs, pe care Lurie îi vizitează în orașul George, ca să le explice mobilurile afective ce au stat la baza aventurii sale cu Melanie. Atitudinea simplă, îngrădită de reguli, după care acești oameni își conduc viața, reprezintă cealaltă extremă în raport cu artificialitatea erudită a vieții lui Lurie, pentru care, multă vreme, noua operă pe care o scrie, *Byron în Italia*, are mai mare importanță decât viața de zi cu zi. Mai aproape de conștiința realității este vecinul lui Lucy, Petrus, care îi oferă acesteia, în spiritul unui tradiționalism patriarhal pur, o alianță matrimonială menită să-l urce pe el pe scara socială, acordându-i în același timp ei un statut respectabil în societatea plină de prejudecăți în care trăiește, și în care, ca lesbiană, oricum ocupă un loc incert.

Cartea e lipsită de entuziasmul erudit al romanelor mai vechi ale lui Coetzee, provenit din fascinația unui intertextualism elevat care îl situează pe autor pe un nivel compatibil cu cel al principalelor sale influențe, autorii clasici de la care pornește și pe care adesea îi rescrie. Cu toate acestea, *Disgrace* - cu tonul său potolit, ușor pesimist, oglindind dezamăgirea existențială a unui om care crede în iubire și în artă, dar care a trecut de mijlocul vieții fără a întâlni marea iubire și fără a-și fi scris marea operă - e un roman greu de uitat. El rămâne în memoria cititorului ca un mod alternativ de a exprima tulburările de adâncime pe care prejudecățile de diferite feluri, preluate fără discernământ, le pot crea în viețile oamenilor. Fericirea poate veni din satisfacția de a fi curmat suferințe precum acelea ale câinilor lipsiți de speranță, cărora Bev Shaw le administrează, cu seringă eutanasică, moartea. Dincolo de asta, pare a spune Coetzee, există prea puține adevăruri absolute.

Maria-Sabina Draga

Adevărata istorie a lui "Moby Dick"

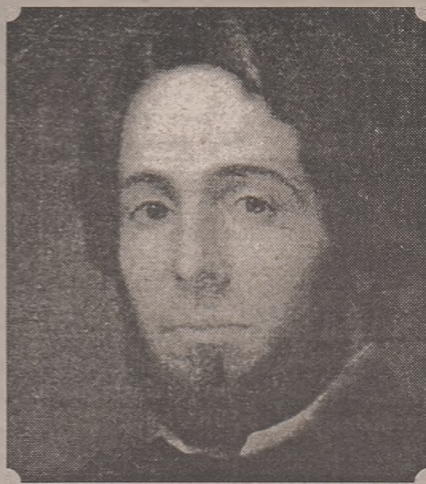
P ÎNĂ AZI, puțini exegeți s-au aplecat asupra originii și surselor de inspirație ale celebrisimului roman *Moby Dick* de Herman Melville. O face Nathaniel Philbrick - istoric american al marinei, care locuiește la Nantuket (Noua Anglie) și conduce Centrul de studii maritime Egan - în cartea *Adevărata istorie a lui Moby Dick*. El dezvăluie că în spatele romanului simbolist și baroc, intrat în panteonul literaturii universale se ascunde de fapt "unul din marile dezastre maritime ale secolului trecut: distrugerea balenierei Essex de către un cașalot uriaș, la 20 noiembrie 1820". Anchetind ca un veritabil detectiv, Philbrick a ajuns la mărturia de 128 de pagini făcută de secundul navei, Owen Chase, și intitulată *Povestirea naufragiului balenierei Essex*, mai mult, a descoperit în podul unei case și un vechi carnet cu însemnări ale unui fost mus de pe balenieră, Thomas Nickerson. A aflat, de asemenea, că pe la 1840, tânărul Melville s-a angajat el însuși pe un vas de pescuit balene, *Acushnet*, unde din echipaj făcea parte și un anume William Henry Chase, nimeni altul decât fiul lui Owen Chase. Colegul i-a împrumutat tânărului romancier manuscrisul aventurilor tatălui său. "Lectura acestor întâmplări extraordinare a avut un mare efect asupra mea" - notează Melville, care și-l ia drept model pentru căpitanul Ahab pe secundul de pe *Essex*, obsedat de un cașalot neobișnuit. Transformându-l pe Owen în Ahab, Melville își dă seama că atinge miticul.

Dar, mai relevă Nathaniel Philbrick în cartea sa, tragedia echipajului de pe *Essex* nu a fost folosită decât în parte de autorul lui *Moby Dick*. Marinarii scăpați cu bărci de salvare din naufragiu s-au refugiat pe o insulă pustie unde, innebuniți de foame, s-au mîncat între ei. Supraviețuitorii au povestit

acest episod de canibalism, care a făcut senzație în America anului 1820 și care figurează și în manuscrisul lui Owen Chase. Pe Melville, macabru nu-l atrăgea. În schimb, Edgar Allan Poe, care citise și el în 1837 însemnările lui Owen, a folosit cea mai cumplită experiență a vânătorilor de balene de pe *Essex* în *Aventurile lui Gordon Pym*.

Istoricul american găsește în paginile celebrului roman destule detalii preluate de la Owen și Nickerson, dar sensul simbolic al confruntării între balena albă și căpitanul Ahab se datorează exclusiv geniului lui Melville. Dezvăluirile de acum nu aduc nimic în plus capodoperei. Ray Bradbury, care a fost în 1956 scenaristul lui John Huston pentru adaptarea cinematografică a lui *Moby Dick*, a declarat recent în "Le Figaro" că, pentru el, tema romanului lui Melville e o vânătoare a lui Dumnezeu, și în acest sens a gândit cu Huston filmul: căpitanul Ahab urmărește balena albă ca și cum ar fi vorba de-o divinitate. Toate datele se îmbină perfect pentru această interpretare. Și cînd te gîndești că, la sfîrșitul secolului trecut, Melville era considerat un simplu "cronicar al vieții maritime"! (A. B.)

(Adaptare după "Le Figaro Littéraire")

Sfintul fum

● Cititorii hispanofoni au trebuit să aștepte 15 ani pînă să poată citi în limba lor o bijuterie publicată în engleză, la Londra, în 1985 de către cubanezul disident Guillermo Cabrera Infante și intitulată *Holly Smoke*. Pornit ca un articol despre cele două pasiuni ale scriitorului, trabucurile și cinematograful, eseul s-a amplificat pe parcursul scrierii, ajungînd la 300 de pagini de imn închinat tutunului. Apariția cărții a coincis cu campania anti-tabac dezlanțuită în SUA și extinsă și în Europa, dar acum se pare că havanele au revenit la modă, astfel încît *Holly Smoke* a fost reeditată în America și tradusă în Spania sub titlul *Puro humo*. Traducerea spaniolă făcută de autor diferă mult de originalul englez, datorită dificultăților de a echivala jocurile de cuvinte, despre care Cabrera Infante spune că fac parte și ele din vicile sale, alături de fumat și femei. "Am luerat mai mult la traducerea asta, pentru care mi-au trebuit 15 ani, decît la *Trei tigri triste*, fiindcă eseul era gîndit în engleză. A trebuit chiar să cer ajutorul unui

Volubilă, ironică și cultivată

● Romanciera A.S. Byatt, deținătoare a unui Booker Prize, în 1990, pentru *Possession*, are talentul unei pictorițe (inclusiv de moravuri), dublat de un delectabil simț al umorului (englezesc). Erudită, inteligentă și cu o privire pătrunzătoare, ea restituie toate nuanțele realității contemporane și romanele ei se bucură de succes nu doar în Anglia. După ce *Fecioara în grădina* s-a vîndut în tiraje de invidiat în lumea anglofonă și în traduceri, Antonia Byatt și-a reluat eroina vo-

lubilă și cultivată de acolo într-un nou roman, *Natură moartă*, purtînd-o de această dată prin mediile de efervescentă intelectuală de la Cambridge, unde se îndrăgostește pe rînd de un poet, un pictor în devenire, un profesor impozant. Ceilalți membri ai familiei Potter, reluați și ei din romanul precedent, sînt tot atîtea ipostaze ale burgheziei secolului nostru. Romanul acesta, tradus de curînd la Flammarion, a fost, ca și precedentul, foarte bine primit de critica franceză.

Contribuabilul englez...

● ...nu mai vrea să plătească protecția lui Salman Rushdie, care se ridică anual la suma de un milion de lire. Laburistul Nazir Ahmed, ales în Camera Lorzilor, a cerut să se pună capăt acestei cheltuieli a guvernului britanic, de vreme ce autorul *Versetelor satanice* locuiește acum în S.U.A.

profesor, dar acum cartea se poate citi ca și cum ar fi fost scrisă direct în spaniolă" – a declarat autorul în "El Periodico de Catalunya".

Poeme de Gérard Bayo

GÉRARD BAYO (n. 1936) și-a tipărit cea de-a unsprezecea carte de poezie în România, și în limba franceză: *Chant d'une autre (Cântecul altcuiva)*, la Editura Amarcord de la Timișoara. Autorul ei este, de câțiva ani buni, cunoscut publicului nostru din traduceri publicate în reviste, dar și în două volume: *Poeme* - în transpunerea lui Mihai Zaharia și cu o prefață de Horia Bădescu, apărut la Editura Dacia, în 1991, și *Exod* - în versiunea românească a lui Horia Bădescu, pe care am prefațat-o, pentru Editura Fundației Culturale Române, în 1997. Una din cele trei cărți ale sale, ce propun lecturi originale ale operei lui Rimbaud, a fost de asemenea tradusă la noi: *Revolta lui Arthur Rimbaud*, în românește de Ioan și Robert Adam, Editura Eminescu, 1998.

Noile poeme - din care transcriem acum câteva - ne fac să-l recunoaștem încă o dată pe poetul pe care l-am putut caracteriza cândva ca pe unul al "solidarității discrete". Aici, - solidaritate cu lucrurile umile ale acestei lumi frământate, din care versurile rețin ecouri tandre, reverberații luminos-elegiace. Evitînd orice recent retoric, Gérard Bayo își rostește discursul cu o voce surdinizată, construindu-l din notații de gesturi simple, de fragmente de peisaj, de impresii muzicale, de reverii, prinse în rama foarte subțire a meditației grave. Rezultă o poezie în care tot ce se întîmplă se înscrie într-un fel de ordine ritualică, invită la contemplație, transmite un fel de stare de religiozitate. O poezie ce se comunică firesc și direct, simplu și autentic.

Noaptea a adormit în noi

Un zbor
de pădure verde cli pa care urmează
cuvîntului tău. Îți țin cartea cu două
mîini
închisă,
cartea ta plină
de nume, de mii și mii
de nume tăcute. Lîmpede-i noaptea cu
o stea și doi nori.

Cum vrea el, împletit
cu lumină, să nu spună nimic!
Si toate
lucrurile
să tacă!
Nici unul totuși
nu e același.

Nu departe

Lacrimile tale la fel de
frumoase ca lacrimile de ceară,
niciodată
nu le-am văzut curgînd. Seara
a căzut și nu vine noaptea.
Moartea nici ea
n-o să vină.

Către celălalt bate

inima
norului nemișcat. Înfrîngere
(și să spui
că există o țară
care cînsteste înfrîngerea...) de ieri
și de mâine.
O, uită-te cum trăiește vremea.
Norul în nemișcare.
Piatră care se clatină
în pârâu și acolo
rămâne. Moștenire și
dar al nostru.
Către celălalt bate, înainte de
izvor și lumină.

Soarele care ascunde

în adîncul orbitelor ochii tăi
e asemenea cucului. Cântecul lui,
glonțul ce s-a pierdut.
Cântecul lui, glonțul ce n-a ucis.
Pe dosul cerului vioriu
al verii scria un copil.
Soarele-ți încrețește fruntea, iar aerul
ușor al primăverii o potolește. Culme și
văi,
atîția ani au trecut. Eu sunt vîntul
de primăvară. În adîncul orbitelor,
ochii tăi
în care soarele stă ascuns.
În adîncul pădurii, acolo sus,
cîntă glonțul ce n-a ucis.

Imn

Voi pune masa.
O să m-așez
și-o s-aștept.
N-o să mă uit
la ceas. N-o să dau
la o parte perdeaua spre noapte.
Tu vii
de atît de departe, de-atît de mai
departe
decît mine.
Voi pune masa,
O să m-așez
și-o s-aștept.

Psalm

Si mării îi
rămînem străini.
Si pămîntului care
ne primește.
În chip de ploaie se-ntoarce
peste noi sîngele zării
și pulberea asemeni
uraganului ce se naște.
Tot mai departe se sparge
fratele tău de exil
valul durerii uitate. Și mării de-asemeni
îi rămînem străini.
O ducem cu noi acolo
unde ne duci cu tine.

Și fără metafore

Și cum vrea el
să nu spună nimic
oceanul!

Prezentare și traducere de Ion Pop

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas
— cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite —
serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTA:
Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București;
tel. 01/2234501; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

89 000 lei
José Ortega y Gasset
**Dezumanizarea
artei**
și
alte eseuri
de estetică

O carte-document despre repercusiunile
vieții intime a oamenilor de stat asupra
deciziilor lor politice

65 000 lei
DON JUANII
CARE NE CONDUC
PATRICK GIRARD

Eseurile de estetică ale lui José
Ortega y Gasset

Revista revistelor

Inși care vor avea nevoie de imunitate

O bună parte dintre ziarele care au sfișiat candidații de centru dreapta pentru a face loc mai în față favoritului lor, au devenit susținătoare ale lui Ion Iliescu pentru turul doi al prezidențialelor. Chiar și posturile de televiziune care l-au tot invitat pe CV Tudor la diverse emisiuni, fiindcă aducea audiență, au ajuns - tirziu! - la concluzia că acesta poate fi o uriașă pagubă pentru România, încât au întors foaia. Dar, firește, e mai mult decât bizar ca după ce l-ai tot invitat pe CVT la emisiuni să te sesizezi de pericolul pe care acesta îl reprezintă, pentru democrația din România. Într-un editorial din ZIUA, Dan Pavel atrage atenția că popularizarea limbajului de tip CVT s-a produs la televiziunile care au găzduit și găzduiesc emisiunile *Vacanței mari*, sau cele de tip Bingo, adăugăm noi, moderate de inși de o vulgaritate și de o lipsă de prețuire a demnității în general care depășesc vadimismul însuși. ♦ Totuși în materie de impostură, CVTudor e imposibil de întrecut. Acesta se adresează "fratelui Bush" simulind o anumită credință. Apoi, pentru a nu pierde voturile ortodoxilor din România, pretinde că e de fapt ortodox, din părinți care aveau aceeași credință cu fratele Bush. Însă cea mai mare performanță a lui CVT e că n-are, la această oră dosar de securitate, deși fostul șef al SRI, Virgil Măgureanu, bagă mâna în foc pentru existența acestui dosar și afirmă că există un microfilm al acestui dosar. ♦ Așa-zisul antivadimism a devenit însă pentru destule ziare și personalități, deodată, un fel de a jura pentru Ion Iliescu. Cronicarul nu se îndoieste de buna credință a celor care, din foști susținători ai Convenției clasice, s-au metamorfozat în susținători de ocazie ai lui Iliescu. Dar nu se poate împiedica să nu i dea dreptate și lui Ion Iliescu însuși, cel care s-a simțit pe bună dreptate incomodat de voturile dreptei milostive. În ceea ce îl privește, CV Tudor, care nu voia decât să-și lipească partidul, cât mai avantajos, la guvernarea PDSR, a ajuns în situația de a candida pentru postul nr. 1 în România, ideea că ar putea deveni președinte al României l-a obligat să joace un rol cu care nu e deprins - de om echilibrat și de adversar al extremismului. Se știe cu ce efecte. ♦ Să nu uităm însă de partide care, după aceste alegeri, nu vor mai apărea în Parlament. Cel mai trist exemplu e cel al PNȚCD. Acest partid care a coagulat lupta anticomunistă, pe vremuri, n-a înțeles că această luptă nu prea mai impresionează pe nimeni, în prezent. Ieșirea din Parlament a acestui partid a fost marcată de căderea de la putere a lui Ion Diaconescu, venerabilul lider țărănist care a fost săpat de jos de alți venerabili ai partidului. ♦ După experiența acestor alegeri, se pare că și cei doi mari tehnocrați se vor lăsa furați de politică. Teodor Stolojan ar urma să capete o funcție de prim rang în PNL, iar Mugur Isărescu se pare că încearcă să-și facă propriul său partid. ♦ Cel mai justițiar în amenințări dintre candidații la președinție, așa-numitul fenomen al turului doi, CV Tudor a introdus în Parlament cel puțin două persoane care probabil că vor avea nevoie cât de curând de avantajele imunității parlamentare: Du-

mitru Dragomir și faimosul Puzdrea. În afară de aceștia, PRM-ul mai defilează cu Eugen Florescu, unul dintre oamenii de bază ai ceaușismului ideologic, asta pentru a nu mai numi pe toți valeții și paznicii înarmați ai ceaușismului, care au fost băgați în Parlament de CVT. ♦ Cea mai sinistră glumă a actualelor alegeri a reușit-o însă săgeata lui Câmpeanu. Liberalul cu săgeata în pătrat a luat voturi bune de la liberalii cu săgeata în cerc, văduvindu-i pe aceștia din urmă de mai bine de un procent. ♦ Să ne amintim însă că PNL s-a războit cu Convenția, până aproape în ultima clipă, pe diverse motive, dar nu a avut nici o clipă vreo reacție de refuz față de pătratul în cerc al Câmpeanului, liberal aliat cu PDSR-ul.

Aripa nemțeană

Că județul Neamț e o zonă cu resurse artistice bogate se știe. Se vorbește însă prea puțin despre faptul că, în anii cei mai urți ai ceaușismului, a existat acolo, în jurul unor nuclee, o emulație, o combustie ce a topit dogmatismul imbecilizant, amatorismul provincial, imposturile, făcând din Piatra & Tîrgu Neamț un centru cultural. Unul din aceste nuclee era o grupare de poeți optzeciști, mai puțin gălăgioși decât colegii lor bucureșteni, dar cu nimic mai prejos. Lipsiți de tutela și promovarea unor autorități critice (cu excepția regretatului Laurențiu Ulici, care în neobositele lui peregrinări prin țară i-a "descoperit" și încurajat), Aurel Dumitrașcu, Daniel Corbu, Adrian Alui Gheorghe, Nicolae Sava, Emil Nicolae, Lucian Strohi au sfârșit prin a se impune, nu în pluton, ci ca "voci" distincte. Împreună însă, când era vorba de infaptuit acțiuni curajoase, precum celebrele Colocvii naționale de poezie de la Tîrgu Neamț, inițiate în 1984, la care se adunau poeți din toată țara (din 1990, colocviile s-au mutat la Piatra Neamț și au devenit "și de critică". Acum o lună s-a ținut cea de-a XVII-a ediție). Cronicarul are o mare prețuire pentru acești scriitori nemțeni, obstinați în vocație și prietenie, și pe care urtul provincial, capital, general n-a reușit să-i astenizeze. ♦ Se vede asta și din revista lor, *ANTITEZE*, editată de Inspectoratul pentru Cultură al Județului Neamț, Consiliul local și Primăria Piatra Neamț și concepută de *Adrian Alui Gheorghe* și *Lucian Strohi* - directori-editori, *Cristian Livescu* - redactor șef, *Emil Nicolae* - secretar general de redacție, *Vasile Spiridon*, *Vasile Baghiu*, *Dorin Ploscaru*, *Mihai Merticar*, *Vladimir Tescanu*, *Nicolae Sava* - redactori. În nr. 8-9-10, de 142 de pagini frumos machetate de *Dana Mindru*, cu excepția citorva fragmente de roman cam plicticoase, fiindcă "nu se țin" așa, fără cap și coadă, toate textele sînt interesante și "la zi" (mă rog, la trimestru). Datoria față de *Anul Eminescu* e împlinită printr-o anchetă referitoare la ediția Christinei Zarifopol-Illias, văzută de pe poziții și din unghiuri diferite. *Cristian Livescu* se situează de partea celor mefienți în privința autenticității, atîta

SPARGEREA BUBEI

PENTRU imaginea reală a României, după aceste alegeri, contează nu numai motivația celor care au votat, ci aproape la fel de mult și de ce s-a stat acasă.

Orice s-ar spune, în primul tur nu alegătorii PDSR-ului au lipsit de la urne, chiar dacă o parte a dat voturi PRM-ului. Au stat acasă mulți dintre votanții fostei Convenții și unii dintre cei care au votat cu PD-ul în '96. Un refuz de a merge la vot care a mărit scorul, și așa scandalos, al prezenței în Parlament al PRM, prin redistribuirea voturilor.

Dacă luăm la cercetat faimosul refren "Nu am cu cine să votez!" vom descoperi în spatele lui o atitudine nedemocratică. El nu vine din partea unor cetățeni pe care nu-i interesează politica sau care nu participă consecvent la vot. Au lipsit de la urne persoane care de fapt au boicotat alegerile, deoarece *nu aveau cu cine să voteze*. Sau, mai exact spus, *nu mai aveau* cu cine să voteze. Dar această *greață* față de cei aleși data trecută nu ascunde și o *greață* nemărturisită față de principiile democrației? Sau un fel de a trata democrația potrivit cu obligația de a ieși la vot din perioada totalitarismului? Statul acasă, care acum e permis prin Constituție, nu mai e totuna cu statul acasă pe vremea lui Ceaușescu. Și, să fim serioși, pe vremea lui Ceaușescu, aproape toți îngreșoșii de azi se duceau să voteze, chiar dacă știau că iau parte la o mascaradă. Votul de frică de pînă în '89 a devenit acum, pentru o parte a alegătorilor, refuzul de a vota. Un refuz al dezamăgirii. Sau, cum se spune, "Nu-i mai votez pentru că nu s-au ținut de cuvînt." Apare aici însă o întrebare. Cît contează convingerea politică și cît oportunismul în votul anului 2000?

Alegătorii PDSR, cei care în '96 nu s-au lăsat luați de valul schimbării, au dat un vot al convingerii în partidul pe care l-au ales, în pofida tuturor dezamăgirilor pe care le-au avut. Votanții CDR

din '96, mult mai mofturoși în 2000, se consideră înșelați de cei pe care i-au votat, asta ca și cum i-ar fi votat numai pentru promisiunile făcute, nu și pentru direcția politică pe care au propus-o aleșii lor.

Probabil că această atitudine, a lipsei de direcție politică, alături de votul pentru promisiuni și numai atît, a produs absentismul de la vot, în primul tur al alegerilor. Un absentism care a provocat, ulterior, reacții de tip: "Iată ce votează România!" Nemulțumire, indignare, plus o tîrzie consternare.

Consternare față de ce? Față de faptul că alții au mers la vot, spre deosebire de persoanele îngreșoșate? Indignare față de un rezultat al alegerilor la care au contribuit din gros și cei care au stat acasă? O nemulțumire tîrzie față de rezultatele unui vot care a impus PRM-ul drept a doua forță politică din România?

În turul doi al alegerilor prezidențiale, Ion Iliescu s-a trezit susținut chiar și de cei de ale căror voturi nu avea nevoie. Așa-numitele voturi *intoarse*, de frică să nu iasă răul cel mai mare. Înțelegînd că aceste voturi de circumstanță ar putea să-l văduvească de voturile alegătorilor săi, Ion Iliescu s-a văzut silit să refuze acest serviciu de ultimă oră, de natură oportunistă, din punctul său de vedere.

Un serviciu care echivalează cu un sacrificiu. Asta la prima vedere, fiindcă altfel marele sacrificiu s-a produs prin absența de la vot în primul tur. O absență care a făcut din CV Tudor marele performer al acestor alegeri. O absență care transformă România într-un fel de țară spieretoare din punctul de vedere al Occidentului.

Dar cum e ea pentru cei care au preferat să stea acasă și în primul tur și în cel de-al doilea? O țară a bubei care se va sparge! Dar pînă să se spargă? Și cu ce preț se va sparge această bubă?!

Cristian Teodorescu

conformiste, în schimb multe nume importante ale avangardei s-au născut în județ: M. Blecher, Victor Brauner, Virgil Gheorghiu, Jacques Herold, H. Maxy, Lascar Vorel ș.a. Și Grigore Cugler Apunake. Despre el aflăm o mulțime de informații biografice inedite, căci, investigînd detectivistic, Adrian Alui Gheorghe a găsit la Timișoara o rudă (verișoară?) - Adelina Cugler-Fodorac, ce păstrează arhiva familiei (innobilate de Maria Tereza la 1744), arborele genealogic rămuror al celor nouă generații de la stabilirea în România a familiei austriece, și are informații complete despre viața plină de "fenomene" a lui Grigore Cugler, născut la Roznov în 1903 și mort la Lima, în Peru, în 1972. Un personaj și o existență ieșită din comun. Aflăm că, pe lângă Drept, absolvice și Conservatorul, cînta la vioară în ciuda faptului că își pierduse în primul război două degete, dirija, era și compozitor, partiturile lui fiind interpretate cu succes și la Roma, Berna, Stockholm. Cunoștea opt limbi și, din 1924, a devenit diplomat de carieră. Consul la Stockholm, se însoară pentru a doua oară cu o suedeză cu care are trei fete și, din 1947, se stabilește în Peru unde își cîștigă existența ca funcționar dar și ca muzician în Orchestra Simfonică Națională. De la cele trei fiice are opt nepoți răspîndiți prin lume. Doamna Adelina Cugler-Fodorac i-a furnizat revistei *Antiteze* și fotografia inedite, foarte bine reproduse, ca și desenele lui Grigore Cugler ce-i ilustrează textele reeditate în acest grupaj.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 8.000 lei
La redacție: 6.000 lei